

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Ζητήματα νομιμότητας χρήσης πυρηνικών όπλων στο διεθνές δίκαιο: εξελίξεις και προκλήσεις μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης για την Απαγόρευση των πυρηνικών όπλων το 2017

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κεσίδου Βαλασία

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Διεθνούς Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μαγκλιβέρας Κωνσταντίνος, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τσαγκούριας Νικόλαος, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Sheffield

Copyright © Κεσίδου Βαλασία, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στις οικογένειές μου με αγάπη, για την στήριξή τους

Συντομογραφίες

ΓΓ/ΗΕ: Γενικός Γραμματέας Ηνωμένων Εθνών

ΓΣ/ΗΕ: Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών

ΔΑΔ: Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

ΔΔΧ: Διεθνές Δικαστήριο Χάγης

ΔΕΣ: Δίκαιο Ενόπλων Συρράξεων

ΔΥΑΕ: Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας

ΔΠΔ: Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΗΒ: Ηνωμένο Βασίλειο

ΗΕ: Ηνωμένα Έθνη

ΚατΔΔΧ: Καταστατικό Διεθνούς Δικαστηρίου Χάγης

ΚατΔΠΔ: Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

ΛΔΚ: Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας

ΟΔΓ: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

ΟΜΚ: Όπλα μαζικής καταστροφής

ΠΠ Ι' 77: Πρόσθετο Πρωτόκολλο Ι του 1977

ΠΠ ΙΙ' 77: Πρόσθετο Πρωτόκολλο ΙΙ του 1977

ΣΑ/ΗΕ: Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών

ΣΓ'49: Συμβάσεις Γενεύης 1949

CPPNM: Convention on the Physical Protection of Nuclear Material

CTBT: Comprehensive Test Ban Treaty

HRC: Human Rights Council

ICAN: International Campaign to Abolish Nuclear Weapons

JCPOA: Joint Comprehensive Plan of Action

INF: Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty

NPT: Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons

TPNW: Nuclear Weapons Ban Treaty

PCIJ: Permanent Court of International Justice

PNTB: Partial Nuclear-Test- Ban Treaty

SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute

START: Strategic Arms Reduction Treaty

TPNW: Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons

TTBT: Threshold Test Ban Treaty

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020, εντός του πλαισίου ολοκλήρωσης του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο & Διακυβέρνηση» του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Καθώς το εκπαιδευτικό αυτό ταξίδι φτάνει στο τέλος του, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που συμμετείχαν στο εν λόγω μεταπτυχιακό πρόγραμμα για τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις ιδέες που μας προσέφεραν απλόχερα. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να δώσω στην καθηγήτριά μου, κυρία Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα, η οποία με χαρά δέχτηκε να είναι επιβλέπουσα της διπλωματικής μου εργασίας, δίνοντάς μου τις απαραίτητες κατευθύνσεις, ώστε η εργασία μου να αποκτήσει μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον.

Τέλος, ιδιαιτέρως θερμά και εγκάρδια θα ήθελα να ευχαριστήσω τις οικογένειές μου για την στήριξη, την αγάπη και την ώθηση που μου προσφέρουν, προκειμένου να μην σταματήσω ποτέ να εξελίσσομαι.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Abstract	9
Εισαγωγή.....	10
Τι είναι τα πυρηνικά όπλα;	11
Πυρηνικά κράτη (Nuclear Weapons States- NWS).....	13
Η περίπτωση του Ιράν	15
Κράτη που εγκατέλειψαν το πυρηνικό τους πρόγραμμα	17
Κράτη- hosts πυρηνικών όπλων.....	19
Κυρίως μέρος	21
Κεφάλαιο 1 ^ο – Νομικό υπόβαθρο	21
Στο πλαίσιο ΔΑΔ- ΔΕΣ.....	22
Στο πλαίσιο διεθνούς ποινικού δικαίου	26
Η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ σχετικά με τη νομιμότητα απειλής ή χρήσης πυρηνικών όπλων	28
Το νομικό πλαίσιο των πυρηνικών δοκιμών	31
Nuclear Weapons Non- Proliferation Treaty (NPT)	37
Κεφάλαιο 2 ^ο - Προς την απαγόρευση και τον αφοπλισμό των πυρηνικών όπλων (;)	41
Η Συνθήκη απαγόρευσης των πυρηνικών όπλων	41
Ζητήματα πυρηνικού αφοπλισμού.....	47
Διμερείς συνθήκες ΗΠΑ- ΕΣΣΔ/ Ρωσίας & ο παράγοντας «Κίνα»	47
Αποπυρηνικοποίηση της Β. Κορέας (;)	50
Ανεξαρτησία Σκωτίας & πυρηνικά όπλα του ΗΒ.....	53
Κεφάλαιο 3 ^ο : Πυρηνικές ισορροπίες και εξελίξεις στη Μέση Ανατολή.....	55
Ο στρατιωτικός ανταγωνισμός ανάμεσα σε Ισραήλ- Ιράν και οι προσπάθειες αποπυρηνικοποίησης της Μέσης Ανατολής	55
Οι επιδιώξεις πυρηνικοποίησης της Τουρκίας	60
Κεφάλαιο 4 ^ο : Πυρηνική τρομοκρατία και προκλήσεις της διεθνούς ασφάλειας.....	63
Πιθανά σενάρια εκδήλωσης πυρηνικής τρομοκρατικής επίθεσης.....	65
Μπορεί να περιοριστεί ή να τεθεί υπό έλεγχο η διασπορά της;.....	70
Συμπεράσματα	74
Βιβλιογραφία	76

Περίληψη

Από τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι του 1945 μέχρι και σήμερα, το ζήτημα περιορισμού και, ιδανικά, εξάλειψης των πυρηνικών όπλων παραμένει. Οι καταστροφικές συνέπειες της χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής και, ειδικότερα, των πυρηνικών όπλων, τόσο σε ανθρωπιστικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο, είναι γνωστές. Ο κόσμος οδηγήθηκε μέσα από μια σειρά διμερών και διακρατικών συμφωνιών αλλά και μέσα από διεθνείς καμπάνιες στο έτος 2017, κατά το οποίο υιοθετήθηκε η Συνθήκη για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων. Η επιτυχία της Συνθήκης καλείται να αποδειχτεί, αφενός διότι μόλις φέτος συγκεντρώθηκε ο απαραίτητος αριθμός επικυρώσεων, ώστε να τεθεί σε ισχύ στις 22 Ιανουαρίου 2021, και αφετέρου, διότι οι κύριες πυρηνικές δυνάμεις (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, ΗΒ, Γαλλία) και οι σύμμαχοί τους την μποϊκοτάρουν. Το όνειρο για πυρηνικό αφοπλισμό ξεθωριάζει από τον αδιάκοπο εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων πυρηνικών οπλοστασίων. Μάλιστα, στον αγώνα ανάπτυξης πυρηνικών προγραμμάτων επιδιώκουν να ενταχθούν και χώρες που αισθάνονται απειλή λόγω της γεωπολιτικής τους θέσης, όπως η Τουρκία, υπονομεύοντας τις προσπάθειες για αφανισμό των πυρηνικών όπλων. Στο πεδίο των σύγχρονων προκλήσεων για τη διεθνή ασφάλεια του 21^{ου} αιώνα σημαντική θέση κατέχει και η πυρηνική τρομοκρατία.

Λέξεις- κλειδιά: πυρηνικά όπλα, αφοπλισμός, TPNW, ασφάλεια, πυρηνική τρομοκρατία

Abstract

Since Hiroshima and Nagasaki bombings in 1945, the matter of nuclear weapons' containment and elimination remains. The devastating results of the use of weapons of mass destruction and, especially, nuclear weapons both on a humanitarian and environmental level, are well known. The world has been led to 2017, the year where the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons was adopted, through a series of bilateral and multilateral agreements, as well as through international campaigns. Treaty's success is to be proven because, on the one hand, the required number of ratifications for the Treaty to enter into force on 22 January 2021, was gathered this year and, on the other hand, the main nuclear powers (USA, Russia, China, Britain, and France) and their allies boycott the Treaty. The dream of nuclear disarmament is fading because of the incessant modernization of existing nuclear arsenals. In fact, countries that feel threatened due to their geopolitical position, such as Turkey, aim at developing nuclear programs, undermining efforts for nuclear disarmament. Nuclear terrorism also poses an important threat for the international security of the 21st century.

Key- words: nuclear weapons, disarmament, TPNW, security, nuclear terrorism

Εισαγωγή

Θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε την παρούσα εργασία με μια διαπίστωση: θα πρέπει, μάλλον, να θεωρούμε τους εαυτούς μας ως τυχερούς για το γεγονός ότι βιώσαμε τις ολέθριες συνέπειες της χρήσης πυρηνικών όπλων μόνο μία φορά στην ιστορία μας. Οι σοβαρότατες επιπτώσεις της χρήσης ή, ακόμα, και της δοκιμής των πυρηνικών όπλων στον άνθρωπο και στο περιβάλλον παρείχαν το έναυσμα για την εκκίνηση συζητήσεων περί περιορισμού τους. Πρωτοστάτες στη διαδικασία αυτή οι άνθρωποι που ήταν αυτόπτες μάρτυρες του ολέθρου που προκαλούν τέτοιου είδους όπλα: οι «Hibakusha», οι επιζώντες μετά τη ρίψη των ατομικών βομβών στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι το 1945.

Το «Ρολόι της Αποκάλυψης» (Doomsday Clock) του Bulletin of the Atomic Scientists, υπάρχει από το 1947 μετά από την έντονη ανησυχία που ανέκυψε από τη χρήση των πυρηνικών όπλων και προειδοποιεί τη διεθνή κοινότητα για το πόσο σύντομα πλησιάζει στην αυτοκαταστροφή της. Φέτος, το Ρολόι έδειξε 100 δευτερόλεπτα πριν από τα μεσάνυχτα, υπογραμμίζοντας τους κινδύνους που πηγάζουν πρώτον, από τη διάδοση των πυρηνικών όπλων, που εντατικοποιείται από τις πολιτικές των ΗΠΑ και της Ρωσίας σχετικά με την κατάργηση της INF και την μη ανανέωση-μέχρι στιγμής- της New START, από την εντατικοποίηση του εμπλουτισμού ουρανίου από το Ιράν ως απόρροια του παγώματος της JCPOA και από την αποτυχία των διαπραγματεύσεων με τη ΛΔΚ, δεύτερον, από την κλιματική αλλαγή και, τέλος, από τις νέες αποσταθεροποιητικές τεχνολογίες¹.

Ξεκινώντας την εργασία, χρήσιμη κρίνεται μια αναφορά στη φύση των όπλων μαζικής καταστροφής (εφεξής ΟΜΚ) και, ειδικότερα, των πυρηνικών όπλων. Ένα όπλο μαζικής καταστροφής μπορεί να έχει τη μορφή ατομικού εκρηκτικού όπλου, όπλου ραδιενεργού υλικού, χημικού ή βιολογικού και οποιοδήποτε άλλο όπλο έχει δημιουργηθεί με συγκριτικά ίσες ή μεγαλύτερες καταστροφικές συνέπειες με τα παραπάνω². Το χαρακτηριστικό που έχουν τα χημικά, βιολογικά και πυρηνικά όπλα και το οποίο τα καθιστά επικίνδυνα για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, είναι η ικανότητα εξόντωσης μεγάλου αριθμού ατόμων αδιακρίτως και πρόκλησης σοβαρών

¹ 2020 Doomsday Clock Statement- Closer than ever: It is 100 seconds to midnight. Ανακτήθηκε από: <https://thebulletin.org/doomsday-clock/current-time/>

² A/RES/32/84-B

επιπτώσεων σε δομές φυσικές ή τεχνητές στην ευρύτερη περιοχή. Να σημειώσουμε ότι τα βιολογικά και χημικά όπλα έχουν απαγορευτεί ήδη από το 1975³ και 1997⁴ αντίστοιχα, ενώ η Συνθήκη για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων θα τεθεί σε λειτουργία στα τέλη Ιανουαρίου 2021.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος εξετάζει τη νομική βάση γύρω από το ζήτημα της νομιμότητας της χρήσης πυρηνικών όπλων και των πυρηνικών δοκιμών. Έπειτα, περιγράφεται η Συνθήκη του 2017 για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων, οι υποχρεώσεις των κρατών- μελών και οι αντιδράσεις των κρατών που δεν την έχουν υπογράψει και του ΝΑΤΟ. Είναι γεγονός ότι οι γεωστρατηγικές απειλές που αισθάνονται τα κράτη δεν ευνοούν τη διαδικασία αποπυρηνικοποίησης του πλανήτη. Περνώντας, έτσι, στο δεύτερο μέρος της εργασίας εξετάζονται τα ζητήματα πυρηνικού αφοπλισμού, μιας διαδικασίας που υπονομεύεται από τις δαπανηρές προσπάθειες εκσυγχρονισμού των υπαρχόντων πυρηνικών οπλοστασίων αλλά και από τις επιδιώξεις για δημιουργία νέων, όπως το τουρκικό. Εν συνεχεία, περιγράφεται ο κίνδυνος έναρξης ενός αγώνα εξοπλισμών στην Μέση Ανατολή, εάν το Ιράν αποκτήσει, τελικά, πυρηνικά όπλα, γεγονός που θα δημιουργήσει σοβαρές ρωγμές στο ήδη εύθραυστο σύστημα ασφαλείας της περιοχής και της Ανατολικής Μεσογείου. Τέλος, με σύντομο τρόπο παρουσιάζεται η απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας, μιας έννοιας που εμφανίζεται όλο και συχνότερα λόγω της απρόσκοπτης δράσης τρομοκρατικών οργανώσεων ανά τον κόσμο, οι οποίες σημειώνονται κάθε φορά και φονικότερες.

Τι είναι τα πυρηνικά όπλα;

Ανατρέχοντας στο 1954 και, συγκεκριμένα, στο 3^ο Πρωτόκολλο των Παρισίων για τον έλεγχο των εξοπλισμών στην Συνθήκη οικονομικής, κοινωνικής και μορφωτικής συνεργασίας και συλλογικής αυτοάμυνας των Βρυξελλών το 1948, εντοπίζουμε έναν επίσημο ορισμό για το πυρηνικό όπλο ως: *«οποιοδήποτε όπλο περιέχει ή είναι σχεδιασμένο να περιέχει ή να χρησιμοποιήσει πυρηνικά καύσιμα ή ραδιενεργά ισότοπα και το οποίο από έκρηξη ή άλλη ανεξέλεγκτη πυρηνική μετατροπή ή από ραδιενέργεια*

³ The Biological Weapons Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction (26/3/1975)

⁴ The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction (29/4/1997)

του πυρηνικού καυσίμου ή από ραδιενεργά ισότοπα, είναι ικανό για μαζικές καταστροφές, εκτεταμένες ζημιές ή μαζικές δηλητηριάσεις»⁵.

Επίσης, το Άρθρο 5 της Συνθήκης του Tlatelolco ορίζει ότι: «Για τους σκοπούς της Συνθήκης, πυρηνικό όπλο είναι οποιαδήποτε συσκευή που είναι σε θέση να απελευθερώσει κατά τρόπο ανεξέλεγκτο πυρηνική ενέργεια και που έχει μια ομάδα χαρακτηριστικών που χρειάζονται για τη χρήση για πολεμικούς σκοπούς. Ένα όργανο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη μεταφορά ή την κίνηση της συσκευής δεν περιλαμβάνεται στον ορισμό αν είναι αδιάφορο από τη συσκευή και δεν αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της.»⁶

Υπάρχουν δύο κατηγορίες πυρηνικών όπλων. Αφενός, οι ατομικές βόμβες ή βόμβες σχάσεως (fission), οι οποίες συνίστανται από εμπλουτισμένο ουράνιο (uranium- 235) ή πλουτώνιο (plutonium- 239) και, αφετέρου, οι βόμβες υδρογόνου ή θερμοπυρηνικές βόμβες (fusion), οι οποίες βασίζονται στην πρόκληση μιας σειράς συντήξεων από ισότοπα υδρογόνου, υποβάλλοντας τον πυρήνα του υδρογόνου σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες και πιέσεις, παρόμοιες με εκείνες που συμβαίνουν στον ήλιο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι χρειάζεται μια πολύ μικρή ποσότητα πλουτωνίου ή ουρανίου για την πρόκληση μιας σφοδρής έκρηξης. Ενδεικτικά, χρειάζονται μόλις 4 κιλά πλουτωνίου- 239 για να προκληθεί έκρηξη ίση με 20.000 τόνους εκρηκτικού υλικού TNT⁷, παρόμοια με την βόμβα που έπληξε το Ναγκασάκι το 1945. Οι θερμοπυρηνικές βόμβες θεωρούνται επικινδυνότερες καθώς για την παραγωγή τους δεν απαιτείται ελάχιστη ποσότητα υλικού ή, όπως ονομάζεται, «critical mass», και, επομένως, δεν υφίστανται περιορισμοί στο μέγεθος της έκρηξης που προκαλούν⁸. Χαρακτηριστική η έκρηξη της βόμβας υδρογόνου με το όνομα «Tsar Bomba» της ΕΣΣΔ που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβρη του 1961 σε τοποθεσία δοκιμών στην Αρκτική. Το αποτέλεσμα της έκρηξης, η οποία δημοσιεύτηκε φέτος⁹, ισοδυναμούσε με 60 εκατομμύρια τόνους TNT, δηλαδή με την έκρηξη του Ναγκασάκι μεγαλύτερη κατά 3.000 φορές.

⁵ 3^ο Πρωτόκολλο των Παρισίων σχετικά με τον έλεγχο των εξοπλισμών (1954). Ανακτήθηκε από : <https://mjp.univ-perp.fr/defense/ueo541023h.htm>

⁶ Συνθήκη περί απαγόρευσης των πυρηνικών όπλων στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (1967). Ανακτήθηκε από: https://media.nti.org/pdfs/Treaty_of_Tlatelolco.pdf

⁷ Barnaby, F. (2004), σελ. 18

⁸ Ibid, σελ. 21

⁹ Specktor, B. (2020)

Συγκρίνοντας μια συμβατική έκρηξη με μια πυρηνική, καταγράφουμε τα εξής χαρακτηριστικά που καθιστούν την τελευταία ισχυρότερη και φονικότερη: σφοδρότερη έκρηξη και αποτελεσματικότερη κατά 5.000 φορές από μια συμβατική έκρηξη¹⁰, υψηλότερη θερμοκρασία, έκκληση θερμικής ενέργειας με ολέθριες συνέπειες για τον ανθρώπινο οργανισμό και το οικοσύστημα, και, τέλος, ραδιενεργό αποτύπωμα- δεν υφίσταται σε μια συμβατική έκρηξη- που παραμένει στην ευρύτερη περιοχή για χρόνια¹¹.

Πυρηνικά κράτη (Nuclear Weapons States- NWS)

Στο σημείο αυτό, παρατίθενται τα εννέα «πυρηνικά κράτη» (nuclear weapons states- NWS) καθώς και τα κράτη που φιλοξενούν πυρηνικά όπλα στην επικράτειά τους. Τα πέντε κράτη που αναγνωρίζονται ως πυρηνικά από την Non- Proliferation Treaty (NPT) είναι οι ΗΠΑ, η Ρωσία¹², η Κίνα, η Γαλλία και το ΗΒ. Η Συνθήκη, που τέθηκε σε ισχύ το 1970, θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, ωστόσο εδώ χρειάζεται να αναφέρουμε ότι αναγνωρίζει τα παραπάνω κράτη ως πυρηνικά διότι αυτά είχαν πραγματοποιήσει πυρηνικές δοκιμές πριν από την 1^η Ιανουαρίου 1967. Προς επίρρωση τούτου, αναφέρονται ενδεικτικά οι ημερομηνίες των πρώτων πυρηνικών δοκιμών που πραγματοποιήθηκαν από τα πέντε κράτη¹³:

- ΗΠΑ: 16 Ιουλίου 1945
- ΕΣΣΔ/ Ρωσία: 29 Αυγούστου 1949
- ΗΒ : 3 Οκτωβρίου 1952
- Γαλλία: 13 Φεβρουαρίου 1960
- Κίνα: 16 Οκτωβρίου 1964

Αυτή η ομάδα κρατών κατασκεύασε τα πυρηνικά της προγράμματα ψυχροπολεμικά και αργότερα τα νομιμοποίησε μέσω της Συνθήκης, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα τέσσερα κράτη που δεν προσχώρησαν στην NPT και κατασκεύασαν τα πυρηνικά τους οπλοστάσια, τα οποία είναι η Β. Κορέα, η Ινδία, το Πακιστάν και το Ισραήλ, που δεν έχει παραδεχτεί δημόσια μέχρι σήμερα ότι έχει στην κατοχή του πυρηνικά όπλα, με εξαίρεση την εκ παραδρομής δήλωση του Πρωθυπουργού Ehud

¹⁰ Ibid, σελ. 19

¹¹ Siracusa, J. (2008), σελ. 5

¹² Ως κληρονόμος του πυρηνικού οπλοστασίου της ΕΣΣΔ

¹³ <https://www.armscontrol.org/factsheets/nucleartesttally> , τελευταία ανανέωση: Ιούλιος 2020

Olmert τον Δεκέμβριο του 2006 ότι το Ισραήλ κατέχει πυρηνικά όπλα¹⁴, δήλωση την οποία απέσυρε λίγο αργότερα, καθώς και τον «κατά λάθος» χαρακτηρισμό του Ισραήλ ως πυρηνικής δύναμης από τον Πρωθυπουργό Netanyahu φέτος.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο SIPRI, η πυρηνική δύναμη των ανωτέρω κρατών ανέρχεται σε 6.375 για τη Ρωσία, 5.800 για τις ΗΠΑ, 320 για την Κίνα, 290 για τη Γαλλία, 215 για το ΗΒ, 160 για το Πακιστάν, 150 για την Ινδία, 90 για το Ισραήλ και 30-40 για τη Β. Κορέα¹⁵. Ο αριθμός των πυρηνικών όπλων ανά τον πλανήτη μειώθηκε από 13.865 το 2019 σε 13.400 στις αρχές του 2020¹⁶, με 3.720 πυρηνικές κεφαλές να βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο ετοιμότητας¹⁷. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το 90% του συνόλου των πυρηνικών όπλων ανήκουν στις ΗΠΑ και τη Ρωσία, αντιλαμβανόμαστε ότι η μείωση που σημειώνεται στον αριθμό των όπλων αυτών οφείλεται στις διμερείς συμφωνίες που συνάφθηκαν, όπως η Συνθήκη START (1991), η διάδοχός της NewSTART¹⁸ (2010) και η INF (Συνθήκη Πυρηνικών Δυνάμεων Μέσου Βεληνεκούς, 1987) ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ/ Ρωσία.

Όσον αφορά την περίπτωση της Β. Κορέας, θα σταθούμε στην αμφιλεγόμενη αποχώρησή της από την NPT, στην οποία είχε γίνει συμβαλλόμενο κράτος ως μη έχον πυρηνικά όπλα το 1985. Ειδικότερα, στις 10 Ιανουαρίου 2003 η ΛΔΚ ανακοίνωσε την άμεση απόσυρσή της από την NPT τονίζοντας ότι θα ελευθερωθεί με αυτόν τον τρόπο από τις υπογεγραμμένες το 1992 και βάσει του Άρθρου 3 της NPT δεσμεύσεις της («Safeguards Agreements») με την ΔΥΑΕ, σύμφωνα με το Άρθρο 26 των προαναφερθέντων Συμφωνιών¹⁹. Το Άρθρο 10 της NPT προβλέπει το δικαίωμα ενός συμβαλλόμενου κράτους κατά την άσκηση της εθνικής του κυριαρχίας να αποχωρήσει από τη Συνθήκη, εάν αποφασίσει ότι εξαιρετικά γεγονότα σχετικά με την ουσία της Συνθήκης απειλούν τα εθνικά του συμφέροντα. Απαραίτητο είναι να αποσταλεί ειδοποιητήριο μήνυμα περί της πρόθεσης αποχώρησης σε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη και στο ΣΑ/ΗΕ τρεις μήνες πριν.

¹⁴ Myre, G. (2006), In a Slip, Israel's Leader Seems to Confirm Its Nuclear Arsenal, ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/2006/12/12/world/middleeast/12olmert.html>

¹⁵ SIPRI Yearbook 2020 Summaries, ανακτήθηκε από: <https://www.sipri.org/yearbook/2020>

¹⁶ Ibid

¹⁷ Από το σύνολο αυτών, οι 1750 ανήκουν στις ΗΠΑ, οι 1570 στη Ρωσία, οι 120 στο ΗΒ και οι 280 στη Γαλλία.

¹⁸ Treaty on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms

¹⁹ Άρθρο 26 Συμφωνιών: "This Agreement shall remain in force as long as the Democratic People's Republic of Korea is party to the Treaty [the NPT]."

Η ΛΔΚ είχε μπει στην ίδια διαδικασία αποχώρησης από την NPT και το 1993, αποστέλλοντας το απαραίτητο ειδοποιητήριο μήνυμα. Ωστόσο, μετά από διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ, η ηγεσία της Β. Κορέας πήρε πίσω το αίτημα αποχώρησης μία μέρα πριν συμπληρωθούν οι τρεις μήνες που προβλέπονται από το Καταστατικό. Στη δεύτερη πρόθεση αποχώρησης μια δεκαετία αργότερα, η Β. Κορέα βασισμένη στο Άρθρο 10 ανέδειξε την απειλή της εθνικής της ασφάλειας από την επιθετική πολιτική των ΗΠΑ ως το «εξαιρετικό γεγονός» που οδήγησε στην απόφασή της να αποχωρήσει άμεσα από την NPT και λίγες μέρες αργότερα απομάκρυνε τους επιθεωρητές της ΔΥΑΕ από την εγκατάσταση της Yongbyon θεωρώντας ότι έχει πια αποδεσμευτεί από τον διεθνή έλεγχο. Υποστηρίχθηκε ότι το αντίστοιχο αίτημα του 1993 δεν είχε ακυρωθεί αλλά αναβληθεί και, επομένως, υπολειπόταν μια μόλις ημέρα για να είναι έγκυρη η αποχώρηση της από την NPT. Το ΣΑ/ΗΕ δεν αναγνωρίζει την αποχώρηση της ΛΔΚ από την NPT, εντάσσοντας την στα συμβαλλόμενα μέρη στις επίσημες ιστοσελίδες του με την υποσημείωση ότι οι απόψεις περί του ζητήματος αποχώρησής της δίστανται, προσφέροντας την βάση πάνω στην οποία επιβλήθηκαν αργότερα οι κυρώσεις.

Η περίπτωση του Ιράν

Μια ιδιαίτερη περίπτωση είναι αυτή του Ιράν, το οποίο ξεκίνησε την ενασχόλησή του με την πυρηνική τεχνολογία το 1950, με τεχνογνωσία που έλαβε από τις ΗΠΑ²⁰, και έκτοτε εμμένει στην θέση ότι το πρόγραμμα λειτουργεί για ειρηνικούς σκοπούς, δηλαδή αποκλειστικά για την παραγωγή πυρηνικής ενέργειας. Οι αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας για την πιθανή απόκτηση πυρηνικών όπλων από ένα ισλαμικό κράτος ήταν έντονες. Κάτι τέτοιο δε συνέβη, ωστόσο, όταν το Πακιστάν έγινε η πρώτη ισλαμική πυρηνική χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990²¹. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στην αυξημένη κινητικότητα των τρομοκρατικών οργανώσεων κατά τα τελευταία έτη στην επικράτεια του Ιράν και την εκτεταμένη χρήση βομβιστών αυτοκτονίας στον ιερό πόλεμο κατά των «απίστων»²²-ας φανταστούμε τη χρήση πυρηνικών αντί συμβατικών βομβών σε μια τέτοια περίπτωση αυτοκτονίας.

Το Ιράν έχει προσχωρήσει στην NPT το 1970 αλλά κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 προχώρησε σε συμφωνίες πυρηνικής συνεργασίας με τη Ρωσία, το Πακιστάν

²⁰ Το Κέντρο Πυρηνικής Έρευνας του Ιράν έλαβε έναν πυρηνικό αντιδραστήρα ουρανίου από τις ΗΠΑ.

²¹ Μπόση. Μ. (2018), σελ.456

²² Fieldman, N. (2006)

και την Κίνα. Το 2003 έγινε η ανακάλυψη της κατασκευής μυστικών εγκαταστάσεων στο Natanz και το Arak από την ΔΥΑΕ²³, με την ιρανική ηγεσία να επιμένει στους ειρηνικούς σκοπούς του προγράμματος. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δραστηριότητες εμπλουτισμού ουρανίου, το οποίο είναι το βασικό υλικό για την κατασκευή πυρηνικών όπλων και έχει την ικανότητα «διπλής χρήσης», δηλαδή σε μεγαλύτερη ποσότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή πυρηνικού όπλου, γεγονός που γεννά εντονότερες αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας και, ιδιαίτερα, των ΗΠΑ και του Ισραήλ με συνεχείς κατηγορίες περί παραβίασης της NPT.

Η κατάσταση οξύνθηκε με την ανακοίνωση της επιδίωξης του προέδρου Mahmoud Ahmadinejad για την κατασκευή ακόμα δέκα εργοστασίων εμπλουτισμού ουρανίου, που οδήγησε στην επιβολή κυρώσεων στο Ιράν από τον ΟΗΕ, την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Θετική ήταν η εξέλιξη που επήλθε με την εκλογή του νέου προέδρου Hassan Rouhani, με την υπογραφή της συμφωνίας JCPOA το 2015 ανάμεσα σε Κίνα, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, ΗΒ, ΗΠΑ, ΕΕ και Ιράν. Η συμφωνία στόχευε στην αφαίρεση όλων των απαραίτητων υλικών για την κατασκευή πυρηνικού όπλου από το Ιράν, σε αντάλλαγμα με την άρση των κυρώσεων που είχαν επιβαρύνει πολύ την εθνική οικονομία του Ιράν²⁴. Έγινε δυνατή η πρόσβαση σε περίπου 100 δισ. δολάρια σε περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονταν «παγωμένα» στο εξωτερικό και το πετρέλαιο άρχισε να πωλείται ξανά σε διεθνείς αγορές²⁵.

Το 2018, όμως, επί προεδρίας Trump, οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν από τη συμφωνία υποστηρίζοντας ότι η Τεχεράνη την παραβιάζει και επαναφέροντας το καθεστώς των κυρώσεων, με αποτελέσματα ολέθρια για την ιρανική οικονομία και την ανακοίνωση ένα χρόνο αργότερα ότι το Ιράν αυξάνει την παραγωγή ουρανίου²⁶. Η δολοφονία του Ιρανού στρατηγού Qasem Soleimani από τις ΗΠΑ στο Ιράκ τον Ιανουάριο του 2020 επιδείνωσε τις διμερείς σχέσεις και προκάλεσε την αντεπίθεση του Ιράν με πυραυλική επίθεση κατά αμερικανικών βάσεων στο Ιράκ. Η απάντηση των ΗΠΑ ήταν η επιβολή περαιτέρω κυρώσεων²⁷. Η κατάσταση μεταξύ Ιράν- Ισραήλ φαίνεται ακόμα πιο τεταμένη μετά την εκτέλεση του κορυφαίου επιστήμονα του πυρηνικού προγράμματος

²³ Στο Ιράν ο Μπαραντέι για το ουράνιο (22/2/2003), ανακτήθηκε από:

<https://www.kathimerini.gr/world/143821/sto-iran-o-mparantei-gia-to-ouranio/>

²⁴ Επιβλήθηκαν από το ΣΑ/ΗΕ με τα ψηφίσματα S/RES/1737 (2006) και S/RES/1747 (2007)

²⁵ Βλαϊκίδη, Ε. (2020)

²⁶ Wintour, P. (2019)

²⁷ Stokols, E. (2020)

του Ιράν, Mohsen Fakhrizadeh, με το Ιράν να δείχνει την Μοσάντ ως υπεύθυνη και να υπόσχεται ανταπόδοση.

Σήμερα, το Ιράν συνεχίζει τον εμπλουτισμό ουρανίου αφήνοντας εσκεμμένα ανοιχτό το ενδεχόμενο κατασκευής πυρηνικών όπλων. Η ΔΥΑΕ ανακοίνωσε το Νοέμβριο ότι το Ιράν έχει απόθεμα εμπλουτισμένου ουρανίου 12 φορές παραπάνω από ό,τι προέβλεπε η JCPOA²⁸. Η πρόσφατη επιτυχής εκτόξευση στρατιωτικού δορυφόρου με την ονομασία «Noor» για σκοπούς εθνικής ασφαλείας με ικανότητες ανίχνευσης στρατιωτικών δραστηριοτήτων άλλων κρατών²⁹ καταδικάστηκε έντονα από τις ΗΠΑ ως μια πράξη που φανερώνει την ιρανική επιδίωξη κατασκευής βαλλιστικών πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς. Ωστόσο, κάτι τέτοιο θεωρείται μάλλον αδύνατο λόγω έλλειψης των απαραίτητων εξοπλισμών που χρειάζεται η Τεχεράνη γι' αυτόν τον σκοπό. Θα πρέπει, επομένως, να δούμε αυτή την συγκυρία ως ένα μέσο άσκησης πίεσης από το Ιράν για την άρση των επιβεβλημένων κυρώσεων εις βάρος της.

Κράτη που εγκατέλειψαν το πυρηνικό τους πρόγραμμα

Πρώτη περίπτωση είναι η Νότια Αφρική που είχε δημιουργήσει έξι πυρηνικά όπλα κατά το διάστημα 1970- 1980 υπό τον φόβο, μεταξύ άλλων, σοβιετικής επίθεσης από τη Ναμίμπια. Ωστόσο, μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, με τις εσωτερικές εντάσεις να είναι μεγαλύτερες από τις εξωτερικές και υπό βαρύτατες διεθνείς πιέσεις, προχώρησε στην εγκατάλειψη του προγράμματος και εισχώρησε στην NPT³⁰.

Η Βραζιλία και η «εχθρική» της Αργεντινή εγκατέλειψαν το πυρηνικό πρόγραμμα που είχαν αναπτύξει υπό δικτατορικά καθεστώτα αμέσως μετά τον εκδημοκρατισμό τους και μετά τη σύναψη διμερούς συμφωνίας που προέβλεπε ένα αμοιβαίο σύστημα πυρηνικής επίβλεψης και την παράδοση των εγκαταστάσεων και των δύο χωρών στην ΔΥΑΕ, υλοποιώντας την αποπυρηνικοποιημένη ζώνη στην Λατινική Αμερική που προέβλεπε η Συνθήκη του Tlatelolco (1967)³¹.

Το μυστικό πυρηνικό πρόγραμμα της Ταϊβάν τη δεκαετία του 1970, το οποίο προσέκρουε στην προσχώρηση της χώρας στην NPT το 1971, εγκαταλείφθηκε μετά

²⁸ IAEA- GOV/2020/51 (11/11/2020)

²⁹ Ρούνης, Α. (2020)

³⁰ Babbage, M. (2004)

³¹ Reiss, M. (1995), σελ. 45-49

από πιέσεις και ανταλλάγματα των ΗΠΑ. Κάτι παρόμοιο συνέβη και με την περίπτωση της Ν. Κορέας, η οποία προσχώρησε στην NPT το 1975 υποστηρίζοντας ότι έχει προχωρήσει σε πυρηνικό αφοπλισμό και εντάχθηκε υπό την ομπρέλα ασφαλείας των ΗΠΑ.

Όσον αφορά το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράκ, αυτό ήταν ενεργό από το 1962 μέχρι το 1991, όταν στο πλαίσιο μόνιμης κατάπαυσης του πυρός που έδινε τέλος στον Πόλεμο του Περσικού Κόλπου, το ΣΑ/ΗΕ διέταξε³² το Ιράκ να εξαλείψει κάθε είδους ΟΜΚ που διέθετε, όπως επίσης, και τους βαλλιστικούς του πυραύλους με εμβέλεια άνω των 150 χιλιομέτρων³³. Αξίζει να σημειώσουμε ότι κατά τα έτη 2002-2003, με το ψήφισμα που εξέδωσε το ΣΑ/ΗΕ³⁴ υπό τις ανησυχίες των ΗΠΑ περί κρυφής συνέχισης του προγράμματος από το Ιράκ, ζητήθηκε η άμεση και άνευ όρων συνεργασία του Saddam Hussein με τις ομάδες των ΗΕ και της ΔΥΑΕ για επιθεώρηση. Ωστόσο, αποδείχτηκε ότι η παραγωγή και αποθήκευση ΟΜΚ στο Ιράκ είχαν ήδη εγκαταλειφθεί³⁵.

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την περίπτωση της Λιβύης, η οποία αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το μυστικό πρόγραμμα απόκτησης τεχνογνωσίας, με το οποίο επιχείρησε να αγοράσει πυρηνικό υλικό από την Κίνα, την Ινδία, το Πακιστάν, τη Γαλλία και άλλες χώρες, ενώ παράλληλα επεδίωξε να καταλάβει περιοχή του Τσαντ με πλούσια κοιτάσματα ουρανίου³⁶. Λόγω της διεθνούς απομόνωσης που είχε προκύψει αποφάσισε το 2003 να τερματίσει το πρόγραμμα, να τεθεί υπό την επίβλεψη της διεθνούς κοινότητας και να επιτρέψει στις αμερικανικές αεροπορικές δυνάμεις να μεταφέρουν τα υλικά αυτό στις ΗΠΑ. Τέλος, η Ουκρανία, η Λευκορωσία και το Καζακστάν αποφάσισαν να διαλύσουν και να μεταφέρουν τα πυρηνικά όπλα που κληρονόμησαν μετά την πτώση της ΕΣΣΔ στην Ρωσία.³⁷

³² S/RES/687 (1991)

³³ Iraq: A Chronology of UN Inspections (χ.χ.). Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/act/2002-10/features/iraq-chronology-un-inspections>

³⁴ S/RES/1441 (2002)

³⁵ Bleek, P. C. (2017), σελ. 27

³⁶ Ibid, σελ. 24

³⁷ Graham, D.A. (2009)

Κράτη- hosts πυρηνικών όπλων

Πέρα από τα πυρηνικά κράτη, υπάρχουν και αυτά που φιλοξενούν πυρηνικά όπλα στην επικράτειά τους³⁸. Σήμερα, μέσα στο πλαίσιο ασφάλειας του NATO και του δόγματος «nuclear sharing», η Γερμανία στο Büchel, η Ιταλία στα Aviano και Ghedi-Torre, η Τουρκία³⁹ στο Incirlik, η Ολλανδία στο Volkel και το Βέλγιο στο Kleine Brogel φιλοξενούν στο έδαφός τους περίπου 150 αμερικανικές βόμβες τύπου B- 61, τα οποία όμως είναι, σε περίοδο ειρήνης, υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ και όχι των κρατών που τα φιλοξενούν. Το γεγονός αυτό, έχει δημιουργήσει αντιδράσεις από άλλα κράτη με πρώτη τη Ρωσία, τα οποία, αφενός, κάνουν λόγο για παραβίαση των δύο πρώτων άρθρων της NPT, που ορίζουν ότι για τα συμβαλλόμενα κράτη ισχύει απαγόρευση ως προς τη μεταφορά ή λήψη πυρηνικών συσκευών και, αφετέρου, υποστηρίζουν ότι ταυτόχρονα υπονομεύεται το γενικότερο πνεύμα της μη διάδοσης πυρηνικών όπλων και η προσπάθεια πυρηνικού αφοπλισμού με την τοποθέτησή τους σε αποπυρηνικοποιημένα κράτη.

Το NATO και οι σύμμαχοί του, από την άλλη, υποστηρίζουν ότι πρόκειται αποκλειστικά για «φιλοξενία» των όπλων και ότι ο πλήρης έλεγχος πάνω σε αυτά ανήκει στις ΗΠΑ. Επιπλέον, τονίζεται το δικαίωμα των κρατών- hosts να ασκήσουν βέτο στην χρήση των όπλων, όχι όμως και να διατάξουν τη χρήση τους, αφού οι κωδικοί εκτόξευσης βρίσκονται αποκλειστικά στα χέρια του Προέδρου των ΗΠΑ και του NATO⁴⁰. Σε περίπτωση πολέμου, τα κράτη υποδοχής- εκτός της Τουρκίας⁴¹- διατηρούν αεροσκάφη με εκπαιδευμένο πλήρωμα για τη μεταφορά των βομβών. Όσον αφορά τη συμβατότητα με την NPT, η Συμμαχία τονίζει ότι είναι απόλυτα νόμιμη η διαδικασία του nuclear sharing⁴², εφόσον κατά τις διαδικασίες διαπραγματεύσεων της NPT ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ βασικός στόχος ήταν η δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού κειμένου που δεν θα επηρέαζε το αμυντικό καθεστώς του NATO, ενώ θα

³⁸ Το γενικό πλαίσιο καθορίζεται από διμερείς συμφωνίες με τις ΗΠΑ

³⁹ Αν και υπήρχαν υπόνοιες- ανεπιβεβαίωτες- ότι η Ουάσιγκτον μετέφερε το 2016 πυρηνικά όπλα από την Τουρκία στη Ρουμανία, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου, λόγω των δυσμενών διμερών σχέσεων και της έλλειψης εμπιστοσύνης. EurActiv: Οι ΗΠΑ μεταφέρουν αμερικανικά πυρηνικά όπλα στη Ρουμανία από την Τουρκία(18/8/2016), Ανακτήθηκε από: https://www.huffingtonpost.gr/2016/08/18/diethnes-euractiv-amerikanika-opla_n_11581106.html?utm_hp_ref=gr-perenika-opla

⁴⁰ NATO Nuclear Sharing and the NPT - Questions to be Answered, Nuclear sharing or proliferation? (1997)

⁴¹ Fuhrhop, P., Kühn, U. and Meier, O. (2020)

⁴² North Atlantic Treaty Organization Factsheet (2/2020), ανακτήθηκε από: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/2/pdf/200224-factsheet-nuclear-en.pdf

περιορίζει σε μεγάλο βαθμό την απόκτηση πυρηνικών όπλων από άλλα κράτη⁴³. Τα πυρηνικά όπλα του NATO είχαν τοποθετηθεί στην Ευρώπη πριν την υιοθέτηση της NPT. Βάσει αυτού, δεν υφίσταται αντίθεση στα άρθρα της Συνθήκης, τα οποία απαγορεύουν τη μετακίνηση ή την λήψη πυρηνικών συσκευών⁴⁴.

Οι συζητήσεις γύρω από το εάν είναι, όντως, αποτελεσματική η πολιτική αυτή του NATO⁴⁵ και εάν ήρθε η στιγμή να προχωρήσει ο πυρηνικός αφοπλισμός της Ευρώπης είναι συχνές. Το Βέλγιο, η Ολλανδία και η Γερμανία έχουν προβάλλει αμφιβολίες ή ακόμα και αντιδράσεις ως προς την συνέχιση της φιλοξενίας αμερικανικών όπλων, ενώ η εύθραυστη κατάσταση στην Τουρκία κρούει το κουδούνι για τη βάση του Incirlik. Ακόμη, ο Γάλλος Πρόεδρος δηλώνει πρόθυμος να διαθέσει τα πυρηνικά του όπλα για την προστασία της ΕΕ, αφού πλέον, μετά την αποχώρηση του ΗΒ, είναι το μοναδικό πυρηνικό κράτος της ΕΕ. Καλεί τις ευρωπαϊκές χώρες να συνταχθούν με το νέο γαλλικό πυρηνικό δόγμα ενισχύοντας την στρατηγική τους αυτονομία και περιορίζοντας την εξάρτηση απέναντι στις ΗΠΑ και το NATO για την ασφάλειά τους⁴⁶. Τούτο μπορεί να εννοηθεί ως ένδειξη των νέων, δυναμικών εξελίξεων που σχηματίζουν μια νέα παγκόσμια γεωπολιτική, αναταράζοντας τις ισχύουσες ισορροπίες δυνάμεων.

Όπως και να έχει η κατάσταση, το καθεστώς του nuclear sharing πρόκειται να υποστεί μεταβολές μετά την θέση σε ισχύ της Nuclear Weapons Ban Treaty (TPNW). Η εν λόγω Συνθήκη ορίζει ρητά στο Άρθρο 1 (g) την απαγόρευση οποιασδήποτε τοποθέτησης, εγκατάστασης ή ανάπτυξης οποιουδήποτε πυρηνικού όπλου ή άλλων πυρηνικών εκρηκτικών συσκευών στην επικράτεια κράτους- μέλους ή σε οποιοδήποτε μέρος υπό τη δικαιοδοσία ή τον έλεγχό του. Βέβαια, μέχρι σήμερα τα κράτη υποδοχής των αμερικανικών όπλων στην Ευρώπη δεν έχουν υπογράψει την Συνθήκη⁴⁷, επομένως δεν δεσμεύονται από αυτή. Εάν, ωστόσο, σε μελλοντικό χρόνο κάποιο από τα αυτά τα κράτη προσχωρήσει στη Συνθήκη, θα επιβληθεί η άμεση απομάκρυνση των

⁴³ Alberque, W. (2017)

⁴⁴ NATO and Nuclear Disarmament Factsheet (10/2020), ανακτήθηκε από: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/2010-factsheet-nuclear-disarmament-en.pdf

⁴⁵ Υποστηρίζεται ότι οι βόμβες B-61 δεν είναι αξιόπιστες απέναντι σε ενδεχόμενη σύγκρουση με την εξαιρετικά εξοπλισμένη Ρωσία, άρα δεν ενισχύουν το δόγμα της αποτροπής. Seay E. (n.d.). NATO's Incredible Nuclear Strategy: Why U.S. Weapons in Europe Deter No One, ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/act/2011-11/natos-incredible-nuclear-strategy-why-us-weapons-europe-deter-one>

⁴⁶ Οικονόμου, Π. (2020)

⁴⁷ Με εξαίρεση την Ολλανδία, η οποία την καταψήφισε

αμερικανικών πυρηνικών όπλων από την επικράτειά τους, ανοίγοντας τον δρόμο για τον πυρηνικό αφοπλισμό της ΕΕ.

Κυρίως μέρος

Κεφάλαιο 1^ο – Νομικό υπόβαθρο

Η έλλειψη ενός συμβατικού κανόνα που να απαγορεύει ρητά τη χρήση πυρηνικών όπλων σε κάθε περίπτωση, η οποία και καλύφθηκε φέτος με την θέση σε ισχύ της TPNW, άφηνε περιθώρια για «νομιμοποίηση» της χρήσης τους σε ακραίες περιπτώσεις. Είναι γεγονός ότι το ΔΔΧ στη γνωμοδότησή του το 1996 επί του θέματος, αποφάνθηκε ότι η απειλή ή η χρήση πυρηνικών όπλων θα ήταν γενικά ασύμβατη με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου που διέπουν τις ένοπλες συγκρούσεις και με τους κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου⁴⁸ (αναλύεται παρακάτω). Ωστόσο, δεν προσδιόρισε ως παράνομη τη χρήση τους στην περίπτωση της νόμιμης άμυνας, δίνοντας περιθώρια νομιμοποίησής τους. Ως αποτέλεσμα, υπάρχουν υποστηρικτές της θέσης ότι εάν τα πυρηνικά όπλα χρησιμοποιηθούν στρατηγικά σε στρατιωτικούς στόχους που είναι απομακρυσμένοι από κατοικημένες περιοχές, τότε είναι δυνατός και ο διαχωρισμός ανάμεσα σε μαχητές και αμάχους, με αποτέλεσμα να μην παραβιάζεται το ΔΑΔ⁴⁹.

Το πλαίσιο νομιμότητας της απειλής ή της χρήσης των πυρηνικών όπλων αποτέλεσε θέμα συζητήσεων σε πολλά επίπεδα, προκαλώντας θέσεις που είτε την υποστηρίζουν, είτε αντιτάσσονται σε αυτή. Σε κάθε περίπτωση, η νομική βάση των επιχειρημάτων δεν πρέπει να παραμερίζει τις πραγματικές καταστάσεις σε κάθε χρονική περίοδο. Οι ανάγκες των κρατών για ασφάλεια τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο, είναι αυτές που κατά κύριο λόγο ορίζουν το καθεστώς των πυρηνικών όπλων. Στο πρώτο αυτό μέρος θα δούμε το γενικότερο νομικό υπόβαθρο της νομιμότητας της χρήσης των πυρηνικών όπλων, όπως αυτό καθιερώθηκε μέσα από διμερείς συνθήκες και διεθνείς συμβάσεις.

⁴⁸ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (8/7/1996), σελ. 266 – 67

⁴⁹ Sheldon, J. M. (1996), σελ. 251

Στο πλαίσιο ΔΑΔ- ΔΕΣ

Η νομιμότητα της χρήσης των πυρηνικών όπλων δεν πρέπει να περιορίζεται στην ύπαρξη ή μη συμβατικού κανόνα ο οποίος να ορίζει ρητώς την απαγόρευση ή τον περιορισμό τους. Δεν υφίσταται ανάγκη ρητής απαγόρευσης για να στηριχθεί η θέση περί παρανομίας των πυρηνικών όπλων. Αρκούν οι αρχές του ανθρωπισμού και της στρατιωτικής αναγκαιότητας⁵⁰.

Το πρώτο κείμενο που κάνει λόγο για την στρατιωτική αναγκαιότητα είναι η Διακήρυξη της Αγίας Πετρούπολης⁵¹, η οποία περιορίζει το δικαίωμα των εμπολέμων για απεριόριστη χρήση όπλων. Σύμφωνα με τη διακήρυξη, οι ανάγκες του πολέμου οφείλουν να υποχωρούν μπροστά τις απαιτήσεις του ανθρωπισμού και, ταυτόχρονα, ο μοναδικός σκοπός που πρέπει τα κράτη να επιδιώκουν εν καιρώ πολέμου είναι η εξάντληση των εχθρικών δυνάμεων. Έτσι, η χρήση όπλων που επιτείνουν τον πόνο⁵² ή που καθιστούν αναπόφευκτο τον θάνατο, όπως ακριβώς τα πυρηνικά όπλα, τόσο για εμπόλεμους όσο και για αμάχους, αντιτίθεται στους νόμους του ανθρωπισμού.

Άμεση συνάφεια με την αρχή για την απαγόρευση χρήσης όπλων που προκαλούν μη αναγκαίο πόνο έχει η απαγόρευση χρήσης όπλων με αποτελέσματα άνευ διακρίσεως. Τα πυρηνικά όπλα είναι αδύνατο να διακρίνουν μεταξύ των στόχων και επομένως, να στραφούν αποκλειστικά εναντίον εχθρικών στρατιωτικών στόχων. Το δίκαιο της Γενεύης και το εθιμικό δίκαιο επιβάλλουν στα εμπόλεμα μέρη την υποχρέωση για προστασία των αμάχων και των ατόμων που δεν συμμετέχουν στις εχθροπραξίες, πράγμα που καθίσταται αδύνατο σε περίπτωση χρήσης πυρηνικών όπλων και, άρα, η στρατιωτική αναγκαιότητα δεν δικαιολογεί τη χρήση τέτοιου είδους όπλων.

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ, ότι οι ΣΓ' 49 και τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977 περιλαμβάνουν περιορισμούς και μεθόδους πολέμου με τρόπο γενικό και δεν αναφέρουν συγκεκριμένους τύπους όπλων που απαγορεύονται. Για τον περιορισμό αυτής της γενίκευσης υιοθετήθηκαν από τα κράτη ειδικές συμβάσεις για τον περιορισμό ή την απαγόρευση συγκεκριμένων όπλων, όπως τα χημικά και τα βιολογικά

⁵⁰ Falk, R. (1983), σελ. 527-528

⁵¹ Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles under 400 Grammes Weight. (29/11- 11/12/1868)

⁵² «unnecessary suffering», προβλέπεται και στο Άρθρο 23(e) της IV ΣΧ' 1907, διαθέσιμο εδώ: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/WebART/195-200033?OpenDocument>

όπλα, οι βόμβες διασποράς και οι αντιαρματικές νάρκες⁵³. Πολλοί μελετητές, υποστηρίζουν ότι η απαγόρευση των πυρηνικών όπλων μπορεί να προσεγγιστεί κατ' αναλογία με τις ισχύουσες απαγορεύσεις άλλων όπλων⁵⁴. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι, μεταξύ των καταστροφικών συνεπειών των πυρηνικών, η ραδιενέργεια που εισάγεται στο ανθρώπινο σώμα μετά από μια πυρηνική έκρηξη προκαλεί συμπτώματα ίδια ή και χειρότερα από το δηλητήριο των χημικών όπλων και επηρεάζει την χημική σύσταση των έμβιων όντων⁵⁵. Σύμφωνα με αυτή τη θέση, τα αποτελέσματα της χρήσης των πυρηνικών όπλων μπορούν να θεωρηθούν όμοια με τα αποτελέσματα των απαγορευμένων βάσει του Πρωτοκόλλου της Γενεύης του 1925 όπλων.

Να σημειώσουμε ότι την θέση αυτή υποστήριξε και ο δικαστής Weeramantry στην διυστάμενη άποψή του⁵⁶ στη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ το 1996. Ο δικαστής υπογράμμισε ότι το βασικό υλικό των πυρηνικών όπλων, δηλαδή το ουράνιο, είναι φύσει τοξικό, η ραδιενέργεια που εκλύεται είναι δηλητηριώδης για τον ανθρώπινο οργανισμό και επομένως, μπορούν να εφαρμοστούν το Άρθρο 23 (α)⁵⁷ των Κανονισμών των νόμων και των εθίμων πολέμου στην ξηρά της Σύμβασης IV της Χάγης (1907) και το Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925. Το ΔΔΧ, ωστόσο, δεν συμφώνησε με αυτή την θέση.

Από την άλλη πλευρά, οι αντιτιθέμενοι σε αυτή την άποψη υπενθυμίζουν ότι ο αρχικός στόχος χρήσης ενός πυρηνικού όπλου δεν είναι να προκαλέσει δηλητηριάσεις, όπως ένα χημικό όπλο είναι σχεδιασμένο, και ότι τα ραδιενεργά ισότοπα που εκτοξεύονται στην ατμόσφαιρα ή διεισδύουν στο έδαφος και επιφέρουν δηλητηριάσεις δεκαετίες αργότερα, είναι η τελευταία και λιγότερο σημαντική απόρροια μιας πυρηνικής έκρηξης. Ωστόσο, καταλήγοντας θα λέγαμε, ότι μια τέτοια προσέγγιση προσιδιάζει περισσότερο σε γενίκευση παρά σε αυτοτελές νομικό επιχείρημα για την παρανομία των πυρηνικών όπλων.

Πυρηνικά κράτη, όπως οι ΗΠΑ, το Ισραήλ, το Ιράν, η Ινδία και το Πακιστάν, δεν έχουν επικυρώσει τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα των ΣΓ' 49, τα οποία απαγορεύουν, μεταξύ άλλων, τη χρήση όπλων που προκαλούν περιττό πόνο που

⁵³ Μαρούδα, Μ. Ντ. (2017), σελ. 555-556

⁵⁴ Detter de Lupis I. (1987), σελ. 203

⁵⁵ Χατζηκωνσταντίνου, Κ. (1995), σελ. 34

⁵⁶ Dissenting Opinion of Judge Weeramantry on ICJ's Advisory Opinion of 8/7/1996

⁵⁷ Art. 23: «*In addition to the prohibitions provided by special Conventions, it is especially forbidden (a) To employ poison or poisoned weapons; ...*»

ξεπερνά την στρατιωτική αναγκαιότητα. Δέχονται, όμως, ότι μέρος τους εφαρμόζεται ως εθνικό δίκαιο. Ωστόσο, οι βασικές αρχές του ΔΑΔ, απαγορεύουν- εμμέσως- την χρήση πυρηνικών όπλων λόγω της μη διάκρισης μεταξύ των στόχων, του περιττού πόνου που προκαλούν και της υπέρβασης της στρατιωτικής αναγκαιότητας και αναλογικότητας.

Όταν έπεσε η ατομική βόμβα «Little Boy» στη Χιροσίμα και η «Fat Man» στο Ναγκασάκι το 1945, οι κανόνες που εφαρμόζονταν εν καιρώ πολέμου ήταν οι Συμβάσεις της Χάγης (1899, 1907), οριοθετώντας τις επιθέσεις κατά πολιτών. Παρόλο που οι αεροπορικές επιθέσεις δεν προβλέπονταν στις διατάξεις τους, σαφής ήταν η απαγόρευση στο Άρθρο 25 των επιθέσεων κατά μη οχυρωμένων πόλεων από δυνάμεις ναυτικού ή πεζικού. Όπως προαναφέραμε, οι εν λόγω διατάξεις απαγορεύουν τη χρήση όπλων ή βλημάτων που προκαλούν «unnecessary suffering».

Το Επαρχιακό Δικαστήριο του Τόκιο στην υπόθεση *Shimoda*⁵⁸ αποφάνθηκε ότι η απαγόρευση της ατομικής βόμβας δεν προβλεπόταν ρητά, αφού επρόκειτο για νέο όπλο το οποίο δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, η απόφαση στηρίχθηκε στις Συμβάσεις της Χάγης του 1907 IV⁵⁹ και IX⁶⁰, το Σχέδιο Κανόνων για τις αεροπορικές επιχειρήσεις του 1923⁶¹ και σε έναν βασικό κανόνα του δικαίου του πολέμου, το δόγμα των στρατιωτικών στόχων ή την αρχή της διάκρισης, και όρισε ότι η χρήση ατομικής βόμβας από τις ΗΠΑ συνιστούσε παραβίαση του διεθνούς δικαίου λόγω της πρόκλησης περιττού πόνου, βομβαρδίζοντας ανοχύρωτες πόλεις χωρίς διάκριση ανάμεσα σε στρατιωτικούς στόχους και αμάχους. Αξιοσημείωτο είναι το πώς προσεγγίζεται η έννοια της ανοχύρωτης πόλης. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι καμία από τις δύο πόλεις που βομβαρδίστηκαν δεν μπορεί να θεωρηθεί ως οχυρωμένη, αφού δεν βρίσκονταν σε άμεσο κίνδυνο κατοχής από εχθρικές δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι είχαν στην κατοχή τους αντιαεροπορικά συστήματα και στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, σύμφωνα με το Δικαστήριο, πέρα από τις εγκαταστάσεις στρατιωτικού χαρακτήρα υπήρχαν περίπου 330.000 κατοικίες πολιτών στη Χιροσίμα και 270.000 στο Ναγκασάκι, καθιστώντας παράνομη και απάνθρωπη αυτή την «τυφλή» ρίψη ατομικών βομβών.

⁵⁸ Shimoda v. State (Compensation claim against Japan brought by the residents of Hiroshmina & Nagasaki), Tokyo District Court (7/12/1963)

⁵⁹ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land

⁶⁰ Convention (IX) concerning Bombardment by Naval Forces in Time of War

⁶¹ Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare (1923)

Μεταξύ άλλων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η παραίτηση της Ιαπωνίας για αξιώσεις αποζημίωσης εναντίον των ΗΠΑ, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 19(a) της Συνθήκης του Σαν Φρανσίσκο⁶², επιφέρει την υποχρέωση της ίδιας της κυβέρνησης της Ιαπωνίας να καταβάλει αποζημιώσεις στους ενάγοντες. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άτομα δεν είχαν δικαιώματα άμεσης διεκδίκησης αποζημίωσης σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά σε κείμενα διεθνούς δικαίου, ούτε μπορούσε να δικαστεί η πράξη των ΗΠΑ από το σύστημα δικαιοσύνης της Ιαπωνίας λόγω της αρχής της απόλυτης ετεροδικίας. Τελικά, το αίτημα για αποζημίωση απορρίφθηκε από το Δικαστήριο, προσφέροντας μερική νίκη στους ενάγοντες, η οποία απλώς τους αναγνώριζε ως θύματα αδιάκριτων και παράνομων πράξεων εκ μέρους των ΗΠΑ. Από την πλευρά τους βέβαια, οι ΗΠΑ δεν έχουν απολογηθεί μέχρι και σήμερα για τις πράξεις τους, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι αυτή η ενέργεια έδωσε τέλος στον πόλεμο που στέρησε τη ζωή από εκατομμύρια ανθρώπους⁶³. Φυσικά πρόκειται για μια θέση παράλογη, η αποδοχή της οποίας ελλοχεύει κινδύνους νομιμοποίησης κι άλλων απάνθρωπων εμπόλεμων πράξεων.

Οι περιορισμοί που θέτει το ΔΕΣ δεν συναντώνται αποκλειστικά σε υπογεγραμμένες συνθήκες. Πιο συγκεκριμένα, η ρήτρα Martens που περιλαμβάνεται στις Συμβάσεις της Χάγης 1899 και 1907 και έκτοτε κατέχει βασικό ρόλο στο ΔΑΔ, καλύπτει το κενό δικαίου που προκύπτει στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει ρητή απαγόρευση στα διεθνή νομικά κείμενα σχετικά με την απαγόρευση συγκεκριμένου τύπου όπλου ή πρακτικής⁶⁴. Η ρήτρα ορίζει ότι «στις περιπτώσεις που δεν καλύπτονται από το Πρωτόκολλο ή άλλες διεθνείς συμφωνίες, άμαχοι και μαχητές παραμένουν υπό την προστασία κι εξουσία των αρχών του διεθνούς δικαίου, που απορρέουν από καθιερωμένο έθιμο, τις αρχές της ανθρωπότητας και τις επιταγές της δημόσιας συνείδησης»⁶⁵. Στον επίσημο σχολιασμό των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977 αναφέρεται ότι μέσω της ρήτρας Martens καλύπτεται η περίπτωση όπου ένα ζήτημα δεν επιτρέπεται αυτομάτως εάν δεν έχει απαγορευτεί ρητά μέσω διεθνούς σύμβασης⁶⁶.

⁶² Η όπως αλλιώς είναι γνωστή, η Συνθήκη Ειρήνης με την Ιαπωνία (1952)

⁶³ Taylor, A. (2016)

⁶⁴ Ibid, σελ. 15

⁶⁵ Convention II with Respect to the Laws and Customs of War on Land (29/7/1899) παρ. 9 προοιμίου, Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land (18/10/1907) παρ. 8 προοιμίου

⁶⁶ Μαρούδα, Μ. Ντ. (2015), σελ. 59

Η εν λόγω ρήτρα⁶⁷ έχει τεθεί στο προσκήνιο πολλών ερμηνευτικών προσεγγίσεων, κυρίως, από διεθνή δικαστήρια. Χαρακτηριστικότερη εξ αυτών, η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ σχετικά με τη νομιμότητα της απειλής ή της χρήσης πυρηνικών όπλων το 1996 (αναλύεται παρακάτω), κατά την οποία το Δικαστήριο υποστήριξε ότι *«οι κεντρικές αρχές που περιλαμβάνουν τα κείμενα που αποτελούν τον κορμό του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου είναι οι εξής. Η πρώτη στοχεύει στην προστασία του άμαχου πληθυσμού και των πολιτικών αντικειμένων και καθιερώνει τη διάκριση ανάμεσα σε μαχητές κι αμάχους... Η δεύτερη καθιερώνει την απαγόρευση πρόκλησης μη απαραίτητου πόνου ή υπερβολικών τραυμάτων... Σε σχέση με αυτές τις αρχές, η ρήτρα Martens... έχει αποδειχθεί ως ένα αποτελεσματικό μέσο για την αντιμετώπιση της γρήγορης εξέλιξης της στρατιωτικής τεχνολογίας και αναγνωρίζεται ως κανόνας εθιμικού δικαίου.»*^{68 69}

Ουσιαστικά, η θέση περί μη νομιμότητας των πυρηνικών όπλων έγκειται στη διάσταση που προσφέρει η ρήτρα Martens, περιορίζοντας την απεριόριστη κρατική ελευθερία δράσης ελλείψει θετικού δικαίου και επιβάλλοντας την ισχύ των κανόνων του ανθρωπισμού κατά τη διεξαγωγή πολέμου. Όσον αφορά τη νομιμότητα των πυρηνικών όπλων, εάν δεν υπάρχει κενό δικαίου και υπό την προϋπόθεση ότι εφαρμόζεται το ΔΕΣ και το ΔΑΔ, η λογική της ρήτρας Martens συνοψίζεται ως εξής: αν δεν υπάρχει τρόπος χρήσης των πυρηνικών όπλων ο οποίος να μην παραβιάζει το ΔΑΔ, τότε αυτά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ούτε για λόγους νόμιμης άμυνας ή αποτροπής επίθεσης⁷⁰.

Στο πλαίσιο διεθνούς ποινικού δικαίου

Θα μπορούσε η χρήση πυρηνικών όπλων να ενεργοποιήσει την αρμοδιότητα του ΔΠΔ για την απόδοση ατομικών ευθυνών; Ενώ το ΚατΔΠΔ⁷¹ δεν προβλέπει ρητά την περίπτωση τέτοιου είδους όπλων, θα μπορούσε και να γίνει κατ' αναλογία εφαρμογή των διατάξεων. Πιο συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της χρήσης πυρηνικών όπλων μπορούν να εντάξουν την πράξη στις κατηγορίες που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του

⁶⁷ Η νομική της ισχύ αναγνωρίστηκε και στην Υπόθεση Νικαράγουα του 1986 ενώπιον του ΔΔΧ

⁶⁸ Advisory Opinion of the ICJ on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (8/7/1996), παρ. 78

⁶⁹ Μαρούδα, Μ. Ντ. (2015), σελ. 59-60

⁷⁰ Χατζηκωνσταντίνου Κ. (1995), σελ. 17

⁷¹ Rome Statute of the International Criminal Court (1998)

ΔΠΔ, δηλαδή τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας⁷², τα εγκλήματα πολέμου⁷³ και το έγκλημα της γενοκτονίας⁷⁴. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προσεκτική μελέτη του πλαισίου μέσα στο οποίο έγινε το έγκλημα (contextual features) καθώς και των βασικών στοιχείων του.

Στην περίπτωση της γενοκτονίας, για παράδειγμα, απαιτείται η πρόθεση και η γνώση επί των συνεπειών⁷⁵ του επιτιθέμενου για την ολική ή μερική καταστροφή εθνικού, φυλετικού ή θρησκευτικού γκρουπ ως τέτοιο. Καταλαβαίνουμε ότι μια πυρηνική έκρηξη μπορεί να προκαλέσει την καταστροφή περιοχών όπου ζουν διάφορες πληθυσμιακές ή άλλες ομάδες, θεμελιώνοντας το έγκλημα. Επίσης, αν μια πυρηνική επίθεση γινόταν ως μέρος ενός ευρέος ή συστηματικού σχεδίου εναντίον άμαχου πληθυσμού εν καιρώ ειρήνης όπου ο δράστης θα είχε γνώση της επίθεσης, τότε η πράξη θα μπορούσε να ισοδυναμεί με έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Τέλος, η χρήση πυρηνικών συσκευών εν μέσω διεθνών ενόπλων συγκρούσεων θα συνιστούσε σοβαρές παραβιάσεις («grave breaches») των ΣΓ' 49, ενώ σε περιπτώσεις μη- διεθνών ενόπλων συγκρούσεων θα ήταν αντίθετη στο εφαρμοστέο Κοινό Άρθρο 3 συντελώντας στη θεμελίωση ενός εγκλήματος πολέμου.

Κάτι τέτοιο, βέβαια, δεν έχει συμβεί μέχρι σήμερα. Αν μπορούσαμε να φέρουμε τον θεσμό του ΔΠΔ στην εποχή των βομβαρδισμών στην Ιαπωνία, θα αναγνωριζόταν η επίθεση ως έγκλημα πολέμου και θα υπείχαν οι εμπλεκόμενοι, σε κάθε βαθμίδα, διεθνή ποινική ευθύνη; Δεν θα το μάθουμε ποτέ. Θέλω να καταλήξω στο ότι η ενδεχόμενη επιδίωξη κράτους να εξαπολύσει σήμερα πυρηνικά όπλα κατά άλλης δεν πρέπει να διαχωρίζεται από το ενδεχόμενο απόδοσης ατομικής διεθνούς ευθύνης και σε επίπεδο ΔΠΔ. Θα είναι μια διαδικασία δύσκολη και σίγουρα θα απαιτείται απρόσκοπτη διάθεση του Εισαγγελέα να προσεγγίσει το θέμα με τέτοιο τρόπο και, φυσικά, να πληρούνται οι προβλεπόμενες σε κάθε περίπτωση προϋποθέσεις, ώστε να αποδοθούν ευθύνες. Προς το παρόν, ευχή όλων είναι να μην χρειαστεί να αντιμετωπιστούν ανάλογα θέματα σε κανένα επίπεδο, αφού μια πυρηνική επίθεση μπορεί να προκαλέσει τον αφανισμό εκατομμυρίων ανθρώπων όπου η απόδοση ευθυνών θα φαντάζει αμελητέα. Ωστόσο, να σημειώσουμε ότι τα παραπάνω δεσμεύουν

⁷² Άρθρο 7 ΚατΔΠΔ

⁷³ Άρθρο 8 bis ΚατΔΠΔ

⁷⁴ Άρθρο 6 ΚατΔΠΔ

⁷⁵ “with intent and knowledge”, Άρθρο 30 ΚατΔΠΔ

νομικά μόνο δύο πυρηνικά κράτη, τη Γαλλία και το ΗΒ, καθώς τα υπόλοιπα δεν έχουν προσχωρήσει στο ΚατΔΠΔ⁷⁶.

Η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ σχετικά με τη νομιμότητα απειλής ή χρήσης πυρηνικών όπλων⁷⁷

Κατά τα τέλη του 1994, η ΓΣ/ΗΕ έθεσε στο ΔΔΧ αίτημα για γνωμοδότηση σχετικά με το εξής ερώτημα: «Είναι η απειλή ή η χρήση πυρηνικών όπλων υπό οποιαδήποτε περίπτωση επιτρεπτή βάσει του διεθνούς δικαίου;». Το Δικαστήριο προσπέρασε τις αντιρρήσεις πυρηνικών κρατών σχετικά με τη χρήση της λέξης «επιτρεπτή» και όχι «απαγορευμένη» στο ερώτημα της γνωμοδότησης, με βάση την απεριόριστη άσκηση δικαιοδοσίας ενός κράτους - εδώ αναφορικά με την απειλή ή την χρήση πυρηνικών όπλων- εκτός εάν υφίστανται ρητοί κανόνες διεθνούς δικαίου οι οποίοι απαγορεύουν ή περιορίζουν αυτή την κυριαρχία, όπως επισημαίνεται στην υπόθεση Lotus⁷⁸, ορίζοντας ότι τα ΝWS συμφώνησαν ή, τουλάχιστον δεν διαφώνησαν, ότι οι κρατική τους ελευθερία περιορίζεται από τις αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου⁷⁹.

Ερευνώντας τις αρχές και τους κανόνες που θα ήταν εφαρμοστέοι στο ερώτημα, το Δικαστήριο αναλύει το συμβατικό δίκαιο, τον ΧάρτΗΕ και τους κανόνες του ΔΕΣ⁸⁰, κρίνοντας⁸¹:

(Α) ομόφωνα ότι ούτε το εθιμικό ούτε το συμβατικό διεθνές δίκαιο νομιμοποιεί ειδικά την απειλή ή τη χρήση πυρηνικών όπλων

(Β) με ψήφους έντεκα προς τρεις, ότι ούτε το εθιμικό ούτε το συμβατικό διεθνές δίκαιο απαγορεύει ολοκληρωτικά και καθολικά την απειλή ή χρήση πυρηνικών όπλων ως τέτοια

⁷⁶ ICJ- The States Parties to the Rome Statute, ανακτήθηκε από: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx#R

⁷⁷ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons- Advisory Opinion of the ICJ (8/7/1996)

⁷⁸ PCIJ- The Case of the S.S. Lotus (Γαλλία κ. Τουρκίας, 1927), παρ. 44, 46

⁷⁹ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons- Advisory Opinion of the ICJ, παρ. 21-22, σελ. 238

⁸⁰ Ερευνώντας μόνο τις περιπτώσεις όπου εφαρμόζεται το ΔΕΣ, το ΔΧΧ δεν εξέτασε εσωτερικές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα εάν ένα κράτος χρησιμοποιήσει κατά του ίδιου του πληθυσμού πυρηνικά όπλα, υποστηρίζοντας ότι αυτό δεν ήταν ερώτημα που τέθηκε ενώπιόν του από κανένα κράτος γραπτά ή προφορικά (παρ. 50, σελ. 247)

⁸¹ Ibid, παρ. 105, σελ. 265

(Γ) ομόφωνα, ότι μια απειλή ή χρήση βίας μέσω πυρηνικών όπλων που αντίκειται στο Άρθρο 2 (4) του ΧαρτΗΕ⁸² και που δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 51⁸³ είναι παράνομη

(Δ) ομόφωνα, ότι η απειλή ή η χρήση πυρηνικών όπλων θα πρέπει να είναι συμβατή με τις απαιτήσεις των κανόνων ΔΕΣ, ιδίως με το ΔΑΔ, όπως και με συγκεκριμένες υποχρεώσεις που απορρέουν από τις συνθήκες και άλλες υποχρεώσεις γύρω από τα πυρηνικά όπλα.

(Ε) με οριακή πλειοψηφία (επτά ψήφους προς επτά) και με την καθοριστική ψήφο του προέδρου Bedjaoui, η απειλή ή η χρήση πυρηνικών όπλων θα ήταν γενικά αντίθετη προς τους κανόνες του ΔΕΣ, και ιδίως στο ΔΑΔ. Ωστόσο, το ΔΔΧ δεν μπορούσε να καταλήξει οριστικά στο εάν η απειλή ή η χρήση πυρηνικών θα ήταν νόμιμη ή παράνομη στην ακραία περίπτωση της νόμιμης άμυνας, όπου θα διακυβευόταν η ίδια η επιβίωση ενός κράτους.

(ΣΤ) ομόφωνα, ότι υπάρχει η υποχρέωση να επιδιώκονται με καλή πίστη και να ολοκληρώνονται διαπραγματεύσεις για τον πυρηνικό αφοπλισμό σε όλες τις πτυχές του και υπό διεθνή εποπτεία⁸⁴.

Παρόλο που το Δικαστήριο δεν απάντησε στην ερώτηση όπως ακριβώς τέθηκε από τη ΓΣ/ΗΕ, η συμβολή του δεν πρέπει να αμφισβητηθεί. Το Δικαστήριο στην πολύ προσεκτική αυτή απόφαση, απέφυγε να κατονομάσει την απειλή ή τη χρήση πυρηνικών όπλων ως παράνομη σε κάθε περίπτωση. Όρισε ότι αυτή θα ήταν «γενικά αντίθετη» προς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και, κυρίως του ΔΑΔ, χωρίς όμως να κάνει λόγο για τις αρχές της διάκρισης και της μη πρόκλησης περιττού πόνου, οι οποίες είναι αδύνατο να μην παραβιαστούν μετά από ένα πυρηνικό χτύπημα.

Σημαντική είναι και η αναγνώριση της ρήτρας Martens ως κανόνα εθιμικού δικαίου⁸⁵. Το Δικαστήριο τόνισε ότι «Οι κεντρικές αρχές που περιλαμβάνουν τα κείμενα που αποτελούν τον κορμό του ΔΑΔ είναι οι εξής: η πρώτη στοχεύει στην προστασία του

⁸² Τα Άρθρα 2 (4), 42 και 51 του ΧαρτΗΕ δεν αναφέρονται σε συγκεκριμένα όπλα, ωστόσο το Δικαστήριο έκρινε ότι εφαρμόζονται σε οποιαδήποτε περίπτωση χρήσης βίας, ανεξάρτητα από τον τύπο του χρησιμοποιούμενου όπλου (παρ. 37-39, σελ. 244)

⁸³ Αναγνωρίζεται το «*inherent right*» (*droit naturel*) ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας σε περίπτωση εκδήλωσης ένοπλης επίθεσης

⁸⁴ Ξεπερνώντας το Άρθρο 6 της ΝΡΤ, το Δικαστήριο κάνει λόγο για προσπάθειες αφοπλισμού από όλα το σύνολο της διεθνούς κοινότητας και όχι μόνο από τα συμβαλλόμενα κράτη της ΝΡΤ

⁸⁵ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons- Advisory Opinion of the ICJ, παρ. 78, σελ. 257

άμαχου πληθυσμού και των πολιτικών αντικειμένων και καθιερώνει τη διάκριση ανάμεσα σε μαχητές και αμάχους... Η δεύτερη καθιερώνει την απαγόρευση πρόκλησης μη απαραίτητου πόνου ή υπερβολικών τραυμάτων... Σε σχέση με αυτές τις αρχές, η ρήτρα Martens... έχει αποδειχθεί ως ένα αποτελεσματικό μέσο για την αντιμετώπιση της γρήγορης εξέλιξης της στρατιωτικής τεχνολογίας και αναγνωρίζεται ως κανόνας εθιμικού δικαίου.»⁸⁶

Πρωτοφανές είναι το συμπέρασμα ότι ενώ η χρήση πυρηνικών όπλων αντιβαίνει στο ΔΑΔ, εάν αυτή εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο της νόμιμης άμυνας σε επίθεση που θέτει σε κίνδυνο την ίδια την υπόσταση του κράτους, τότε μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη για το κράτος που δέχεται την επίθεση. Βέβαια, η διπλή προϋπόθεση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας⁸⁷, η αρχή της ουδετερότητας και το ΔΕΣ πρέπει να εφαρμόζονται, συμπεριλαμβανομένων και άλλων παραγόντων, όπως η ίδια η φύση των πυρηνικών όπλων και οι κίνδυνοι που συνδέονται με τη χρήση τους.⁸⁸

Επιπλέον, λόγω της κατάστασης του διεθνούς δικαίου και των ενισχυμένων πολιτικών πυρηνικής αποτροπής, το Δικαστήριο φάνηκε διστακτικό να αποφανθεί περί παρανομίας των όπλων αυτών. Επισημάνθηκε ότι η κατοχή πυρηνικών όπλων δεν αντιβαίνει στο Άρθρο 2 (4) του ΧαρτΗΕ, εκτός εάν στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας ενός κράτους και στους σκοπούς των ΗΕ ή, εάν προορίζεται ως μέσο άμυνας, όπου η χρήση βίας θα παραβίαζε τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας⁸⁹.

Όσον αφορά τις συνθήκες που αφορούν την απόκτηση, κατασκευή, κατοχή, εγκατάσταση και δοκιμή πυρηνικών όπλων όπως η NPT ή οι Συνθήκες που δημιούργησαν τις NWFZs και τα Πρωτόκολλά τους, το Δικαστήριο σημείωσε ότι δείχνουν μια «αυξανόμενη ανησυχία» της διεθνούς κοινότητας γύρω από τα πυρηνικά όπλα και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προαπαιτούμενα για μια μελλοντική γενική απαγόρευση της χρήσης τέτοιων όπλων, χωρίς, ωστόσο, να συνιστούν καθολικό συμβατικό κανόνα απαγόρευσης των πυρηνικών όπλων. Βέβαια, η επιφύλαξη του δικαιώματος των NWS περί χρήσης

⁸⁶ Μαρούδα, Ντ. Μ. (2015), σελ. 61

⁸⁷ Όπως αποτυπώθηκε στην υπόθεση Νικαράγουα (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, 1986), παρ. 176, σελ. 94

⁸⁸ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons- Advisory Opinion of the ICJ, 40-44, σελ. 245

⁸⁹ Ibid, παρ. 47-48, σελ. 246

πυρηνικών σε ορισμένες περιπτώσεις δεν αναιρέθηκε από τα συμβαλλόμενα κράτη των Συνθηκών ή από το ΣΑ/ΗΕ.⁹⁰

Η σημασία της Γνωμοδότησης- πέρα από τη σημασία για την εξέλιξη του Διεθνούς Περιβαλλοντικού Δικαίου, που δεν θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία- αποτυπώνεται στην επιβεβαίωση της εθιμικής ισχύος σημαντικότερων κειμένων, όπως των Συμβάσεων της Χάγης (1899 και 1907), των Κανονισμών των νόμων και των εθίμων πολέμου στην ξηρά (1907), των ΣΓ (1864, 1906, 1929 και 1949), καθώς και βασικών αρχών του ΔΑΔ, όπως η αρχή της διάκρισης, η αρχή της αναλογικότητας και η απαγόρευση χρήσης όπλων που δεν διακρίνουν ή που προκαλούν ανώφελο πόνο ή εκτεταμένες καταστροφές⁹¹. Εφαρμόζοντας τις βασικές αρχές του ΔΑΔ στην περίπτωση απειλής ή χρήσης πυρηνικών όπλων, το ΔΔΧ διαπίστωσε τα «μοναδικά χαρακτηριστικά» τους, δηλαδή την ικανότητα για καταστροφή, για πρόκληση ανείπωτου ανθρώπινου πόνου και την πρόκληση ζημιάς στις επερχόμενες γενιές⁹². Τέλος, με τη Γνωμοδότηση δόθηκε τέλος στις θέσεις των NWS, που υποστήριζαν ότι οι ισχύοντες κανόνες ΔΕΣ και ΔΑΔ δεν εφαρμόζονται στη νέα κατηγορία όπλων, τα πυρηνικά.

Το νομικό πλαίσιο των πυρηνικών δοκιμών

Ψυχροπολεμικά επικρατούσε το δόγμα αμοιβαίας εξασφαλισμένης καταστροφής, ή όπως είναι γνωστό με τον αγγλικό όρο «mutual assured destruction doctrine, MAD», το οποίο βασιζόταν στην θεωρία της αποτροπής και περιέγραφε την αμοιβαία καταστροφή των κρατών που θα εμπλέκονταν σε πυρηνικό πόλεμο. Με άλλα λόγια, το δόγμα αυτό απέτρεπε τις δύο υπερδυνάμεις της εποχής, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, από το να προχωρήσουν σε πυρηνική επίθεση η μία κατά της άλλης, ακριβώς επειδή ως απάντηση θα λάμβαναν πυρηνικό όλεθρο. Το γεγονός αυτό δεν προωθούσε ούτε τον αφοπλισμό ούτε όμως την χρήση των πυρηνικών οπλοστασίων, διατηρώντας μια ισορροπία δυνάμεων. Φυσικά, το δόγμα της πυρηνικής αποτροπής είναι μέχρι και σήμερα η βάση των επιχειρημάτων περί εθνικής ασφάλειας των πυρηνικών κρατών όταν ερωτώνται γιατί δεν προχωρούν σε πυρηνικό αφοπλισμό.

⁹⁰ Ibid, παρ. 62-63, σελ. 253

⁹¹ Μαρούδα, Ντ. Μ. (2016), σελ. 67

⁹² Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons- Advisory Opinion of the ICJ, παρ. 36, σελ. 244

Το πρώτο σημαντικό βήμα για τον έλεγχο των εξοπλισμών, πραγματοποιήθηκε ένα χρόνο μετά την κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962 που έφερε τις δύο υπερδυνάμεις πολύ κοντά σε πυρηνικό πόλεμο, και εν μέσω των ανησυχιών για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον που προκλήθηκαν από το ραδιενεργό αποτύπωμα των πυρηνικών δοκιμών κατά τη δεκαετία του 1950⁹³. Σημαντικό ρόλο στην υπογραφή μιας Συνθήκης που θα έβαζε φρένο στις πυρηνικές δοκιμές, έπαιξαν οι επιδιώξεις κρατών, όπως η Κίνα και το Ισραήλ, να ενταχθούν στο πυρηνικό κλαμπ. Επιπλέον, έντονες ήταν οι ανησυχίες της ΕΣΣΔ γύρω από το ενδεχόμενο εγκατάστασης πυρηνικών όπλων στην ΟΔΓ από το ΝΑΤΟ είτε για το ζήτημα του Βερολίνου, είτε ως εξισορρόπηση δυνάμεων σε περίπτωση συνεργασίας της ΕΣΣΔ με την Κίνα για την ανάπτυξη πυρηνικού προγράμματος⁹⁴.

Το 1963 υπογράφηκε από τις ΗΠΑ, την ΕΣΣΔ και το ΗΒ η Συνθήκη Μερικής Απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών (Partial Nuclear-Test-Ban Treaty- PNTB). Η Συνθήκη προέβλεπε την απαγόρευση διεξαγωγής πυρηνικών δοκιμών υποθαλάσσια, στην ατμόσφαιρα και το διάστημα και έχει επικυρωθεί από 126 κράτη, με την απουσία της Γαλλίας, της Β. Κορέας και της Κίνας⁹⁵. Οι ατμοσφαιρικές πυρηνικές δοκιμές των ΗΠΑ κατά τα έτη 1946- 1962 ανέρχονται σε 193 και έλαβαν χώρα κυρίως στον Ειρηνικό και τη Νεβάδα. Σημαντική έλλειψη στις διατάξεις ήταν η περίπτωση των υπόγειων δοκιμών, η οποία εξαιρέθηκε διότι ήταν τεχνολογικά δύσκολο να επαληθευτεί⁹⁶, καθώς και η συμπερίληψη στο Άρθρο 4 της ρήτρας αποχώρησης κράτους- μέλους από αυτή για λόγους εθνικών συμφερόντων. Ωστόσο, μπορούμε να προσθέσουμε σε αυτή τη Συνθήκη και συμβολικό χαρακτήρα, καθώς οι δύο υπερδυνάμεις της εποχής φάνηκαν να συμφιλιώνονται για την επίτευξη αφοπλισμού και την εξάλειψη του ανταγωνισμού των εξοπλισμών. Φυσικά, τα συμφέροντα των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ δεν προσβάλλονταν από την Συνθήκη, αφού και οι δύο είχαν ήδη διεξάγει πολλές δοκιμές και πλέον είχαν στραφεί στην κατασκευή οπλικών συστημάτων μεταφοράς για τα πυρηνικά όπλα.

⁹³ Τον Μάρτιο του 1954 οι ΗΠΑ έκαναν την πιο καταστροφική στην ιστορία τους δοκιμή της βόμβας υδρογόνου «Castle Bravo» στα Νησιά Μάρσαλ

⁹⁴ Εμμανουηλίδης Ε. (2009), σελ. 21

⁹⁵ Σύμφωνα με : <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801313d9>

⁹⁶ Εμμανουηλίδης Ε. (2009), σελ. 29

Στη σκιά της ραδιενέργειας ζουν τα Νησιά Μάρσαλ στον Ειρηνικό Ωκεανό λόγω των 67 αμερικανικών πυρηνικών δοκιμών⁹⁷ που έλαβαν χώρα κατά τα έτη 1946-1958 στις Ατόλες Bikini και Enewetak. Απόρροια των ενεργειών αυτών είναι η εκκένωση ολόκληρων νησιών του αρχιπελαγικού κράτους⁹⁸ ενώ ταυτόχρονα οι κάτοικοι υποφέρουν από υψηλά επίπεδα καρκίνου του θυροειδή, γενετικά προβλήματα και μειωμένη ανάπτυξη των παιδιών λόγω της ραδιενέργειας. Μάλιστα, σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη που διεξήχθη στα νησιά, αποκαλύφθηκε ότι τα επίπεδα ραδιενέργειας ήταν από 10 έως 1.000 φορές υψηλότερα από τα αντίστοιχα στη Φουκοσίμα και 10 φορές υψηλότερα από τη Ζώνη Αποκλεισμού του Τσέρνομπιλ⁹⁹.

Ενώπιον του ΔΔΧ κατέφυγαν στις 24 Απριλίου 2014 τα Νησιά Μάρσαλ λόγω της ανεπανόρθωτης υγειονομικής και περιβαλλοντικής καταστροφής που υπέστησαν, καταθέτοντας προσφυγές εναντίον των πέντε αναγνωρισμένων πυρηνικών κρατών από τη Συνθήκη μη διάδοσης πυρηνικών όπλων (NPT), δηλαδή ΗΠΑ¹⁰⁰, Ρωσία¹⁰¹, Κίνα¹⁰², Ηνωμένο Βασίλειο¹⁰³, Γαλλία¹⁰⁴, εναντίον των κρατών που έχουν δηλώσει ότι κατέχουν πυρηνικό οπλοστάσιο, τα οποία είναι η Ινδία¹⁰⁵, το Πακιστάν¹⁰⁶ και η Βόρεια Κορέα¹⁰⁷, καθώς, επίσης, και εναντίον του Ισραήλ¹⁰⁸, το οποίο θεωρείται ότι έχει πυρηνικό πρόγραμμα, παρά το γεγονός ότι το ίδιο δεν το έχει παραδεχτεί δημοσίως.

Για τα αναγνωρισμένα πυρηνικά κράτη, η προσφυγή έκανε λόγο για παραβίαση του Άρθρου 6 της NPT που όριζε τη νομική υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών

⁹⁷ Skoog, K. (2003), σελ. 67

⁹⁸ Πρατικάκης Β. (2015)

⁹⁹ Περισσότερη ραδιενέργεια από το Τσέρνομπιλ και τη Φουκουσίμα παρουσιάζουν τα Νησιά Μάρσαλ (17/7/2019), ανακτήθηκε από https://www.huffingtonpost.gr/entry/pio-radienerya-apo-to-tsernompil-kai-te-foekoesima-ta-nesia-marsal_gr_5d2ed9eee4b0a873f643ec93?utm_hp_ref=gr-perenika-opla

¹⁰⁰ Republic of the Marshall Islands vs. The United States of America, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/us_application.pdf

¹⁰¹ Republic of the Marshall Islands vs. The Russian Federation, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/russia_application.pdf

¹⁰² Republic of the Marshall Islands vs. Republic of China, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/china_application.pdf

¹⁰³ Republic of the Marshall Islands vs. The United Kingdom, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/uk_application.pdf

¹⁰⁴ Republic of the Marshall Islands vs. The French Republic, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/france_application.pdf

¹⁰⁵ Republic of the Marshall Islands vs. The Republic of India, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/india_application.pdf

¹⁰⁶ Republic of the Marshall Islands vs. Pakistan, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/pakistan_application.pdf

¹⁰⁷ Republic of the Marshall Islands vs. The Democratic People's Republic of Korea, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/dprk_application.pdf

¹⁰⁸ Republic of the Marshall Islands vs. The State of Israel, ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/israel_application.pdf

να αφοπλιστούν με καλή πίστη, ενώ ταυτόχρονα εκσυγχρονίζουν τα πυρηνικά τους οπλοστάσια αντί να τα αδειάζουν. Από την άλλη, για τα τέσσερα υπόλοιπα -μη συμβαλλόμενα στην NPT-πυρηνικά κράτη, τα Νησιά Μάρσαλ προέβαλαν τη βάση του εθιμικού δικαίου στο οποίο ανήκει το κείμενο της Συνθήκης και, κατά συνέπεια, δεσμεύει κατά ένα τρόπο το σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Την υποχρεωτική δικαιοδοσία του ΔΔΧ βάσει το Άρθρου 36.2 του Καταστατικού του ΔΔΧ αποδέχτηκαν μόνο τρία κράτη, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ινδία και το Πακιστάν.

Τελικά, το ΔΔΧ αποφάνθηκε ότι δεν έχει αρμοδιότητα να προχωρήσει στην εκδίκαση των υποθέσεων βάσει του Άρθρου 36.2 του ΚατΔΔΧ λόγω μη ύπαρξης νομικής διαφοράς¹⁰⁹ («legal dispute») ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη. Η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου υπογραμμίζει τη διστακτικότητά του να εμπλακεί σε υποθέσεις που αφορούν τα πυρηνικά όπλα, εντάσσοντάς το στα πλαίσια της πολιτικής¹¹⁰. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις προαναφερθείσες υποθέσεις, οι δικαστές είναι υπήκοοι πυρηνικών κρατών ή κρατών που είναι σύμμαχοι με πυρηνικά κράτη. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, την μικρή επίδραση που, δυστυχώς, μπορεί να έχει ένα ισχυρό διεθνές όργανο σαν το ΔΔΧ στον αγώνα του πυρηνικού αφοπλισμού. Ωστόσο, το ΔΔΧ έχει προχωρήσει σε μια εξαιρετικά σημαντική γνωμοδότηση το 1996 σχετικά με τη νομιμότητα χρήσης των πυρηνικών όπλων.

Γεγονός είναι ότι μεγάλο ποσοστό των πυρηνικών δοκιμών κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου διεξήχθη υπόγεια¹¹¹. Έτσι, λίγα χρόνια αργότερα, το 1974, υπογράφηκε ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ η Συνθήκη για την απαγόρευση των υπόγειων πυρηνικών δοκιμών (Threshold Test Ban Treaty- TTBT), με την οποία καθιερωνόταν πλέον και η απαγόρευση των υπογείων δοκιμών άνω των 150 κιλοτόνων¹¹². Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ το 1990 όταν κατέστη επιστημονικά και τεχνολογικά δυνατή η επαλήθευση των υπόγειων δοκιμών, σε συνδυασμό με την συμπληρωματική σε αυτή Συνθήκη για τις Ειρηνικές Υπόγειες Δοκιμές (Peaceful Nuclear Explosion Treaty).

¹⁰⁹ Όπως αυτή ορίζεται στην υπόθεση Μαυρομμάτης (Ελλάδα κ. Ηνωμένου Βασιλείου, 1924) : «μια διαφωνία για νομικό ζήτημα ή γεγονός, μια σύγκρουση νομικών απόψεων ή συμφερόντων μεταξύ δυο ατόμων», JUDGMENT No. 2 II

¹¹⁰ Βλ. επίσης τις υποθέσεις Nuclear Tests (Australia v. France) και Nuclear Tests (New Zealand v. France) του 1974

¹¹¹ UN- Ending Nuclear Testing, διαθέσιμο εδώ: <https://www.un.org/en/observances/end-nuclear-tests-day/history>

¹¹² Ισοδυναμεί με 150.000 τόνους εκρηκτικού υλικού TNT

Με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και αφού οι τεχνολογικές εξελίξεις, για παράδειγμα στην σεισμολογία και στην ενδοακουστική, επέτρεπαν τον έλεγχο των υπόγειων δοκιμών με μεγαλύτερη βεβαιότητα, αναγεννήθηκε η ιδέα δημιουργίας ενός νομικού πλαισίου με το οποίο θα απαγορεύεται πλήρως κάθε είδος πυρηνικής δοκιμής. Ξεκινούν, λοιπόν, οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε ΗΠΑ- Ρωσία και μέσα στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης των ΗΕ για τον Αφοπλισμό το 1993, με αποτέλεσμα την υπογραφή της Συνθήκης πλήρους απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty -CTBT) το 1996¹¹³. Προβλεπόταν η δέσμευση των κρατών-μελών να μην προβούν σε οποιαδήποτε πυρηνική δοκιμή, να αποτρέψουν ενδεχόμενη ανάλογη δοκιμή στην επικράτειά τους ή σε σημεία υπό τον έλεγχο και τη δικαιοδοσία τους καθώς και να μην συμμετάσχουν με οποιονδήποτε τρόπο στην διεξαγωγή πυρηνικής δοκιμής¹¹⁴. Οι ΗΠΑ υπέγραψαν αρχικά την Συνθήκη, ωστόσο Γερουσία την απέρριψε το 1999¹¹⁵ με ψηφοφορία 51-48 που οδήγησε στο να μην έχει επικυρωθεί μέχρι και σήμερα από τις ΗΠΑ.

Η CTBT έχει συγκεντρώσει 168 επικυρώσεις αλλά βάσει του Άρθρου 14 του Καταστατικού της, για να τεθεί σε ισχύ η πλήρης απαγόρευση πυρηνικών δοκιμών απαιτείται η προσχώρηση σε αυτή και των 44 κρατών που προβλέπονται στο Παράρτημα 2. Ειδικότερα, αυτό αφορά τα κράτη τα οποία συμμετείχαν στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων και κατείχαν πυρηνικούς αντιδραστήρες ή την τεχνογνωσία κατασκευής τους¹¹⁶. Σήμερα, λείπουν οι επικυρώσεις της Κίνας, των ΗΠΑ, της Αιγύπτου, του Ιράν, του Ισραήλ, ενώ η Β. Κορέα, η Ινδία και το Πακιστάν δεν έχουν καν υπογράψει τη Συνθήκη. Όσον αφορά την διεθνή εποπτεία συμμόρφωσης με την CTBT, μόλις η Συνθήκη τεθεί σε ισχύ, θα ιδρυθεί διεθνής οργανισμός (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization -CTBTO¹¹⁷) με αρμοδιότητα την διασφάλιση της απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών από τα συμβαλλόμενα κράτη, μέσα από διαδικασίες όπως οι τοπικές επιθεωρήσεις, οι εγκαταστάσεις ελέγχου ανά τον κόσμο κ.α.

¹¹³ A/RES/50/245

¹¹⁴ Άρθρο 1(1), 1(2) CTBT

¹¹⁵ Dewar, H. (1999)

¹¹⁶ ANNEX 2 TO THE TREATY LIST OF STATES PURSUANT TO ARTICLE XIV, σελ. 92 της Συνθήκης

¹¹⁷ Άρθρο 2 CTBT

Ενώ η υιοθέτηση της CTBT είναι ένα καλό βήμα προς τον σταδιακό αφοπλισμό, το γεγονός ότι δεν έχει τεθεί σε ισχύ ακόμα δίνει το περιθώριο σε κράτη που δεν την έχουν υπογράψει ή επικυρώσει να πραγματοποιούν πυρηνικές δοκιμές. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Β. Κορέας¹¹⁸, η οποία έκανε την πρώτη της δοκιμή το 2006¹¹⁹. Στο διάστημα που ακολούθησε πραγματοποίησε άλλες πέντε με την τελευταία να λαμβάνει χώρα το 2017¹²⁰ και έκτοτε απειλεί αδιάκοπα για την διεξαγωγή και νέων. Παρομοίως, το Πακιστάν έκανε 2 το 1998¹²¹, η Ινδία 3¹²² και εν συνεχεία ανακοίνωσαν μονομερή moratoria για πυρηνικές δοκιμές¹²³. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι παρόλο που η Συνθήκη δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ, η πλειονότητα των κρατών- με τις εξαιρέσεις που αναφέραμε- έχει συμμορφωθεί με τις διατάξεις της. Φυσικά, έχουν σημειωθεί κατηγορίες, προερχόμενες από τις ΗΠΑ, σχετικά με τη διεξαγωγή πυρηνικών δοκιμών «μηδενικής απόδοσης» από την Ρωσία και την Κίνα^{124 125}, η οποία και έχει διακηρύξει εκούσια συμμόρφωση με τους κανόνες της Συνθήκης, κατηγορίες που όμως θεωρήθηκαν αβάσιμες και έχουν διαψευσθεί.

Καταλήγοντας, αν θα θέλαμε να εξετάσουμε την νομιμότητα των πυρηνικών δοκιμών βάσει διεθνούς συμβατικού και εθιμικού δικαίου και δεδομένης της μη ενεργοποίησης της CTBT μέχρι σήμερα, θα λέγαμε τα εξής. Η διεξαγωγή πυρηνικών δοκιμών από κράτη τα οποία είτε έχουν υπογράψει ή επικυρώσει την Συνθήκη, όπως η Ρωσία, οι ΗΠΑ, η Γαλλία και το ΗΒ, είτε από κράτη που δεν την έχουν υπογράψει, όπως η Β. Κορέα ή η Ινδία, θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με το Άρθρο 18 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών του 1969. Ειδικότερα, το Άρθρο 18 προβλέπει την υποχρέωση κράτους που έχει υπογράψει μια Συνθήκη ή που έχει εκφράσει την διάθεσή του να δεσμευτεί από αυτή μέχρι να τεθεί σε ισχύ, όπως για παράδειγμα η Κίνα την CTBT, να μην προχωρά σε πράξεις που υπονομεύουν τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την εκάστοτε Συνθήκη. Στην προκειμένη

¹¹⁸ Κυρώσεις επιβλήθηκαν από το ΣΑ/ΗΕ με τα ψηφίσματα S/RES/1695 (2006) και S/RES/1718 (2006)

¹¹⁹ Kimball, D. (2020)

¹²⁰ Επρόκειτο για σφοδρότατη έκρηξη η οποία προκάλεσε αλλοίωση της κορυφής του βουνού που βρισκόταν πάνω από το τούνελ όπου διεξήχθη η δοκιμή, Ye Hee Lee M. (2017)

¹²¹ Κυρώσεις του επιβλήθηκαν από την Ιαπωνία & τις ΗΠΑ, όχι όμως και από τον ΟΗΕ

¹²² Κυρώσεις της επιβλήθηκαν από την Ιαπωνία & τις ΗΠΑ, όχι όμως και από τον ΟΗΕ

¹²³ UN- Ending Nuclear Testing, ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/observances/end-nuclear-tests-day/history>

¹²⁴ U.S. Department of State- Executive Summary of the 2020 Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments (Compliance Report), Bureau of Arms Control, Verification and Compliance

¹²⁵ Gordon, M. R. (2020)

περίπτωση, όπως προβλέπει το Άρθρο 1 της CTBT, κάθε συμβαλλόμενο κράτος υποχρεούται να μην διεξάγει πυρηνική δοκιμή, να αποτρέψει τέτοιου είδους εκρήξεις εντός της επικράτειάς του ή εντός των ορίων της δικαιοδοσίας του καθώς και να μην συμμετάσχει με οποιοδήποτε τρόπο στη διεξαγωγή πυρηνικών δοκιμών¹²⁶. Ωστόσο, τίθεται το ζήτημα της υπερβολικής καθυστέρησης («unduly delayed», Άρθρο 18 (β)) σχετικά με την θέση σε ισχύ της CTBT- είναι προς υπογραφή από το 1996. Αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αντεπιχείρημα για την ισχύ του Άρθρου 18 της Σύμβασης για το Δίκαιο των Συνθηκών από κράτη πρόθυμα να προχωρήσουν σε πυρηνικές δοκιμές.

Προς αυτή την κατεύθυνση εντοπίζουμε και άλλες πηγές διεθνούς δικαίου που εμμέσως εγκαθιδρύουν την παρανομία των πυρηνικών δοκιμών, όπως η εθιμική πρακτική των κρατών για αποχή από δοκιμές τέτοιου είδους που αποτυπώνεται μέσα από τα moratoria, οι αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ που καταδικάζουν τις πυρηνικές δοκιμές της Β. Κορέας¹²⁷ χαρακτηρίζοντάς τις ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια (χωρίς, όμως, να κάνει λόγο για παραβίαση διεθνούς δικαίου, όπως συνέβη για παράδειγμα, με την χρήση χημικών όπλων στη Συρία¹²⁸). Αξίζει να αναφέρουμε το ψήφισμα 2310/ 2016 του ΣΑ/ΗΕ¹²⁹ με το οποίο τονίζεται η σημασία θέσης σε ισχύ της CTBT, χωρίς ωστόσο να γίνεται ρητή αναφορά περί παρανομίας των πυρηνικών δοκιμών per se βάσει διεθνούς δικαίου. Επομένως, το δεσμευτικό καθεστώς της απαγόρευσης των πυρηνικών δοκιμών είναι υπό αμφισβήτηση, τουλάχιστον μέχρι να τεθεί σε ισχύ η καθολική απαγόρευσή τους από την CTBT.

Nuclear Weapons Non- Proliferation Treaty (NPT)¹³⁰

Πρόκειται για το σημαντικότερο βήμα προς τον περιορισμό της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων και τον επακόλουθο σταδιακό πυρηνικό αφοπλισμό. Τέθηκε σε ισχύ το 1970 και αποτελείται από 191¹³¹ συμβαλλόμενα κράτη, με εξαίρεση την Ινδία, το Ισραήλ, το Πακιστάν και τη Β. Κορέα η οποία αποχώρησε από την Συνθήκη το 2003. Το 1995 η 25ετής αρχική της διάρκεια μεταβλήθηκε σε απεριόριστη.

¹²⁶ Άρθρο 1 CTBT- Basic Obligations

¹²⁷ S/RES/2270 (2016)

¹²⁸ S/RES/2118 (2013)

¹²⁹ S/RES/2310 (2016)

¹³⁰ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1/7/1968), διαθέσιμο εδώ:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20729/volume-729-I-10485-English.pdf>

¹³¹ UN- Status of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, ανακτήθηκε από:

<http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>

Σύμφωνα με την NPT, ο κόσμος διακρινόταν ανάμεσα σε πυρηνικά (ΗΠΑ, Ρωσία, ΗΒ, Γαλλία, Κίνα) και σε μη πυρηνικά κράτη. Το Άρθρο 9 (3) ορίζει ως πυρηνικά τα κράτη που είχαν κατασκευάσει και δοκιμάσει πυρηνικές συσκευές πριν την 1^η Ιανουαρίου 1967, διαχωρίζοντάς τα με αυτή την πρόβλεψη από τα υπόλοιπα μη-πυρηνικά κράτη. Οι βασικοί πυλώνες της NPT είναι τρεις: η μη διάδοση, η ειρηνική χρήση και ο αφοπλισμός. Ειδικότερα, τα Άρθρα 1 και 2 απαγορεύουν, αφενός, στα πυρηνικά κράτη να μεταφέρουν σε οποιονδήποτε άμεσα ή έμμεσα πυρηνικές συσκευές και να βοηθήσουν με οποιονδήποτε τρόπο μη πυρηνικά κράτη να αποκτήσουν τέτοιου είδους όπλα, και, αφετέρου, απαγορεύουν στα μη πυρηνικά κράτη να τα δεχτούν ή να κατασκευάσουν δικά τους. Το δικαίωμα των κρατών- μελών να δημιουργήσουν προγράμματα παραγωγής πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς προβλέπεται στα Άρθρα 4 και 5 της Συνθήκης. Επίσης, τα μη πυρηνικά κράτη θα υπόκεινται στον έλεγχο της ΔΥΑΕ για την πιστοποίηση της συμμόρφωσής τους τόσο στην μη απόκτηση πυρηνικών όπλων από άλλο κράτος, όσο και στην παραποίηση του δικαιώματος παραγωγής πυρηνικής ενέργειας για την δημιουργία σχάσιμου υλικού. Τέλος, το βασικότερο και πιο αμφιλεγόμενο σημείο εδώ, είναι το Άρθρο 6 της NPT σύμφωνα με το οποίο όλα τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν την υποχρέωση να επιδιώξουν με καλή πίστη διαπραγματεύσεις για τον τερματισμό του αγώνα των εξοπλισμών και τον τελικό πυρηνικό αφοπλισμό.

Δικαίωμα που δεν αφαιρείται από τα συμβαλλόμενα κράτη της NPT είναι η δημιουργία περιφερειών Nuclear Weapons- Free Zones (NWFZ) για την εντατικοποίηση του αφοπλισμού¹³² προς όφελος της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Προβλέφθηκε, λοιπόν, η δυνατότητα ομάδων κρατών να συμφωνήσουν ελεύθερα και μέσα στο πλαίσιο άσκησης της κυριαρχίας τους σε ένα δεσμευτικό κείμενο το οποίο θα διαβεβαίωνε την απουσία πυρηνικών όπλων εντός της επικράτειάς τους. Η ΓΣ/ΗΕ με το ψήφισμα 3472 Β¹³³, αφενός, επιβεβαιώνει τη δυνατότητα αυτή περιφερειακής δέσμευσης, και, αφετέρου, ορίζει ότι ως NWFZ θεωρείται οποιαδήποτε ζώνη έχει αναγνωριστεί ως τέτοια από τη ΓΣ/ΗΕ και η οποία φέρει τα εξής χαρακτηριστικά: έχει δημιουργηθεί από ομάδα κρατών βάσει συνθήκης ή σύμβασης, το καταστατικό θα οριοθετεί ρητά τη ζώνη όπου θα υπάρχει πλήρης απουσία πυρηνικών όπλων και, τέλος,

¹³² Άρθρο 7 NPT

¹³³ A/RES/3472(XXX) (1975)

θα υπάγονται σε διεθνή μηχανισμό ελέγχου για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης στους κανόνες του καταστατικού.

Τα βασικά στοιχεία μιας συνθήκης- η οποία έχει απεριόριστη διάρκεια- για NWFZ είναι συνήθως τρία. Πρώτον, απαγορεύει την κατασκευή, ανάπτυξη, αποθήκευση, τον έλεγχο πάνω σε οποιαδήποτε μορφή πυρηνικού όπλου, και ταυτόχρονα την αναζήτηση ή την παροχή βοήθειας για δραστηριότητες τέτοιου τύπου. Δεύτερον, επιτρέπει την χρήση πυρηνικής τεχνολογίας και ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Τρίτον, επιβάλλει διασφαλίσεις προς την ΔΥΑΕ για την επίβλεψη της τήρησης των συνθηκών¹³⁴.

Υπάρχουν πέντε αναγνωρισμένες NWFZ στον πλανήτη: η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική (Συνθήκη του Tlatelolco), ο Νότιος Ειρηνικός (Συνθήκη της Rarotonga¹³⁵), η Νοτιοανατολική Ασία (Συνθήκη της Bangkok¹³⁶), η Αφρική (Συνθήκη της Pelindaba¹³⁷), η Κεντρική Ασία (Συνθήκη για μια Nuclear-Weapon-Free Zone στην Κεντρική Ασία¹³⁸). Υπάρχουν τρεις επιπλέον Συνθήκες που αφορούν την αποπυρηνικοποίηση συγκεκριμένων περιοχών, όπως η Ανταρκτική (Antarctic Treaty¹³⁹), το διάστημα (Outer Space Treaty¹⁴⁰), τη Σελήνη (Moon Agreement¹⁴¹) και ο βυθός (Seabed Treaty¹⁴²).

Οι κριτικές που έχει δεχθεί η NPT αφορούν κυρίως την ασάφειά της σε ορισμένα σημεία- κλειδιά, γεγονός που προσφέρει σε αναθεωρητικές δυνάμεις περιθώρια δημιουργίας πυρηνικών οπλοστασίων, αναιρώντας το ίδιο της το νόημα. Το γεγονός ότι μετά την θέση σε ισχύ της Συνθήκης έχουν γεννηθεί 4 ακόμη πυρηνικά κράτη (Ινδία, Πακιστάν, Ισραήλ, Β. Κορέα) αποδεικνύει τις ελλείψεις που έπρεπε να είχαν καλυφθεί. Πιο συγκεκριμένα, η Συνθήκη δεν προβλέπει κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεών της ενώ στο Άρθρο 10 αναγνωρίζεται η δυνατότητα των

¹³⁴ UN Office Of Disarmament Affairs, Nuclear-Weapon-Free Zones. Ανακτήθηκε από:

<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/nwzfz>

¹³⁵ South Pacific Nuclear Free Zone Treaty, concluded at Rarotonga (6/8/1985)

¹³⁶ Treaty on the Southeast Asia Nuclear-Weapon-Free Zone, concluded in Bangkok (15/12/1995)

¹³⁷ African Nuclear Weapon-Free-Zone Treaty, concluded in Pelindaba (11/4/1996)

¹³⁸ Treaty on a Nuclear-Weapon-Free Zone in Central Asia (21/3/2009)

¹³⁹ Antarctic Treaty (23/6/1961)

¹⁴⁰ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies (10/10/1967)

¹⁴¹ Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (11/7/1984)

¹⁴² Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-Bed and the Ocean Floor and in the Subsoil Thereof (18/5/1972)

κρατών- μελών να αποχωρήσουν από αυτή για λόγους εθνικών συμφερόντων, όπως και συνέβη με τη Β. Κορέα το 2003.

Επιπλέον, παραβλέπεται το ενδεχόμενο κατάχρησης της πυρηνικής ενέργειας, αφού οι εγκαταστάσεις παραγωγής της για ειρηνικούς σκοπούς, που νομιμοποιούνται από την Συνθήκη, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την κατασκευή των βασικών υλικών των πυρηνικών όπλων. Η ΔΥΑΕ επιβλέπει την εφαρμογή της NPT, ωστόσο, υπάρχουν κράτη που δεν είναι πρόθυμα να παραδώσουν στοιχεία του πυρηνικού τους προγράμματος, όπως συνέβη με το Ιράν, και να υπογράψουν το Πρόσθετο Πρωτόκολλο το οποίο προσδίδει διευρυμένες δυνατότητες ελέγχου στη ΔΥΑΕ¹⁴³. Ο κίνδυνος διασποράς πυρηνικών όπλων μέσω των εξαγωγών πυρηνικών τεχνολογιών ενισχύεται και από την άρνηση της Ινδίας, του Πακιστάν, του Ισραήλ και της Β. Κορέας να ενταχθούν στην Ομάδα Πυρηνικών Προμηθευτών (Nuclear Suppliers Group).

Το σημαντικότερο σημείο αφορά τον αφοπλισμό, ο οποίος δεν έχει προχωρήσει όπως αναμενόταν. Αυτό οφείλεται στην ασαφή υποχρέωση των πυρηνικών κρατών να λάβουν βήματα «με καλή πίστη» προς την αποπυρηνικοποίησή τους, χωρίς χρονικό περιθώριο. Έτσι, δίνεται η ευκαιρία στα κράτη αυτά, με τις ΗΠΑ να παίζουν βασικό ρόλο, να επιμείνουν στο δόγμα της πυρηνικής αποτροπής για την εθνική τους ασφάλεια. Δεν είναι λίγοι οι υποστηρικτές της θέσης ότι το ΔΔΧ μέσω της Γνωμοδότησης του 1996, επιβεβαιώνει τη νομική υποχρέωση των κρατών για πυρηνικό αφοπλισμό¹⁴⁴. Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η θέση του ΔΔΧ επί του Άρθρου 6 της NPT μάλλον θα πρέπει να θεωρηθεί, όπως υπέδειξε ο Δικαστής Schwebel¹⁴⁵, ως «dictum» εφόσον δεν απαντάει στο βασικό ερώτημα που τέθηκε από τη ΓΣ/ΗΕ προς Γνωμοδότηση, η οποία οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι δεν είναι δεσμευτική.

Σημαντική είναι και η πόλωση ανάμεσα στα μέρη της NPT, με τα μη πυρηνικά κράτη να κατηγορούν τα πυρηνικά, κυρίως ΗΠΑ και Ρωσία, ότι δεν λαμβάνουν σοβαρές δεσμεύσεις για την ολοκλήρωση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το

¹⁴³ Model Protocol Additional to the Agreement(s) Between State(s) and the International Atomic Energy Agency for the Application of Safeguards (1997)

¹⁴⁴ "There exists an obligation to pursue in good faith and bring to a conclusion negotiations leading to nuclear disarmament in all its aspects under strict and effective international control." Παρ. 105 (2) (F), σελ. 267 της Γνωμοδότησης

¹⁴⁵ Dissenting Opinion of Vice-President Schwebel (1996)

Άρθρο 6 της Συνθήκης, δηλαδή τον πυρηνικό τους αφοπλισμό. Ωστόσο, παρά τις αδυναμίες που εντοπίζονται, δεν μπορούμε να παραλείψουμε την θετική αποτίμηση της NPT. Δύο από τους τρεις βασικούς σκοπούς της Συνθήκης, ειδικότερα, η πρόληψη της διασποράς πυρηνικών όπλων και η προαγωγή της ειρηνικής χρήσης της ατομικής ενέργειας, θεωρήθηκε ότι εκπληρώθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό, σε αντίθεση με τον τρίτο, δηλαδή την προώθηση του πυρηνικού αφοπλισμού, για τον οποίο δεν σημειώθηκε αντίστοιχη πρόοδος¹⁴⁶.

Κεφάλαιο 2^ο- Προς την απαγόρευση και τον αφοπλισμό των πυρηνικών όπλων (;)

Η Συνθήκη απαγόρευσης των πυρηνικών όπλων¹⁴⁷

Μέσα από τις χρόνιες διαδικασίες περιορισμού της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων και της πεποίθησης ότι το Άρθρο 6 της NPT δεν πληρείται, φτάσαμε στο έτος 2010, όπου μέσω της Διάσκεψης Αναθεώρησης της NPT αναδείχθηκε η ανάγκη δημιουργίας ενός νομικά δεσμευτικού κειμένου που θα έθετε τέλος στις καταστροφικές ανθρωπιστικές συνέπειες της χρήσης πυρηνικών όπλων¹⁴⁸. Ακολούθησαν συνέδρια για τις ανθρωπιστικές επιπτώσεις της χρήσης τέτοιου είδους όπλων από την Νορβηγία το 2013, το Μεξικό και την Αυστρία το 2014. Η συμμετοχή διεθνών οργανισμών και μη πυρηνικών κρατών ήταν μεγάλη, σε αντίθεση με αυτή των πυρηνικών κρατών¹⁴⁹. Το Συνέδριο της Βιέννης οδήγησε σε consensus¹⁵⁰ ταυτοποίησης και εφαρμογής μέτρων με στόχο την κάλυψη του νομικού κενού που υπήρχε σχετικά με την απαγόρευση και την εξάλειψη των πυρηνικών όπλων¹⁵¹. Στην επόμενη Διάσκεψη Αναθεώρησης της NPT το 2015, ωστόσο, δεν στάθηκε δυνατή η λήψη μιας ομόφωνης απόφασης σχετικά

¹⁴⁶ Χατζηκωνσταντίνου, Κ. (2017)

¹⁴⁷ Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (7/7/2017), διαθέσιμο εδώ:

https://treaties.un.org/doc/Treaties/2017/07/20170707%2003-42%20PM/Ch_XXVI_9.pdf

¹⁴⁸ 2010 NPT Review Conference «expresses its deep concern at the continued risk for humanity represented by the possibility that these weapons could be used and the catastrophic humanitarian consequences that would result from the use of nuclear weapons», παρ. 80, σελ. 12

¹⁴⁹ Ενδεικτικά η Ινδία και το Πακιστάν συμμετείχαν και στα τρία συνέδρια, οι ΗΠΑ και το ΗΒ μόνο σε αυτό της Βιέννης ενώ Γαλλία, Ρωσία, Ισραήλ, Κίνα και Β. Κορέα δεν συμμετείχαν σε κανένα από τα τρία.

¹⁵⁰ 127 κράτη, βλ. Formal endorsements and / or expressions of support for the humanitarian pledge, Ανακτήθηκε από:

https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abruestung/HINW14/HINW14_vienna_update_pledge_support.pdf

¹⁵¹ Vienna Conference on the Humanitarian Impact of Nuclear Weapons, Humanitarian Pledge: «...to identify and pursue effective measures to fill the legal gap for the prohibition and elimination of nuclear weapons...»

με το σχέδιο δράσης για τον πυρηνικό αφοπλισμό, με τα πέντε αναγνωρισμένα από την NPT πυρηνικά κράτη και τους συμμάχους του να αντιδρούν έντονα, υποστηρίζοντας ότι οι διεθνείς συγκυρίες δεν επέτρεπαν την άμεση και καθολική αποπυρηνικοποίηση.

Εν συνεχεία, συμφωνήθηκε η συγκρότηση μιας ομάδας κρατών, μεταξύ των οποίων η Αυστρία, η Βραζιλία, η Ιρλανδία, το Μεξικό, η Νιγηρία και η Νότια Αφρική, το 2016 για την προώθηση των διαπραγματεύσεων περί αφοπλισμού. Αποτέλεσμα αυτού, το ψήφισμα A/C.1/71/L.41¹⁵² της Πρώτης Επιτροπής της ΓΣ/ΗΕ που όριζε την έναρξη διαπραγματεύσεων το 2017 για την υιοθέτηση μιας συνθήκης που θα απαγόρευε τα πυρηνικά όπλα. Πράγματι, οι δύο κύκλοι διαπραγματεύσεων πραγματοποιήθηκαν στις 27-31 Μαρτίου και 15 Ιουνίου- 7 Ιουλίου 2017 στη Νέα Υόρκη, με έντονη την απουσία και των 9 πυρηνικών κρατών. Επιτεύχθηκε η υιοθέτηση της Συνθήκης για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων (Nuclear Weapons Ban Treaty- TPNW)¹⁵³ με 122 ψήφους υπέρ- συμπεριλαμβανομένου και του Ιράν-, 1 κατά (Ολλανδία) και 1 αποχή (Σιγκαπούρη). Τελικά, η Συνθήκη συγκέντρωσε τις 50 απαιτούμενες επικυρώσεις την 24^η Οκτωβρίου 2020¹⁵⁴ και πρόκειται να τεθεί σε ισχύ στις 22 Ιανουαρίου του 2021. Αξίζει να αναφέρουμε ότι από τις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης απουσίαζε και η μοναδική χώρα που έχει χτυπηθεί από πυρηνικά όπλα, η Ιαπωνία (!), ακολουθώντας την γραμμή των ΗΠΑ, υπό την πυρηνική ομπρέλα των οποίων βρίσκεται η χώρα.

Κατά της Συνθήκης είχαν σταθεί εξ αρχής τα πυρηνικά κράτη και οι σύμμαχοι του NATO, με τις ΗΠΑ να αποστέλλουν στα NWS και στους νατοϊκούς συμμάχους επιστολή, με την οποία ζητούσαν να μην συμμετέχουν στη διαδικασία¹⁵⁵. Τα επιχειρήματά τους προβάλλουν την υποβίβαση της σχεδόν οικουμενικής NPT- στην οποία δηλώνουν προσκολλημένοι- και των δικλίδων ασφαλείας και ελέγχου που περιέχει, από μια νέα Συνθήκη που ουσιαστικά θα την αναιρεί, την περιθωριοποίηση άλλων πρωτοβουλιών για τον περιορισμό της διασποράς πυρηνικών όπλων, όπως η επικύρωση της CTBT, και εξηγούν ότι οι συγκυρίες του διεθνούς σκηνικού καθιστούν αδύνατη την υλοποίηση των διατάξεων της TPNW¹⁵⁶, στρέφοντας την συζήτηση στην αυξανόμενη απειλή από τη Β. Κορέα και την μη συμμόρφωσή της με τις διεθνείς της

¹⁵² 128 υπέρ, 38 κατά και 16 αποχές

¹⁵³ A/CONF.229/2017/L.3/Rev.1

¹⁵⁴ Η τελευταία επικύρωση έγινε από την Ονδούρα

¹⁵⁵ Lederer, E. M. (2020)

¹⁵⁶ Rühle, M. (2017)

υποχρεώσεις. Σε κοινή τους δήλωση, οι ΗΠΑ, το ΗΒ και η Γαλλία δήλωσαν ότι δεν θα υπογράψουν ή επικυρώσουν την Συνθήκη, αρνούμενες ότι ενδεχόμενη επικύρωσή της από τη διεθνή κοινότητα θα δημιουργήσει εθιμικό δίκαιο επί του ζητήματος των πυρηνικών- το ίδιο υποστήριξε και η Ινδία¹⁵⁷, και εξέφρασαν την άποψη ότι αυτή δεν θα δώσει λύση στην απειλή της Β. Κορέας η οποία θέτει την πυρηνική αποτροπή στην κορυφή της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας¹⁵⁸.

Τι προβλέπει η TPNW για τα συμβαλλόμενα κράτη της; Το Άρθρο 1 ορίζει ρητά την υπό οποιαδήποτε συνθήκη απαγόρευση κατασκευής, δοκιμής, αποδοχής ή απόκτησης, μεταφοράς ή μεταβίβασης ελέγχου, χρήσης ή απειλής χρήσης, παροχής ή αναζήτησης βοήθειας επί των πυρηνικών, εγκατάστασης και ανάπτυξης οποιασδήποτε πυρηνικής εκρηκτικής συσκευής ή διατήρησης αποθέματος τέτοιων υλικών. Προβλέπεται η διατήρηση των ελάχιστων διασφαλίσεων με την ΔΥΑΕ (Άρθρο 3) καθώς και ρήτρα αποχώρησης των μελών σε περίπτωση που θίγονται τα εθνικά τους συμφέροντα από την Συνθήκη (Άρθρο 17).

Ένα σημείο της Συνθήκης που αξίζει να σταθούμε είναι το Άρθρο 4, το οποίο διαιρεί τα συμβαλλόμενα κράτη σε δύο ομάδες: πρώτον, αυτά που διέλυσαν το πρόγραμμα πυρηνικών όπλων πριν την προσχώρησή τους στην TPNW και, δεύτερον, αυτά που δεν το έκαναν και οφείλουν να προχωρήσουν σε επαληθεύσιμο πυρηνικό αφοπλισμό το συντομότερο δυνατόν. Και οι δύο ομάδες υποβάλλονται σε μια «αρμόδια διεθνή αρχή» («competent international authority», άρθρο 4.6), χωρίς όμως αυτή να ορίζεται ρητά στο κείμενο. Τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να την υποδείξουν (στο κείμενο χρησιμοποιείται η λέξη «designate» και όχι «establish»), ώστε να αναλάβει την επαλήθευση της μη αναστρέψιμης αποπυρηνικοποίησης. Αυτή η «υπόδειξη» μιας αρμόδιας αρχής, φέρνει πρώτη στο μυαλό μας την ΔΥΑΕ. Ωστόσο, το mandate της δεν περιλαμβάνει την αποσυναρμολόγηση στρατιωτικού πυρηνικού προγράμματος κι, επομένως, για να είναι δυνατή η ανάληψη αυτού του καθήκοντος απαιτείται η τροποποίηση του καταστατικού της σύμφωνα με το Άρθρο XVIII.

Η υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να λάβουν τα απαραίτητα νομικά και διοικητικά μέτρα βάσει του εθνικού τους δικαίου για την αποτροπή ενεργειών που

¹⁵⁷ Response by the Official Spokesperson to a media query regarding India's view on the Treaty to ban nuclear weapons (18/7/2017). Διαθέσιμο στο: <https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/28628>

¹⁵⁸ Joint Press Statement from the Permanent Representatives to the United Nations of the United States, United Kingdom, and France Following the Adoption (7/7/2017)

απαγορεύονται από τη Συνθήκη στην επικράτειά τους, προβλέπεται στο Άρθρο 5. Επίσης, βάσει του Άρθρου 6 τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να προσφέρουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και ψυχολογική υποστήριξη χωρίς διακρίσεις σε άτομα εντός της επικράτειάς τους που έχουν επηρεαστεί από τη χρήση ή τη δοκιμή πυρηνικών όπλων, όπως επίσης και να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα αποκατάστασης των επιδράσεων στο περιβάλλον.

Από τα σημεία που αξίζει να σταθούμε είναι το Άρθρο 18 της Συνθήκης, που ορίζει ότι οι υποχρεώσεις που έχουν συμβαλλόμενα κράτη άλλων διεθνών συνθηκών σε ισχύ δεν επηρεάζονται από την παρούσα Συνθήκη, εφόσον είναι συμβατές με αυτή. Το προοίμιο της TPNW υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο της NPT για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Ωστόσο, αν συγκρίνουμε τις διατάξεις των δυο αυτών Συνθηκών εντοπίζουμε κάποιες διαφοροποιήσεις. Αρχικά, η διάκριση ανάμεσα σε πυρηνικά και μη πυρηνικά κράτη, που συνιστά βασικό πυλώνα της NPT, δεν εξετάζεται από την TPNW. Τα συμβαλλόμενα κράτη της TPNW μπαίνουν πια κάτω από το ίδιο καθεστώς και δεν αναγνωρίζεται το προνομιακό «μονοπώλιο» πυρηνικών όπλων από τα NWS, με την επακόλουθη υποχρέωση αποπυρηνικοποίησής τους.

Γίνεται λόγος από τους επικριτές της TPNW για «forum- shopping», το οποίο σημαίνει την συμμετοχή κρατών σε νέες συνθήκες, όπως στην TPNW, με στόχο την άμβλυνση της διεθνούς καταδίκης που προέρχεται από τη μη συμμόρφωση με υφιστάμενες συνθήκες ή για την αποφυγή διεθνούς εποπτείας και αυστηρού ελέγχου, όπως την NPT¹⁵⁹ θέτοντας σε κίνδυνο την μέχρι τώρα συνεισφορά της στη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Σε κάθε περίπτωση, η αφοσίωση των συμβαλλόμενων κρατών στην NPT δεν πρέπει να αναιρείται με την ενδεχόμενη προσχώρηση και στην TPNW. Αντίθετα, θα λέγαμε ότι είναι ένας τρόπος επιβεβαίωσης της βούλησης για καθολικό πυρηνικό αφοπλισμό, ο οποίος θα βασίζεται σε πιο ισχυρά θεμέλια. Αυτό θα γίνει μέσω της νομικής θέσπισης ενός πιο αυστηρού και χωρίς διακρίσεις ανάμεσα σε πυρηνικά και μη κράτη, πλαισίου υποχρεώσεων, επίβλεψης και επιβολής κυρώσεων- κάτι που δεν προβλέπεται στην NPT- από το σύνολο των συμβαλλόμενων κρατών, όπως προβλέπει το Καταστατικό.

Τα πυρηνικά όπλα καθίστανται καθολικά παράνομα, ακόμα και εάν απλά φιλοξενούνται στην επικράτεια κράτους- μέλους της TPNW, κάτι που δεν αναφερόταν

¹⁵⁹ Mount, A. & Nephew. R. (2017)

στην NPT λόγω των διαπραγματεύσεων των ψυχροπολεμικών υπερδυνάμεων για να μην επηρεαστούν τα εκάστοτε συμφέροντα. Το δόγμα της πυρηνικής αποτροπής, το οποίο έχει παίξει ουσιαστικό ρόλο στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας μέχρι σήμερα, απαγορεύεται από την TPNW, θέτοντας ένα σημαντικότερο εμπόδιο στη συμμετοχή πυρηνικών κρατών σε αυτή. Επίσης, παρά το γεγονός ότι η CTBT δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ, η TPNW απαγορεύει ρητά τις πυρηνικές δοκιμές. Θα μπορούσαμε, επομένως, να αντιληφθούμε την TPNW ως το μέσο επίτευξης του Άρθρου 6 της NPT; Αυτό μένει να φανεί κατά τα επόμενα έτη.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι χωρίς τη συμμετοχή των πυρηνικών κρατών και χωρίς το απαραίτητο consensus ο στόχος του πυρηνικού αφοπλισμού δεν θα επιτευχθεί στο άμεσο μέλλον. Τα κράτη αυτά δεν έχουν κάποιο κίνητρο για να εισχωρήσουν σε μια Συνθήκη που υπονομεύει την εθνική τους ασφάλεια- το αντίθετο. Απαιτούνται πολυμερείς συμφωνίες σε πρότυπο των αντίστοιχων μεταξύ ΗΠΑ- Ρωσίας σε επίπεδο διεθνές, περιφερειακό, στρατιωτικό και ανθρωπιστικό ανάμεσα στα πυρηνικά κράτη, ώστε να έρθει ο κόσμος πιο κοντά στον σταδιακό πυρηνικό αφοπλισμό.

Μια ενδεχόμενη επικύρωση της Συνθήκης από τα κράτη- μέλη του NATO θα επέφερε αλλαγές στο σύστημα ασφάλειας του Οργανισμού. Όπως είδαμε παραπάνω, το καθεστώς «nuclear-sharing» που αφορά την φιλοξενία αμερικανικών πυρηνικών όπλων από Ευρωπαϊκά κράτη, θα έπρεπε να ακυρωθεί και να ανακληθούν- καταστραφούν τα φιλοξενούμενα όπλα, σύμφωνα με το Άρθρο 1 (g). Η αμείωτη απειλή που αισθάνεται ο δυτικός κόσμος από τον ανατολικό, προερχόμενος από τη Ρωσία, την Κίνα ή τη Β. Κορέα, δεν επιτρέπει, στα μάτια των ΗΠΑ, την πτώση της πρώτης γραμμής άμυνας που έχει υψωθεί στην Ευρώπη. Στο ίδιο πλαίσιο, κάθε πυρηνικό κράτος που θα εισχωρούσε στην TPNW θα είχε νομική υποχρέωση να αφοπλίσει τα πυρηνικά του οπλοστάσια και να διακόψει κάθε ερευνητικό πρόγραμμα. Κάτι τέτοιο φαίνεται, προς το παρόν τουλάχιστον, αδύνατο ειδικά αν λάβουμε υπόψη τα τεράστια ποσά που αφιερώνονται σε ερευνητικά προγράμματα ή σε κινήσεις εκσυγχρονισμού των όπλων.

Σύμφωνα με έκθεση της ICAN¹⁶⁰, της οργάνωσης που τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ το 2017 για την συμβολή της στον αγώνα εξάλειψης των πυρηνικών όπλων,

¹⁶⁰ Enough is Enough: 2019 Global Nuclear Weapons Spending, ICAN Report. Ανακτήθηκε από: <https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/ican/pages/1549/attachments/original/1589365383/ICAN-Enough-is-Enough-Global-Nuclear-Weapons-Spending-2020-published-13052020.pdf?1589365383>

εκτιμάται ότι 72,9 δισεκατομμύρια δολάρια αφιερώθηκαν από το σύνολο των εννέα πυρηνικών για τα πυρηνικά όπλα το 2019. Το ποσό αυτό δεν απεικονίζει πλήρως τα χρήματα που διαθέτουν τα κράτη για τη συντήρηση και τον εκσυγχρονισμό των πυρηνικών οπλοστασίων, λόγω των χαμηλών επιπέδων διαφάνειας επί του ζητήματος και των περιορισμένων δημοσιευμένων στοιχείων. Παρατίθενται τα ποσά που αντιστοιχούν σε κάθε πυρηνικό κράτος: ΗΠΑ- 35,4 δισεκατομμύρια δολάρια, Κίνα- 10,4 δισεκατομμύρια δολάρια, ΗΒ- 8,9 δισεκατομμύρια δολάρια, Ρωσία- 8,5 δισεκατομμύρια δολάρια, Γαλλία- 4,8 δισεκατομμύρια δολάρια, Ινδία- 2,3 δισεκατομμύρια δολάρια, Πακιστάν και Ισραήλ- 1 δισεκατομμύριο δολάρια, Β. Κορέα- 620 εκατομμύρια δολάρια.

Η σημασία της Συνθήκης είναι αναντίρρητη και θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ως «game- changer», παρά το γεγονός ότι δεν έχουν ακόμη προσχωρήσει τα πυρηνικά κράτη. Άλλωστε, οι μέχρι τώρα ανάλογες συνθήκες απαγόρευσης όπλων, όπως αυτές για τα βιολογικά ή χημικά όπλα, έχουν λειτουργήσει, αφού πλέον τα παράνομα αυτά όπλα κατασκευάζονται και, κυρίως, χρησιμοποιούνται σε πολύ μικρότερο βαθμό, παρά την μη προσχώρηση στις αντίστοιχες συνθήκες απαγόρευσης των κρατών που αφορούν άμεσα.

Το νέο νομικό πλαίσιο που δημιουργείται από την θέση σε ισχύ της TPNW επηρεάζει το σύνολο των πυρηνικών πολιτικών, ξεκινώντας από το επίπεδο των στρατιωτικών- αμυντικών πολιτικών μέχρι και την συνειδητοποίηση των ΝWS ότι δεν μπορούν να συνεχίσουν τον εκσυγχρονισμό και τη διατήρηση των πυρηνικών τους οπλοστασίων επ' αόριστον. Η βούληση των 54- μέχρι αυτή τη στιγμή- μη πυρηνικών κρατών για την απαλλαγή του πλανήτη μας από την πυρηνική απειλή είναι σαφής και θα συνεχίσει να αυξάνεται με τη διεύρυνση του καταλόγου των συμβαλλόμενων κρατών στην Συνθήκη. Η πίεση αυτή θα ωθήσει και τα πυρηνικά κράτη στη σταδιακή αναθεώρηση της ακλόνητης στάσης τους απέναντι στο ενδεχόμενο προσχώρησης στη Συνθήκη, φέρνοντας τον κόσμο ένα βήμα πιο κοντά στον πυρηνικό αφοπλισμό.

Ζητήματα πυρηνικού αφοπλισμού

Και ενώ η προγραμματισμένη για φέτος 10^η Διάσκεψη Αναθεώρησης της NPT αναβλήθηκε λόγω της πανδημίας και μεταφέρθηκε για το 2021¹⁶¹, η πρόοδος του πυρηνικού αφοπλισμού παραμένει αμφισβητούμενη. Παρά το γεγονός ότι η υποχρέωση των κρατών να προχωρήσουν σε διαπραγματεύσεις για τον πυρηνικό αφοπλισμό προβλέπεται όχι μόνο στην NPT, αλλά και στην TPNW και τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ το 1996, όπως είδαμε παραπάνω, οι πολιτικές των NWS τείνουν προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Αντί να αδειάζουν τα πυρηνικά οπλοστάσια, τα κράτη τείνουν προς τον εκσυγχρονισμό και τη διατήρησή τους. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο SIPRI, ενώ έχει σημειωθεί σημαντική μείωση των πυρηνικών όπλων ανά τον κόσμο, γεγονός που βασίζεται στις μέχρι σήμερα διμερείς συμφωνίες εξοπλισμών ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ρωσία που μαζί κατέχουν το 90% του συνόλου των πυρηνικών, τα NWS αφιερώνουν μεγάλα ποσά για τον εκσυγχρονισμό των οπλοστασίων τους. Σίγουρα, σημαντικό ρόλο για αυτή την κατάσταση διαδραματίζει η ισχύουσα διεθνής σκηνή με τις μεταβολές ισχύος που απειλούν τη διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια, γεγονός το οποίο προωθεί το δόγμα της πυρηνικής αποτροπής, αλλά και τα πολύ χαμηλά επίπεδα διαφάνειας πάνω σε αυτό το ζήτημα. Οι ΗΠΑ έπαψαν το 2019 να δημοσιεύουν στοιχεία για το οπλοστάσιό τους, η Ρωσία επίσης δεν δημοσιεύει αναλύσεις των δυνάμεών της, το ΗΒ, η Γαλλία, η Ινδία και το Πακιστάν προβαίνουν σε μικρό αριθμό δημοσιοποιήσεων, η Β. Κορέα περιορίζεται στην παραδοχή διεξαγωγής πυρηνικών δοκιμών και το Ισραήλ εμμένει στη χρόνια πολιτική παράλειψης δημόσιας αναφοράς στις πυρηνικές του δυνατότητες¹⁶².

Διμερείς συνθήκες ΗΠΑ- ΕΣΣΔ/ Ρωσίας & ο παράγοντας «Κίνα»

Θετική έκβαση προς τον περιορισμό των ψυχροπολεμικών πυρηνικών οπλοστασίων, και όχι προς τον καθολικό αφοπλισμό, είχαν οι διμερείς συμφωνίες ΗΠΑ και ΕΣΣΔ/ Ρωσίας. Αρχικά, η Συνθήκη για τους πυραύλους ενδιάμεσου βεληνεκούς, ή όπως είναι γνωστή INF¹⁶³ (Intermediate-range Nuclear Forces Treaty), που υπογράφηκε το 1987

¹⁶¹ Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/conferences/npt2020>

¹⁶² SIPRI Yearbook 2020, Armaments, Disarmament and International Security- Summary.

¹⁶³ US Department Of State, Treaty Between The United States Of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range And Shorter-Range Missiles (INF Treaty). Ανακτήθηκε από: <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>

ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ απαγόρευε την κατοχή, δοκιμή και χρήση πυραύλων cruise και βαλλιστικών που εκτοξεύονται από το έδαφος με εμβέλεια 500- 5.500 χιλιομέτρων από τις δύο υπερδυνάμεις. Αποτέλεσμα ήταν η καταστροφή 2.692 πυραύλων μικρής και ενδιάμεσης εμβέλειας. Οι πύραυλοι αυτοί θεωρούνταν κατεξοχήν «αποσταθεροποιητικά» όπλα, αφού η μικρή διάρκεια πτήσης προς τους στόχους τους και η αδυναμία εντοπισμού τους δεν επέτρεπαν στον αντίπαλο έγκαιρη αντίδραση, καθιστώντας τους ιδανικό όπλο προληπτικού πλήγματος στην Ευρώπη.

Οι αλληπάλληλες κατηγορίες από τις ΗΠΑ προς τη Ρωσία και το αντίστροφο περί παραβίασης της Συνθήκης με την εγκατάσταση και δοκιμή πυραύλων που ρητά απαγορεύει, οδήγησε στις άκαρπες προσπάθειες επαναπροσέγγισης των δυο υπογραφόντων για την επίλυση του ζητήματος και, τελικά, στην μονομερή απόσυρση των ΗΠΑ, υπό τη διοίκηση Trump, από την INF στις 2 Αυγούστου 2019¹⁶⁴ και τη λήξη της Συνθήκης. Μόλις λίγες μέρες αργότερα, οι ΗΠΑ πραγματοποίησαν δοκιμή ενός πυραύλου χερσαίας βάσης που απαγορευόταν από τη Συνθήκη¹⁶⁵, με τη Ρωσία να κάνει λόγο για κλιμάκωση των στρατιωτικών εντάσεων.

Δεν θα ήταν λογικό να παραλείψουμε τον κινεζικό παράγοντα¹⁶⁶ στην κατάρρευση της INF, όπως άλλωστε έχει εξηγήσει και η διοίκηση Trump για να δικαιολογήσει την αποχώρησή της. Είναι γεγονός ότι ο εκσυγχρονισμός των κινεζικών οπλοστασίων θέτει σοβαρά εμπόδια στις προσπάθειες πυρηνικού αφοπλισμού. Ειδικότερα, όσο οι ΗΠΑ και η Ρωσία δεσμεύονταν ως προς την κατασκευή πυραύλων ενδιάμεσου βεληνικού, η Κίνα αύξανε τους δικούς της, θέτοντας νέα δεδομένα στη διεθνή στρατηγική ισορροπία. Για να κυριαρχήσουν στη Νότια Σινική Θάλασσα, οι Κινέζοι ανέπτυξαν μια σειρά από καινοφανή πυραυλικά συστήματα και αναπτύσσουν για πρώτη φορά την πυρηνική τριάδα, θέτοντας σε κίνδυνο τις αμερικανικές βάσεις στη Ν. Κορέα, την Ιαπωνία και τις Φιλιππίνες. Η κινεζική στρατιωτική ηγεσία μπορεί να χρησιμοποιήσει τέτοιους πυραύλους τόσο για πυρηνική αποτροπή έναντι των περιφερειακών δυνάμεων (Ρωσία, Β. Κορέα, Πακιστάν και Ινδία), όσο και για να

¹⁶⁴ US Department Of State, U.S. Withdrawal from the INF Treaty on August 2, 2019. Press Statement. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/u-s-withdrawal-from-the-inf-treaty-on-august-2-2019/>

¹⁶⁵ INF nuclear treaty: US tests medium-range cruise missile (20/8/2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49405499>

¹⁶⁶ Kühn, U. (2018)

προσβάλλει αμερικανικές βάσεις στην Ασία σε περίπτωση στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ σε ζητήματα, όπως αυτό της Ταϊβάν¹⁶⁷.

Αμφιλεγόμενη εξέλιξη προς τον πυρηνικό αφοπλισμό των δύο μεγαλύτερων οπλοστασίων του πλανήτη, των ΗΠΑ και της Ρωσίας, φαίνεται πως θα έχουν οι διαπραγματεύσεις για την ανανέωση της συνθήκης που συνέβαλλε σημαντικά στη διατήρηση της πυρηνικής ισορροπίας των δύο κρατών, της New START (Strategic Arms Reduction Treaty ή Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms), η οποία αναμένεται να λήξει τον Φεβρουάριο του 2021. Ως στρατηγικά ορίζονται τα διηπειρωτικής εμβέλειας πυρηνικά όπλα, καθώς με την χρήση τους η κάθε πλευρά απειλεί άμεσα την ίδια την επιβίωση της άλλης. Η διμερής Συνθήκη προβλέπει ότι κάθε κράτος θα έχει μέχρι 1.550 πυρηνικές κεφαλές και 700 μέσα παράδοσης, δηλαδή διηπειρωτικούς και βαλλιστικούς πυραύλους¹⁶⁸. Αποτελεσματικό είναι και το σύστημα επαλήθευσης συμμόρφωσης των δύο υπερδυνάμεων που βασίζεται στις επιτόπιες επιθεωρήσεις και τις ανταλλαγές λεπτομερών δεδομένων.

Η μη ανανέωση της New START θα δημιουργούσε μεγάλο κενό στη διαφάνεια και την επικοινωνία ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ρωσία, υπονομεύοντας την μέχρι τώρα πορεία του διμερούς αφοπλισμού. Οι πρόσφατες διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις δύο δυνάμεις έχουν ναυαγήσει, κυρίως λόγω της επιμονής των ΗΠΑ να ενταχθεί σε αυτές και η Κίνα¹⁶⁹, η οποία το αρνείται κατηγορηματικά υποστηρίζοντας ότι το οπλοστάσιό της είναι πολύ μικρότερο από το αμερικανικό και το ρωσικό, καθώς και ότι δεν πρόκειται να στραφεί εναντίον οποιουδήποτε κράτους πρώτη.

Βέβαια, η εκλογή του νέου Αμερικανού Προέδρου Biden δίνει περιθώρια αισιοδοξίας. Η πρόθεση του νέου Προέδρου για την ανανέωση της New START είναι ξεκάθαρη¹⁷⁰. Η συμφωνία αυτή, για την οποία πρέπει να αποφασιστεί εάν θα ανανεωθεί για 5 ή λιγότερα έτη και με ποιους περιορισμούς, αντιμετωπίζεται από τον Biden ως η βάση πάνω στην οποία θα σχεδιαστούν και επόμενες συμφωνίες ελέγχου εξοπλισμών. Απαραίτητο βήμα για την επίτευξη αυτού είναι η ανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης και

¹⁶⁷ Το Πεκίνο εκτόξευσε βαλλιστικούς πυραύλους μικρής εμβέλειας στον θαλάσσιο χώρο γύρω από την Ταϊβάν κατά τη διάρκεια της Κρίσης των Στενών της Ταϊβάν το 1995-1996

¹⁶⁸ US Department of State- New START Treaty. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/new-start/>

¹⁶⁹ Kristensen, H. (2019)

¹⁷⁰ Biden, J. R. Jr. (2020)

των διμερών σχέσεων για την επανέναρξη λειτουργικών συζητήσεων, αφού οι δύο Πρόεδροι δεν εμφανίζουν, τουλάχιστον ακόμα, σημεία σύγκλισης¹⁷¹.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με δημοσίευμα της Wall Street Journal¹⁷², οι δύο ηγέτες με τη διοίκηση Trump διαπραγματεύονταν την ανανέωση της Συνθήκης για ένα χρόνο και την υιοθέτηση μιας νέας συμφωνίας ελέγχου εξοπλισμών που θα πάγωνε τον αριθμό των πυρηνικών κεφαλών έκαστης. Ενώ το δημοσίευμα αποδείχτηκε λανθασμένο¹⁷³ καθώς οι δύο πλευρές απείχαν ακόμα από την επίτευξη συμφωνίας, το γεγονός ότι τέθηκε προς διαπραγμάτευση το επαληθεύσιμο πάγωμα του συνόλου πυρηνικών κεφαλών των δύο οπλοστασίων γεννά αισιοδοξία αφού πρόκειται για μια σκέψη που δεν έχει προταθεί στο παρελθόν.

Αποπυρηνικοποίηση της Β. Κορέας (;)

Η προτεραιότητα της εθνικής ασφάλειας, που αποκρυσταλλώνεται μέσα από τη διατήρηση των αμερικανικών στρατευμάτων στη Ν. Κορέα και την εκτόξευση ενός νέου βαλλιστικού πυραύλου από την ηγεσία της ΛΔΚ αντίθετα με το moratorium της Πιονγιάνγκ για τις δοκιμές πυρηνικών όπλων και διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων του 2018^{174 175}, έναντι πολιτικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων, φαίνεται να είναι κρίσιμος παράγοντας αποτυχίας των διαπραγματεύσεων στις δύο συνόδους¹⁷⁶ ανάμεσα σε ΗΠΑ και Β. Κορέα. Στόχο είχαν την ολοκληρωμένη αποπυρηνικοποίηση της τελευταίας, με αντάλλαγμα την μερική άρση των καταστρεπτικών για την οικονομία της κυρώσεων που επέβαλλε από το 2016 το ΣΑ/ΗΕ. Οι ΗΠΑ ζητούσαν την «πλήρη, επαληθεύσιμη και μη αναστρέψιμη διάλυση»¹⁷⁷ των εγκαταστάσεων εμπλουτισμού ουρανίου και πλουτωνίου, και όχι μόνο της γνωστής εγκατάστασης της Yongbyon όπως πρότεινε η Β. Κορέα. Από την άλλη, ζητούσαν ολική άρση των

¹⁷¹ Ellyatt, H. (2020)

¹⁷² Gordon, M. R & Simmons, A. M. (20/10/2020)

¹⁷³ Bender, B. & Seligman, L. (23/10/2020)

¹⁷⁴ Panmunjom Declaration on Peace, Prosperity and Reunification of the Korean Peninsula (27/4/2018)

¹⁷⁵ Η Πιονγιάνγκ προχώρησε σε μια «αβέβαιη» κατεδάφιση του χώρου δοκιμών Punggye-ri τον Μάιο το 2018, για να ενισχύσει την αφοσίωσή της στη δέσμευση που έλαβε για τις πυρηνικές δοκιμές χωρίς όμως να επιτρέψει διεθνή ειδικό έλεγχο

¹⁷⁶ Σιγκαπούρη το 2018 και Βιετνάμ το 2019

¹⁷⁷ Press Briefing by Secretary of State Mike Pompeo (7/6/2018). Ανακτήθηκε από:

<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/press-briefing-secretary-state-mike-pompeo-060718/>

κυρώσεων που έχουν επιβληθεί στην Πιονγιάνγκ, κάτι που αρνείται η αμερικανική πλευρά.

Οι συζητήσεις οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο και έκτοτε δεν έχουν σημειωθεί προσπάθειες επαναδιαπραγμάτευσης. Σε αντίθεση με το πνεύμα του αφοπλισμού της Β. Κορέας ήρθε η δήλωση του ηγέτη της φέτος, η οποία έκανε λόγο για αποδέσμευση της χώρας από μονομερείς δεσμεύσεις είτε περί δοκιμής είτε περί κατασκευής πυρηνικών όπλων, ενώ αποκάλυψε την εισαγωγή ενός νέου στρατηγικού όπλου στο οπλοστάσιό του¹⁷⁸ στο προσεχές μέλλον για την ενίσχυση της πυρηνικής της αποτροπής. Αξιοσημείωτη ήταν η στρατιωτική παρέλαση για την επέτειο των 75 χρόνων της ηγεσίας που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο, κατά τη διάρκεια της οποίας παρουσιάστηκε ο νέος βαλλιστικός πύραυλος της Β. Κορέας, με τους επιτελείς του στρατού να κάνουν λόγο για τον μεγαλύτερο και ισχυρότερο πύραυλο του πυρηνικού τους οπλοστασίου.

Επιπλέον, στις προσπάθειες πυρηνικού εκσυγχρονισμού της Β. Κορέας πρέπει να εντάξουμε και τις υποψίες περί δημιουργίας μικροσκοπικών πυρηνικών συσκευών («miniaturized nuclear devices») ώστε να εφαρμόζουν στις κεφαλές των βαλλιστικών πυραύλων της. Σύμφωνα, λοιπόν, με το Reuters¹⁷⁹, υποβλήθηκε μια έκθεση από ένα ανεξάρτητο πάνελ που επιβλέπει τις κυρώσεις στη ΛΔΚ στην αντίστοιχη 15μελή επιτροπή του ΣΑ/ΗΕ τον Αύγουστο, η οποία υποστήριζε ότι οι δοκιμές που είχαν προηγηθεί ουσιαστικά συνέβαλαν στη δημιουργία αυτών των νέων όπλων. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι εάν δεν γίνει μια νέα καθολική προσέγγιση ανάμεσα στα δύο μέρη, ο αφοπλισμός της Β. Κορέας θα πρέπει να περιμένει.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε την επίδραση της εκλογής Biden, ο οποίος έχει δεσμευτεί για νέα πυρηνική πολιτική και επαναφορά της αξιοπιστίας στις σχέσεις με τους συμμάχους. Η Κορεατική χερσόνησος, κατά τον Biden, πρέπει να αποπυρηνικοποιηθεί και η νέα διοίκηση θα προσπαθήσει να ενδυναμώσει τις σχέσεις με τις χώρες της ευρύτερης περιοχής και τους συμμάχους¹⁸⁰, οι οποίες είχαν αποδυναμωθεί, κυρίως, από την προηγούμενη κυβέρνηση. Ρήξη στις διμερείς σχέσεις

¹⁷⁸ Report on 5th Plenary Meeting of 7th C.C., WPK (1/1/2020). Ανακτήθηκε από: <https://kcnawatch.org/newstream/1577829999-473709661/report-on-5th-plenary-meeting-of-7th-c-c-wpk/>

¹⁷⁹ Nichols, M. (2020)

¹⁸⁰ Special contribution by U.S. Democratic presidential candidate Joe Biden (30/10/2020). Ανακτήθηκε από: <https://en.yna.co.kr/view/AEN20201030000500325>

με τη Ν. Κορέα προήλθε από την απαίτηση της Κυβέρνησης Trump να πληρώσει η Σεούλ ποσό αυξημένο κατά 400%, προκειμένου να διατηρηθούν τα αμερικανικά στρατεύματα στην επικράτειά της. Οι «τοξικές» σχέσεις με την Κίνα είναι ένα πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί για να προωθηθεί η συνεργασία, ή τουλάχιστον η συνεννόηση, ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες παγκόσμιες οικονομίες γύρω από το θέμα. Σε κάθε περίπτωση, η Κυβέρνηση Biden θα επιδιώξει πιο αυστηρή διπλωματία με την Β. Κορέα¹⁸¹ και ο ηγέτης της οφείλει να υποχωρήσει στις απαιτήσεις του και να δεχτεί να μπει σε νέες λογικές διαπραγματεύσεις αποπυρηνικοποίησης, οι οποίες θα γίνουν μόνον εάν το πυρηνικό οπλοστάσιό της μειωθεί¹⁸².

Το σίγουρο είναι ότι χωρίς την προσφορά ισχυρών οικονομικών ανταλλαγμάτων που θα επιτρέψουν στη Β. Κορέα να ανταπεξέλθει στα βάρη των κυρώσεων του ΟΗΕ βγαίνοντας από τη διεθνή απομόνωση και χωρίς την ανοικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης τόσο με τις ΗΠΑ όσο και με γειτονικές χώρες, δεν θα προχωρήσει η μονομερής παράδοση του οπλοστασίου της. Το αίτημα μονομερούς εγκατάλειψης του πυρηνικού προγράμματος της Β. Κορέας χωρίς την προηγούμενη εξομάλυνση των διμερών και διπλωματικών σχέσεων δεν ευσταθεί.

Αν και μια φτωχή χώρα, έχει καταφέρει να κάθεται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με υπερδυνάμεις, προβάλλοντας έντονα τις επιδιώξεις της. Το ζήτημα της αποπυρηνικοποίησης της Β. Κορέας δεν πρέπει να περιορίζεται στο δίπολο Ουάσιγκτον- Πιονγιάνγκ, αλλά πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα περιφερειακά συμφέροντα, επεκτείνοντας τις συζητήσεις και με την εισαγωγή της Κίνας, της Ρωσίας και της Ιαπωνίας (η οποία έχει τις τεχνικές προδιαγραφές για να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα¹⁸³). Η κατοχή πυρηνικών θεωρείται μέσο διατήρησης του καθεστώτος του ηγέτη της ΛΔΚ και χωρίς την παροχή ασφαλίσεων τόσο για την επιβίωση του καθεστώτος όσο και για την προστασία της από γειτονικές πυρηνικές χώρες, η Πιονγιάνγκ δεν φαίνεται πρόθυμη να κάνει το πρώτο βήμα προς τον αφοπλισμό της.

¹⁸¹ Ibid

¹⁸² Fabian, J. & Herskovitz, J. (2020)

¹⁸³ Fitzpatrick, M. (2019)

Ανεξαρτησία Σκωτίας & πυρηνικά όπλα του HB

Η κατοχή πυρηνικών οπλοστασίων θεωρείται το μέσο που θέτει τους κατόχους τους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων των μεγάλων δυνάμεων. Τα υψηλότερα επίπεδα υποστήριξης των Σκωτσέζων ως προς την ανεξαρτησία τους από το HB αποτυπώνει η πρόσφατη δημοσκόπηση του Ινστιτούτου Ipsos MORI, με το 58% των ερωτηθέντων γύρω από το εάν θα ψήφιζαν υπέρ της ανεξαρτησίας της Σκωτίας σε ενδεχόμενο δεύτερο δημοψήφισμα, να απαντά «ναι»¹⁸⁴. Η λαϊκή αυτή ανανέωση υπέρ της ανεξαρτησίας της Σκωτίας, που εντατικοποιήθηκε με την υπερίσχυση του SNP- του κόμματος που τάσσεται υπέρ της ανεξαρτησίας- έναντι των Συντηρητικών στις εκλογές του περασμένου Δεκέμβρη, γεννά προβλήματα για το βρετανικό Υπουργείο Άμυνας.

Τα πυρηνικά όπλα και υποβρύχια του βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού- το σύστημα Trident όπως είναι γνωστό- είναι εγκατεστημένα στη Σκωτία, και πιο συγκεκριμένα στο Coulport και στο Faslane¹⁸⁵. Η ενδεχόμενη ανεξαρτησία της Σκωτίας, λαμβάνοντας υπόψη και τις δηλώσεις του SNP περί αποπυρηνικοποίησής της, θα την έφερνε πιο κοντά στην προσχώρηση στην TPNW. Βάσει, λοιπόν, του Άρθρου 1 της Συνθήκης απαγορεύεται για τα συμβαλλόμενα κράτη εγκατάσταση, η τοποθέτηση και η ανάπτυξη οποιουδήποτε τύπου πυρηνικού όπλου στην επικράτειά τους ή σε μέρος υπό τη δικαιοδοσία του. Επιπλέον, το Άρθρο 4 ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη που έχουν στην επικράτειά τους ή σε οποιοδήποτε μέρος υπό τη δικαιοδοσία και τον έλεγχο τους πυρηνικά όπλα, τα οποία ανήκουν ή ελέγχονται από άλλο κράτος, οφείλουν να τα απομακρύνουν άμεσα.

Τι θα γίνουν, επομένως, τα πυρηνικά του HB σε μία τέτοια περίπτωση; Το Υπουργείο Άμυνας είχε προτείνει στη Σκωτία πριν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος το 2014, να συσταθεί στη βάση του Faslane, η οποία είναι η μοναδική βρετανική βάση με δυνατότητες υποδοχής και εγκατάστασης πυρηνικών, ένα καθεστώς κυριαρχίας παρόμοιο με αυτό της Κύπρου, δηλαδή να ανακηρυχθεί το έδαφος της βάσης ως βρετανικό¹⁸⁶. Το γεγονός αυτό προκάλεσε εντονότατη αντίδραση από το SNP, το οποίο έκανε λόγο για ιμπεριαλισμό, και απορρίφθηκε από την βρετανική κυβέρνηση. Ωστόσο, να σημειώσουμε ότι, ακόμα κι αν προχωρούσε ο συμβιβασμός ανάμεσα στα

¹⁸⁴ Record public support for Scottish independence (14/10/2020). Ανακτήθηκε από:

<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/record-public-support-scottish-independence>

¹⁸⁵ <https://www.royalnavy.mod.uk/our-organisation/bases-and-stations/naval-base/clyde>

¹⁸⁶ Watt, N. (2013)

δυο κράτη, η μεταφορά της Trident στη βάση του Faslane θα κόστιζε 20 δισεκατομμύρια λίρες¹⁸⁷.

Μια δεύτερη επιλογή θα ήταν η μεταφορά της Trident στη βάση Kings Bay που βρίσκεται στην πολιτεία Τζώρτζια των ΗΠΑ. Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε δύο βασικά προβλήματα. Πρώτον, θα παραβίαζε την NPT, η οποία απαγορεύει τη μεταφορά πυρηνικών ανάμεσα σε NWS. Δεύτερον, θα υπονόμει την αποτελεσματικότητα της βρετανικής πυρηνικής αποτροπής με τα όπλα να βρίσκονται τόσο μακριά από το HB, καθώς και τον λόγο διατήρησης της Trident εφόσον δεν θα είχε, τελικά, τίποτα να προσφέρει στην εθνική ασφάλεια του HB.

Μια ενδεχόμενη δημιουργία νέας ναυτικής βάσης εντός της βρετανικής επικράτειας με πυρηνικές δυνατότητες, θα στοίχιζε 50 δισεκατομμύρια λίρες και θα χρειαζόταν περίπου 20 χρόνια για να λειτουργήσει¹⁸⁸¹⁸⁹. Όλα αυτά ίσως μεταβάλλουν την βρετανική κρατική πολιτική σχετικά με τον ρόλο των πυρηνικών, ο οποίος είναι συμβολικός για τη διατήρηση του κύρους του HB. Η επιβάρυνση του προϋπολογισμού και η κοινή γνώμη επί του θέματος θα παίξουν πιθανότατα σημαντικό ρόλο στην αναθεώρηση της διατήρησης του πυρηνικού οπλοστασίου, εάν βέβαια ολοκληρωθεί η ανεξαρτησία της Σκωτίας, πράγμα που η βρετανική κυβέρνηση φαίνεται να βάζει κάτω από το χαλί.

¹⁸⁷ Norton-Taylor, R. (2013)

¹⁸⁸ UK Parliament. The Referendum on Separation for Scotland: Terminating Trident-Days or Decades? - Scottish Affairs Committee Contents. 4. Trident is removed from Scotland, what next?. Ανακτήθηκε από: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmsscota/676/67607.htm>

¹⁸⁹ Gourtsoyannis, P. (2019)

Κεφάλαιο 3^ο : Πυρηνικές ισορροπίες και εξελίξεις στη Μέση Ανατολή

Ο στρατιωτικός ανταγωνισμός ανάμεσα σε Ισραήλ- Ιράν και οι προσπάθειες αποπυρηνικοποίησης της Μέσης Ανατολής

Οι τεταμένες σχέσεις των κρατών της Μέσης Ανατολής και η διασπορά συμβατικών όπλων και πυραυλικών συστημάτων ευνοούν τον αναπτυσσόμενο αγώνα πυρηνικών εξοπλισμών για την προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας. Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε την στρατιωτική- πυρηνική διένεξη ανάμεσα στο Ισραήλ και το Ιράν με την εμπλοκή των ΗΠΑ σε αυτή¹⁹⁰, την απρόσκοπτη επιμονή του Ιράν ότι το πυρηνικό του πρόγραμμα είναι ειρηνικό και το ενδεχόμενο ανάπτυξης τελικά πυρηνικών όπλων από αυτό λόγω των εξελίξεων και το επακόλουθο φαινόμενο ντόμινο, που μπορεί να προκαλέσει την πυρηνικοποίηση άλλων κρατών της περιοχής λόγω του αισθήματος ανασφάλειας, όπως η Τουρκία ή η Σαουδική Αραβία.

Η επιδίωξη ανάπτυξης πυρηνικού προγράμματος από το Ισραήλ χρονολογείται από τη στιγμή της ίδρυσής του το 1948 ως απαραίτητο βήμα για την επιβίωσή του. Για να το ξεκινήσει έλαβε το 1955 έναν μικρό αντιδραστήρα έρευνας, με την ονομασία Soreq, από τις ΗΠΑ ο οποίος λειτούργησε το 1960 –και είναι ο μοναδικός υπό την εποπτεία της ΔΥΑΕ- και το 1963, μετά από συμφωνία με τη γαλλική Commissariat a Energie Atomique, λειτούργησαν οι εγκαταστάσεις Dimona για την παραγωγή πλουτωνίου. Όπως εξηγεί ο Karsh, είναι βάσιμο να πιστεύουμε ότι το Ισραήλ απέκτησε το πρώτο του πυρηνικό όπλο το 1967 με την παράνομη μεταφορά εμπλουτισμένου ουρανίου από τις ΗΠΑ ή πλουτωνίου από τη Γαλλία¹⁹¹. Σήμερα αριθμεί 90 πυρηνικές κεφαλές, σύμφωνα με το Ινστιτούτο SIPRI, καθώς και σημαντικό αριθμό πυραυλικών συστημάτων.

Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με άρθρο του Richard Sale¹⁹², κατά τον πόλεμο του 1973 το Ισραήλ έφτασε πολύ κοντά στην χρήση πυρηνικών όπλων. Όταν ο Υπουργός Άμυνας του Ισραήλ, Moshe Dayan, ενημερώθηκε ότι τα στρατεύματα δεν θα άντεχαν για πολύ ακόμα έναντι των συριακών τανκς στα Υψίπεδα

¹⁹⁰ Βασικός υποστηρικτής του Ισραήλ με οικονομική και στρατιωτική βοήθεια και λόγω της παρουσίας του εβραϊκού λόμπυ, ωστόσο φαίνεται να επιδιώκει την απεμπλοκή της από τη Μέση Ανατολή ώστε να επικεντρωθεί στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού

¹⁹¹ Karsh, E. (1996), σελ. 95-102

¹⁹² Sale, R. (2002), Yom Kippur: Israel's 1973 nuclear alert, ανακτήθηκε από: <https://www.upi.com/Defense-News/2002/09/16/Yom-Kippur-Israel's-1973-nuclear-alert/64941032228992/>

του Γκολάν, όπλισε 13 πυραύλους Jericho ενδιάμεσης εμβέλειας με πυρηνικά όπλα, δηλώνοντας ότι εάν το Ισραήλ επρόκειτο να αφανιστεί, θα έπαιρνε μαζί του τη Δαμασκό και το Κάιρο. Τα αεροσκάφη ήταν σε 24ωρη επιφυλακή για τις επόμενες τρεις ημέρες. Η επίθεση, όμως, δεν έγινε μετά από εναέρια επέμβαση των ΗΠΑ για την υποστήριξη των ισραηλινών δυνάμεων, οδηγώντας στην ήττα της Αιγύπτου. Επομένως, μπορούμε να κατατάξουμε το Ισραήλ στην κατηγορία των πυρηνικών κρατών που υποστηρίζουν το δόγμα της μη χρήσης των πυρηνικών όπλων, εμμένοντας στην στρατηγική της πυρηνικής αποτροπής¹⁹³.

Κατά καιρούς, οι κυβερνήσεις του Ισραήλ δηλώνουν την πρόθεσή τους να μην εισάγουν τα πυρηνικά στην περιοχή και να προσχωρήσουν στην NPT, με την προϋπόθεση να προηγηθεί συμφωνία ειρήνης με όλα τα Αραβικά κράτη και να εξασφαλιστεί η μη πυρηνικοποίησή τους. Να σημειώσουμε ότι μόλις φέτος το Ισραήλ υπέγραψε στην Ουάσιγκτον υπό την προεδρία Trump συμφωνίες ειρήνης και εξομάλυνσης των διπλωματικών σχέσεων με τα ΗΑΕ¹⁹⁴, το Μπαχρέιν¹⁹⁵, το Μαρόκο¹⁹⁶ και το Σουδάν¹⁹⁷ που αποσυνδέουν το Παλαιστινιακό ζήτημα από τη διμερή ατζέντα. Μένει τώρα να δούμε εάν οι ΗΠΑ υπό τη νέα προεδρία Biden συνεχίσουν την φιλο-ισραηλινή εξωτερική πολιτική προωθώντας ανάλογες συμφωνίες και με άλλα αραβικά κράτη προς εξομάλυνση της έντασης στην περιοχή και παράλληλου περιορισμού της Ιρανικής επιρροής.

Αναφορικά με την JCPOA που επιτεύχθηκε επί προεδρίας Obama, η προσέγγιση του Ιράν μέσα στο πλαίσιο μιας πιο διαλλακτικής αμερικανικής διπλωματίας, που στόχευε στην βελτίωση της εικόνας της στη Μέση Ανατολή, έβρισκε το Ισραήλ αντίθετο, το οποίο μάλιστα αποκήρυξε δημόσια την υπογραφή της συμφωνίας. Για το Ισραήλ το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα και η στρατιωτική του παρουσία στην Συρία συνιστά «κόκκινο πανί».

¹⁹³ Paul, T. V. (2009), σελ. 130-131

¹⁹⁴ Abraham Accords: Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and the State of Israel (15/9/2020)

¹⁹⁵ Abraham Accords: Declaration of Peace, Cooperation and Constructive Diplomatic and Friendly Relations. Announced by the State of Israel and the Kingdom of Bahrain (15/9/2020)

¹⁹⁶ Peace Between Israel and the Kingdom of Morocco (11/12/2020). Να σημειωθεί ότι με αυτή τη συμφωνία οι ΗΠΑ αποδέχονται- χωρίς να γίνεται διεθνής αναγνώριση- μαροκινή κυριαρχία επί της περιοχής της Δυτικής Σαχάρας, προκαλώντας έντονη αντίδραση από την Αλγερία, τη Ρωσία και την Τουρκία.

¹⁹⁷ Peace Agreement Between Israel and Sudan (23/10/2020)

Στον αντίποδα, το Ιράν βλέπει τα πυρηνικά του Ισραήλ ως ανασταλτικό παράγοντα ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή και προσπαθεί να τα αντισταθμίσει μέσω του ενδεχομένου απόκτησης δικών του πυρηνικών, κάτι που δεν φαίνεται να γίνεται ιδιαίτερα ευχάριστο και αποδεκτό από άλλα κράτη, όπως η Αίγυπτος ή η Τουρκία. Αγνοώντας τις κυρώσεις που του έχουν επιβληθεί, επιδιώκει την απόκτηση πυρηνικών όπλων με τη βοήθεια του Πακιστάν¹⁹⁸ ως το έσχατο μέσο αποτροπής απέναντι σε πυρηνικές δυνάμεις, ακόμα και απέναντι στις ΗΠΑ. Το Ιράν βλέπει να σχηματίζεται γύρω του ένα φιλο-αμερικανικό κύμα, με χώρες όπως το Ισραήλ, η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία να έχουν σχέσεις με την Ουάσιγκτον, ενισχύοντας την ανάγκη του για προστασία των συμφερόντων του.

Οι σχέσεις ανάμεσα σε Ισραήλ και Ιράν μετά το 1979 δεν παύουν να είναι τεταμένες. Στα πιο πρόσφατα επεισόδια, στις 2 Ιουλίου 2020 σημειώθηκαν πυρκαγιές και εκρήξεις στην πυρηνική εγκατάσταση Natanz του Ιράν¹⁹⁹, με Ιρανούς αξιωματούχους και τα εγχώρια μέσα ενημέρωσης να κάνουν λόγο για ισραηλινή κυβερνοεπίθεση και σαμποτάζ²⁰⁰, όπως συνέβη και το 2010 στην ίδια εγκατάσταση με το εξαιρετικά προηγμένο κακόβουλο λογισμικό Stuxnet, η δημιουργία του οποίου αποδόθηκε στις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Σημαντική επιδείνωση των σχέσεων του Ιράν με τη Δύση προκλήθηκε από τον θάνατο του Qassem Soleimani στο αεροδρόμιο της Βαγδάτης με αμερικανικό drone υπό την εντολή του Trump. Κατέστη σαφής η πρόθεση των ΗΠΑ να βάλουν τέλος στον ιρανικό ιμπεριαλισμό στη Συρία και την Υεμένη, ενισχύοντας έτσι και τους δεσμούς με τη Σαουδική Αραβία. Το γεγονός επέφερε ιρανικά αντίποινα με την εκτόξευση βαλλιστικών πυραύλων κατά δύο αμερικανικών βάσεων στο Ιράκ. Το Ιράν απέστειλε επιστολή στον ΟΗΕ δικαιολογώντας την επίθεση ως νόμιμη άμυνα²⁰¹.

Η πιο πρόσφατη δολοφονία του κορυφαίου Ιρανού πυρηνικού επιστήμονα Mohsen Fakhrizadeh, ο οποίος είναι πιθανό δούλευε πάνω σε μυστικό πρόγραμμα κατασκευής ατομικής βόμβας, το Νοέμβριο, που το Ιράν απέδωσε στην ισραηλνική Μοσάντ με την παράλληλη υποστήριξη των ΗΠΑ, ήταν η αιτία αποστολής δεύτερης

¹⁹⁸ Squassoni, S. (n.d.)

¹⁹⁹ O'Flaherty, K. (2020)

²⁰⁰ Iran nuclear: Fire at Natanz plant 'caused by sabotage' (23/8/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53884701>

²⁰¹ Iran tells U.N. it reserves right to self-defense over Soleimani killing. Reuters. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-blast-iran-un-idUSKBN1Z22A3>

επιστολής στον ΓΓ/ΗΕ και το ΣΑ/ΗΕ με την οποία το Ιράν ζητά τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την καταδίκη των υπαίτιων της δολοφονίας²⁰², ενώ ταυτόχρονα ο Πρόεδρός του υπόσχεται αντίποινα τη στιγμή που το ίδιο το Ιράν θα επιλέξει.

Αναρωτιόμαστε, λοιπόν, πόσο θα διαρκέσει η αυτοσυγκράτηση του Ιράν για τα ανεπανόρθωτα χτυπήματα που δέχεται, και πόσο πιθανό είναι ο Rouhani να πλήξει τόσο τις ΗΠΑ όσο και το Ισραήλ, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη τον ανεξέλεγκτο πια εμπλουτισμό ουρανίου στις πυρηνικές του εγκαταστάσεις και το γεγονός ότι κάθε φορά που δολοφονούνται σημαίνοντα πρόσωπα του Ιράν πλήττοντας το κύρος του καθεστώτος, η κοινή γνώμη συσπειρώνεται γύρω από πολιτικούς ή θρησκευτικούς ηγέτες καθιστώντας οποιαδήποτε φωνή αντιπολίτευσης ακόμα και ως εχθρική προς τα εθνικά συμφέροντα²⁰³. Ας μην ξεχνάμε και το γεγονός ότι δυνατό χαρτί στα χέρια της Τεχεράνης είναι και η χρήση των τρομοκρατικών οργανώσεων προς επίτευξη των συμφερόντων της, χωρίς αυτό να περιορίζεται απαραίτητα εντός των ορίων της Μέσης Ανατολής.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας για τη δημιουργία μιας επιπλέον ζώνης απαλλαγμένης από ΟΜΚ στη Μέση Ανατολή. Τα πρώτα βήματα για τη δημιουργία αυτής της ζώνης χρονολογούνται κατά τη δεκαετία του 1970, με ψήφισμα του Ιράν και της Αιγύπτου στη ΓΣ/ΗΕ το οποίο και εγκρίθηκε²⁰⁴, θέτοντας το ζήτημα στην ατζέντα των ΗΕ, με ελάχιστη, ωστόσο, πρόοδο.

Το 1995 κατά τη διάσκεψη αναθεώρησης και επέκτασης της NPT, τα συμβαλλόμενα κράτη υιοθέτησαν ψήφισμα για τη δημιουργία μιας αποτελεσματικά επαληθεύσιμης ζώνης χωρίς ΟΜΚ και συστήματα παράδοσης στη Μέση Ανατολή²⁰⁵. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, υιοθετήθηκε με consensus το 2010 κατά τη διάσκεψη αναθεώρησης της NPT ένα σχέδιο δράσης, το οποίο προέβλεπε μεταξύ άλλων τη σύγκληση διάσκεψης το 2012 με τη συμμετοχή όλων των κρατών της περιοχής και την πλήρη υποστήριξη των πυρηνικών κρατών. Ωστόσο, αυτό δεν

²⁰² UN Security Council said disinclined to act over death of Iranian nuke scientist. *The Times of Israel*. Ανακτήθηκε από: <https://www.timesofisrael.com/un-security-council-said-uninterested-in-action-over-killing-of-iran-scientist/>

²⁰³ Χαρίτος, Γ. (2020)

²⁰⁴ A/9693/Add.2 «Request for the Inclusion of an Item in the Provisional Agenda of the Twenty-Ninth Session: Establishment of a Nuclear-Weapon-Free Zone in the Region of the Middle East» (22/8/1974)

²⁰⁵ 1995 Review and Extension Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, Final Document Part I, ανακτήθηκε από: [https://undocs.org/pdf?symbol=en/NPT/CONF.1995/32\(PARTI\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/NPT/CONF.1995/32(PARTI))

κατέστη δυνατό και το 2018 η ΓΣ/ΗΕ υιοθέτησε νέα απόφαση²⁰⁶ βασισμένη σε αίτημα του Αραβικού Συνδέσμου, με το οποίο αναθέτει στο ΓΓ/ΗΕ να συγκαλεί ετησίως από το 2019 διασκέψεις μέχρι να ολοκληρωθεί μια δεσμευτική συνθήκη για τη δημιουργία μιας ζώνης χωρίς ΟΜΚ στη Μέση Ανατολή²⁰⁷.

Πράγματι, η διάσκεψη έλαβε χώρα από τις 18 έως τις 22 Νοεμβρίου 2019 στη Νέα Υόρκη με τη συμμετοχή των τεσσάρων από τα πέντε μόνιμα κράτη του ΣΑ/ΗΕ (Γαλλία, ΗΒ, Κίνα και Ρωσία), των κρατών της Μέσης Ανατολής, την ΔΥΑΕ, τον Οργανισμό την Απαγόρευση Χημικών Όπλων και τη Μονάδα Υποστήριξης Υλοποίησης της Σύμβασης για τα Βιολογικά Όπλα (BWC). Χαρακτηριστική ήταν η απουσία του Ισραήλ και των ΗΠΑ. Ανάμεσα στις συζητήσεις που έγιναν σχετικά με τους Κανόνες Διαδικασίας («Rules of Procedure») ξεχώρισε η θέση της Αιγύπτου, η οποία υποστήριξε ότι μόνο οι σημαντικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με consensus, θέση στην οποία αντιτάχθηκε το Ιράν υπό τον φόβο να βρεθεί απομονωμένο εντός των διαπραγματεύσεων, υποστηρίζοντας ότι όλες οι αποφάσεις οφείλουν να λαμβάνονται με consensus. Τελικά δεν στάθηκε δυνατή η συμφωνία επί του θέματος, αλλά η διάσκεψη εξέδωσε μία πολιτική διακήρυξη²⁰⁸ και δύο αποφάσεις.

Στην πολιτική διακήρυξη υπογραμμίζεται η δέσμευση των συμμετεχόντων να επιδιώξουν μια νομικά δεσμευτική συνθήκη για τη δημιουργία ζώνης χωρίς ΟΜΚ στη Μέση Ανατολή με βάση ρυθμίσεις που θα προκύψουν ελεύθερα και με consensus από τα κράτη της περιοχής. Οι αποφάσεις ορίζουν διαδικαστικά θέματα, όπως την προεδρία από το Κουβέιτ²⁰⁹ του επόμενου συνεδρίου και το χρονοδιάγραμμα των διασκέψεων που θα πραγματοποιούνται ετησίως κατά την τρίτη εβδομάδα του Νοεμβρίου²¹⁰.

Κατά τις δηλώσεις της πρώτης συνόδου του συνεδρίου του Νοεμβρίου τέθηκαν διαφορετικές θέσεις σχετικά με την ασφάλεια των περιφερειακών κρατών. Ανησυχίες, όπως η αύξηση των περιφερειακών εντάσεων και της τρομοκρατίας και η ανάγκη για ένα περιφερειακό πλαίσιο ασφάλειας για την αντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων που υπερβαίνουν την απειλή των ΟΜΚ, προβλήθηκαν από ορισμένα κράτη. Η απουσία βασικών παικτών όπως το Ισραήλ και η συνεχής άρνησή του να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε διαδικασία ανάλογου περιεχομένου, θέτει υπό αμφισβήτηση την

²⁰⁶ A/73/546 (22/12/2018)

²⁰⁷ Magliveras, K. D. (2019), σελ. 5-7

²⁰⁸ A/CONF.236/6

²⁰⁹ A/CONF.236/DEC.4

²¹⁰ A/CONF.236/DEC.3

βιωσιμότητα μιας ενδεχόμενης συνθήκης. Αναμφισβήτητα, οι διαδικασίες που θα ακολουθηθούν οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις ανησυχίες περί συλλογικής ασφάλειας όλων των εμπλεκόμενων κρατών. Με αυτόν τον τρόπο, ίσως δοθεί κίνητρο και στο Ισραήλ να συμμετάσχει σε ένα συλλογικό πλαίσιο ασφάλειας το οποίο θα συσταθεί με καλή πίστη, αφαιρώντας το ισραηλινό οπλοστάσιο από το επίκεντρο των συζητήσεων²¹¹.

Οι επιδιώξεις πυρηνικοποίησης της Τουρκίας

Ας υποθέσουμε ότι το Ιράν καταφέρνει να κατασκευάσει το πρώτο του πυρηνικό όπλο. Τι εμποδίζει γειτονικά κράτη, όπως για παράδειγμα η Τουρκία, να εγείρουν αξιώσεις ένταξης στο πυρηνικό κλαμπ; Δεν είναι άλλωστε μυστικό η πρόθεσή τους να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα για την εξισορρόπηση των δυνάμεων στην περιοχή μετά από ενδεχόμενη πυρηνικοποίηση περιφερειακών κρατών. Ο Τούρκος Πρόεδρος έχει δηλώσει δημόσια ότι είναι απαράδεκτο το γεγονός ότι η Τουρκία δεν μπορεί να αποκτήσει πυρηνικά όπλα²¹² και έχει τονίσει σε ομιλία του στη ΓΣ/ΗΕ την αδικία της NPT η οποία δεν επιτρέπει σε κράτη να έχουν πυρηνικά όπλα αγνοώντας ότι υπάρχουν άλλα που ήδη έχουν²¹³, ενώ ο Πρίγκιπας Mohammed bin Salman είχε δηλώσει το 2018 ότι η Σαουδική Αραβία θα αποκτήσει πυρηνικά εάν αποκτήσει πρώτο το Ιράν²¹⁴.

Υπενθυμίζεται ότι και οι δύο προαναφερθείσες χώρες είναι μέλη στην NPT και σε συνθήκες απαγόρευσης πυρηνικών δοκιμών, δεν έχουν όμως υπογράψει την TBNW. Η Τουρκία έχει υπογράψει και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΔΥΑΕ το 2002²¹⁵, το οποίο προσδίδει μεγαλύτερες αρμοδιότητες ελέγχου των πυρηνικών εγκαταστάσεων ενισχύοντας το καθεστώς διασφαλίσεων της NPT για τη μη διασπορά πυρηνικών όπλων. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη την επιθετικότητα του τουρκικού καθεστώτος που επιδιώκει να καταστήσει την- αναθεωρητική- Τουρκία μια ισχυρή περιφερειακή

²¹¹ Bino, T. (2020)

²¹² Erdogan says it's unacceptable that Turkey can't have nuclear weapons (4/9/2019). Reuters. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-nuclear-erdogan-idUSKCN1VP2QN>

²¹³ WATCH: Turkey President Recep Tayyip Erdoğan's full speech to the UN General Assembly (24/9/2019). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=40jXJhEa7jw&feature=youtu.be&ab_channel=PBSNewsHour

²¹⁴ Gheorghe, E. (12/7/2019)

²¹⁵ Protocol Additional to the Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the International Atomic Energy Agency for the Application of Safeguards in Connection with the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (16/1/2002).

δύναμη και ηγέτιδα του ισλαμικού κόσμου, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο αγνόησης μερικών ακόμα διεθνών της υποχρεώσεων.

Η διασπορά πυρηνικών όπλων στην περιοχή αυτή της Ανατολικής Μεσογείου-Μέσης Ανατολής θα είχε σοβαρές επιπτώσεις στην περιφερειακή, πρωτίστως, και διεθνή ασφάλεια πυροδοτώντας τον αγώνα εξοπλισμών στην περιοχή. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε την περίπτωση πυρηνικοποίησης της Τουρκίας.

Η στροφή της προς τον μουσουλμανικό κόσμο την απομακρύνει ολοένα και περισσότερο από τη Δύση, θέτοντας απειλές στην νατοϊκή πολιτική ασφάλειας της Μεσογείου την ίδια στιγμή που στην τουρκική βάση του Incirlik φιλοξενούνται αμερικανικά πυρηνικά όπλα υπό το καθεστώς nuclear sharing. Η πιθανή, όμως, απόκτηση πυρηνικών όπλων θα αναπληρώσει το διεθνές κύρος της Τουρκίας και θα της προσφέρει ενισχυμένη θέση ισχύος στις διαπραγματεύσεις με τις υπερδυνάμεις, προβάλλοντας τις εθνικές της βλέψεις για κυριαρχία στην περιοχή, ενώ παράλληλα θα είναι σε θέση επιβολής προς τους μη πυρηνικούς της γείτονες, όπως η Ελλάδα ή η Κύπρος.

Πώς θα μπορούσαν να υλοποιηθούν οι πυρηνικές της φιλοδοξίες, αφού η Τουρκία δεν φαίνεται να έχει τη δυνατότητα να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα χωρίς βοήθεια; Το σίγουρο είναι ότι θα χρειαστεί τη συνδρομή των «ιδεολογικών συμμάχων» της, όπως το Πακιστάν, με αντάλλαγμα στρατιωτική υποστήριξη στη Μεσόγειο και την Ινδία αντίστοιχα. Μη ξεχνάμε ότι το Πακιστάν είναι ήδη πυρηνική δύναμη και σε αδιάκοπη σύγκρουση με την Ινδία για την περιοχή του Κασμίρ. Μάλιστα, η Τουρκία είχε βοηθήσει το Πακιστάν κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του πυρηνικού του προγράμματος μέσω των εξαγωγών υλικών που το Πακιστάν δεν μπορούσε να αποκτήσει²¹⁶, και φέρεται να έχει επικοινωνία με τον Πακιστανό πυρηνικό επιστήμονα A. Q. Khan. Οι δύο χώρες έχουν πραγματοποιήσει και κοινή ναυτική άσκηση εντός της ελληνικής ΑΟΖ στην περιοχή γύρω από το Καστελόριζο, ενώ έχουν σημειωθεί και παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από πακιστανικά αεροσκάφη.

Ένας ακόμη παράγοντας που συνδράμει στην πυρηνικοποίηση της Τουρκίας είναι η Ρωσία, η οποία ανέλαβε τη δημιουργία εγκαταστάσεων παραγωγής πυρηνικής ενέργειας στο Akkuyu, ένα σεισμικά ενεργό τμήμα της Νότιας Τουρκίας, και από την

²¹⁶ Ζανίδης, Θ. Ζ. & Σαμπάτης, Ν. Γ. (2020), σελ. 17

οποία η Τουρκία έλαβε το αντιαεροπορικό σύστημα S-400. Η Ρωσία ενισχύει τις τουρκικές φιλοδοξίες προσπαθώντας να απομακρύνει περισσότερο το ΝΑΤΟ από την σύμμαχο Τουρκία, αλλά δε θα λέγαμε ότι θα ήταν θετική απέναντι στο ενδεχόμενο δημιουργίας μιας ακόμη πυρηνικής δύναμης με την οποία έχει συγκρουόμενα συμφέροντα.

Τα τουρκικά αμυντικά προγράμματα και οι εξοπλισμοί σε έδαφος και θάλασσα εξελίσσονται, προσφέροντάς της σημαντική τεχνογνωσία, αναπτύσσοντας ακόμα και πυραυλικά συστήματα ικανά να φέρουν πυρηνικές κεφαλές²¹⁷. Αυτό όμως δεν αναιρεί το γεγονός ότι η διαδικασία έρευνας και κατασκευής πυρηνικών όπλων είναι εξαιρετικά χρονοβόρα, δαπανηρή και, κυρίως, απαιτεί εξειδικευμένες πυρηνικές γνώσεις και τεχνολογία.

Στον αντίποδα βρίσκονται κράτη που αντιδρούν στην τουρκική προκλητικότητα και ανησυχούν για τις επιδιώξεις της, όπως το Ισραήλ και η Κύπρος που πλέον έχουν σχηματίσει κοινό άξονα με την Ελλάδα, τα ΗΑΕ και η Αίγυπτος, που σε καμία περίπτωση δεν θέλουν να κυριαρχήσει η Τουρκία στον μουσουλμανικό κόσμο, γεγονός που ευνοεί την σύμπραξη της τελευταίας με τον προαναφερθέν άξονα²¹⁸ και την υπογραφή συμφωνίας με την Ελλάδα για τη μερική οριοθέτηση ΑΟΖ τον Αύγουστο, καταργώντας το αντίστοιχο τουρκολιβικό μνημόνιο. Επίσης, η ΕΕ και η Γαλλία τάσσονται απέναντι από την Τουρκία. Χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα με τις νηοψίες σε τουρκικά πλοία στα ανοιχτά της Λιβύης από γαλλικά και άλλα ευρωπαϊκά όργανα και η σφοδρή αντίδραση της άλλης πλευράς. Τέλος, οι ΗΠΑ επέβαλλαν κυρώσεις προς τη νατοϊκή σύμμαχο Τουρκία²¹⁹ για την αγορά του συστήματος S- 400²²⁰, ενώ παράλληλα η Ρωσία χτυπά φιλοτουρκικές δυνάμεις στη Λιβύη και τη Συρία, γεγονός που επιδεικνύει ότι τα εθνικά της συμφέροντα τίθενται υψηλότερα από υπογεγραμμένες συμπράξεις.

²¹⁷ Ibid, σελ. 20-21

²¹⁸ «Μέδουσα 9»: Ξεκινά η κοινή άσκηση Ελλάδας - Αιγύπτου – Κύπρου (1/11/2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.naftemporiki.gr/story/1528999/medousa-9-ksekina-i-koini-askisi-elladas-aiguptou-kyprou>

²¹⁹ Συγκεκριμένα απαγορεύθηκαν οι αμερικανικές εξαγωγές, πιστώσεις και δάνεια προς την Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας της Τουρκικής Δημοκρατίας (SSB), έγινε «πάγωμα» των περιουσιακών στοιχείων του προέδρου της Ismail Demir και τριών άλλων αξιωματούχων της Διεύθυνσης ενώ ταυτόχρονα απαγορεύτηκε η είσοδός τους στις ΗΠΑ.

²²⁰ U.S. Department of State- CAATSA Section 231 “Imposition of Sanctions on Turkish Presidency of Defense Industries” (14/12/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/caatsa-section-231-imposition-of-sanctions-on-turkish-presidency-of-defense-industries/>

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, τις ήδη επιβεβλημένες κυρώσεις προς την Τουρκία, η οποία επιμένει να τις αγνοεί και να επικεντρώνεται στον επιθετικό νέο-οθωμανισμό, και την αβέβαιη συγκυρία που προκύπτει, θα λέγαμε ότι, εάν τελικά η απομόνωσή της από τη Δύση την ωθήσει στην απόκτηση πυρηνικών όπλων, θα πρέπει να λάβει υπόψη ότι η οικονομική και πολιτική πίεση της διεθνούς κοινότητας δεν θα είναι μικρή.

Κεφάλαιο 4^ο : Πυρηνική τρομοκρατία και προκλήσεις της διεθνούς ασφάλειας

Η ανάδυση νέων δρώντων στο διεθνές σκηνικό θέτει ζητήματα στο πεδίο εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, το οποίο ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ κρατών. Στις σύγχρονες συγκρούσεις, όμως, πρωταγωνιστές είναι οι μη κρατικοί δρώντες, όπως οι διεθνείς οργανισμοί και οι ένοπλες αντάρτικες ή τρομοκρατικές οργανώσεις, οι οποίοι τίθενται εκτός του πλαισίου επιβολής διεθνών νομικών υποχρεώσεων, καθιστώντας την απόδοση ευθυνών δύσκολη- αν όχι αδύνατη- υπόθεση²²¹. Επιπλέον, τα εν ισχύ διεθνή νομικά κείμενα που περιλαμβάνουν διατάξεις περιορισμού της πυρηνικής διασποράς και τον διεθνή πυρηνικό αφοπλισμό απευθύνονται αποκλειστικά στα κράτη και όχι σε μη κρατικούς δρώντες.

Σύμφωνα με την ΓΣ/ ΗΕ, ως τρομοκρατικές ορίζονται «οι εγκληματικές ενέργειες που έχουν ως πρόθεση ή έχουν υπολογιστεί για να προκαλέσουν κατάσταση τρόμου στο γενικό κοινό, σε μια ομάδα προσώπων ή σε συγκεκριμένα πρόσωπα, είναι σε κάθε περίπτωση αδικαιολόγητες, όποιοι κι αν είναι οι λόγοι πολιτικής, φιλοσοφικής, ιδεολογικής, φυλετικής, εθνοτικής, θρησκευτικής ή άλλης φύσεως, των οποίων μπορεί να γίνει επίκληση για τη δικαιολόγηση των συγκεκριμένων ενεργειών.» ²²².

Όσον αφορά τον ορισμό της πυρηνικής τρομοκρατίας, αυτός δόθηκε από τη ΓΣ/ΗΕ στη Διεθνή Σύμβαση για την Καταστολή των Ενεργειών Πυρηνικής Τρομοκρατίας²²³ το 2005. Ειδικότερα, όριζε ως πράξη πυρηνικής τρομοκρατίας την

²²¹ Μαρούδα, Μ. Ντ. (2015), σελ. 29

²²² A/RES/49/60 (9/12/1994). Measures to eliminate international terrorism, Annex I. 3

²²³ A/RES/59/290. International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism. Τέθηκε σε ισχύ στις 7/7/2007. Διαθέσιμο εδώ: <http://www.un-documents.net/a59r290.htm>

απειλή ή χρήση πυρηνικού υλικού ή καυσίμου, ραδιενεργών προϊόντων ή αποβλήτων ή οποιασδήποτε άλλης ραδιενεργούς ουσίας με ιδιότητες τοξικές, εκρηκτικές ή με οποιοδήποτε τρόπο επικίνδυνες με σκοπό τον θάνατο ή τραυματισμό ατόμων, την καταστροφή περιουσίας και του περιβάλλοντος αλλά και για τον εξαναγκασμό ατόμων, κρατών ή ΔΟ να προχωρήσουν ή το αντίθετο σε συγκεκριμένες πράξεις. Πρόκειται για μια εξτρεμιστική μορφή βίας που δεν στρέφεται κατά συγκεκριμένου στόχου, αλλά προκαλεί εκτεταμένες ζημιές λόγω της φύσης των πυρηνικών συσκευών.

Το διεθνές δίκαιο αντιμετωπίζει τις σύγχρονες ένοπλες συρράξεις από τρομοκρατικές οργανώσεις ως μεμονωμένες περιπτώσεις ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα και όχι ως μια ενιαία αντίστοιχη διεθνούς χαρακτήρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μη εφαρμογή του ΔΕΣ- ΔΑΔ, το οποίο θα ήταν δυνατό να εφαρμοστεί εάν η διασυνοριακή δράση τρομοκρατικών ομάδων μελετηθεί ανά περιοχή και εάν η τρέχουσα κατάσταση θεωρείται ως ένοπλη σύρραξη με χρονικά προσδιορισμένη αρχή- λήξη και με την σαφή διάκριση των εμπλεκόμενων μερών τα οποία θα φέρουν συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις²²⁴. Ο χαρακτηρισμός ως διασυνοριακές ομάδες βασίζεται στο ότι οι δραστηριότητές τους εκτείνονται σε διαφορετικά κράτη χωρίς, ωστόσο, να συνδέονται ή να ελέγχονται από αυτά με αποτέλεσμα να μην μπορούν οι παράνομες ενέργειές τους να αποδοθούν σε κάποιο συγκεκριμένο κράτος.

Η τρομοκρατία δεν έπαψε να απασχολεί τα διεθνή fora και την κοινή γνώμη. Είναι, άλλωστε, μια έννοια που εντάσσεται στα Google trends κατ' επανάληψη²²⁵. Μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, ο φόβος πυρηνικού αντί συμβατικού τρομοκρατικού χτυπήματος ήταν υψηλός, καθώς κατέστη σαφές ότι η Αλ Κάιντα και γενικά η τρομοκρατία μπορεί να φέρει εις πέρας δαπανηρά και πολύπλοκα σχέδια μεγάλης καταστρεπτικότητας χωρίς ενδοιασμούς.

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούσαν παραδοσιακά και επί των πλείστων συμβατικά όπλα και μεθόδους κατά επιλεγμένων στόχων (βλ. 11^η Σεπτεμβρίου 2001 στη Ν. Υόρκη, 11^η Μαρτίου 2004 στη Μαδρίτη, 7^η Ιουλίου 2005 στο Λονδίνο, 7^η Ιανουαρίου και 13^η Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι κλπ.). Ο κίνδυνος να βρεθούν πυρηνικά όπλα στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων αυξήθηκε μετά την

²²⁴ Ibid, σελ. 211

²²⁵ <https://trends.google.com/trends/explore?q=terrorism>

πτώση της ΕΣΣΔ²²⁶ που σε συνδυασμό με την άνοδο της τρομοκρατίας (ISIS/ Daesh) απειλούν τη διεθνή ασφάλεια. Κανείς δεν θα ήθελε να σκεφτεί τι θα μπορούσε να προκληθεί εάν σε μια τρομοκρατική επίθεση χρησιμοποιούνταν πυρηνικά αντί για συμβατικά όπλα.

Ποιες μορφές μπορεί να λάβει μια τρομοκρατική πυρηνική επίθεση; Οι αναλυτές συμφωνούν ότι μια τρομοκρατική επίθεση τέτοιου είδους είναι πιθανό να γίνει μέσω της πυροδότησης πυρηνικού όπλου, υπό την προϋπόθεση ότι η ομάδα έχει στην κατοχή της τα απαιτούμενα υλικά, την τεχνογνωσία, τις εγκαταστάσεις και τους πόρους για να κατασκευάσει πυρηνικό όπλο αφού τα ήδη κατασκευασμένα φυλάσσονται υπό αυστηρές συνθήκες, μέσω της πυροδότησης μιας «dirty» βόμβας, δηλαδή μιας συσκευής που αποτελείται από ελάχιστο πυρηνικό υλικό, όπως πλουτώνιο ή άλλα σχάσιμα υλικά, αλλά εκρήγνυται με συμβατικά μέσα και εκλύει τοξική ραδιενέργεια, και τέλος, μέσω επίθεσης ή σαμποτάζ σε πυρηνικούς αντιδραστήρες και εγκαταστάσεις²²⁷.

Πιθανά σενάρια εκδήλωσης πυρηνικής τρομοκρατικής επίθεσης

Η Αλ Κάιντα φέρεται να είχε επιδιώξει κατά τη δεκαετία του 1990 να αποκτήσει πυρηνικά υλικά για την κατασκευή όπλων²²⁸, ενώ δεν δίσταζε να δηλώνει σε συνεντεύξεις των αρχηγών της την πρόθεσή της να αποκτήσει. Το 1999, ο Osama bin Laden σε συνέντευξή του στο Time είχε δηλώσει: «*Acquiring weapons [of mass destruction] for the defense of Muslims is a religious duty*»²²⁹ και λίγες μέρες μετά την 11^η Σεπτεμβρίου δήλωσε: «*I wish to declare that if America used chemical or nuclear weapons against us, then we may retort with chemical or nuclear weapons. We have the weapons as deterrent.* »²³⁰.

²²⁶ Τα κράτη που δημιουργήθηκαν είχαν πυρηνικές δοκιμές χωρίς δυνατότητες συντήρησης. Τούτο σε συνδυασμό με την άσχημη οικονομική τους κατάσταση συνέβαλλε στη διακίνηση πυρηνικών συσκευών και τεχνογνωσίας ή ακόμα και σε κλοπές υλικού.

²²⁷ Estabrooks, S. (2001)

²²⁸ IAEA Director General Concerned That Terrorists Could Steal Nuclear Materials (30/1/2005). Ανακτήθηκε από: <https://www.nti.org/analysis/articles/iaea-director-general-concerned-terrorists-could-steal-nuclear-materials/>

²²⁹ Mowatt- Larssen, R. (n.d.)

²³⁰ Osama claims he has nukes: If US uses N-arms it will get same response (10/11/2001). Ανακτήθηκε από: <https://www.dawn.com/news/5647/osama-claims-he-has-nukes-if-us-uses-n-arms-it-will-get-same-response>

Παράνομες διακινήσεις και κλοπές πυρηνικών υλικών σημειώθηκαν αμέσως μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, καθώς τα πυρηνικά της όπλα βρέθηκαν σε διάφορα ανεξάρτητα κράτη, όπως το Καζακστάν και η Λευκορωσία, τα οποία όμως αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στις δομές ασφαλείας. Οι πλέον διαδεδομένες κλοπές πυρηνικών υλικών προέρχονταν από υπαλλήλους των εγκαταστάσεων, για παράδειγμα στις τοποθεσίες Podolsk (1992) όπου έγινε κλοπή 1,5 κιλού ενισχυμένου κατά 90% ουρανίου²³¹. Τα υλικά αυτά αργότερα είτε πωλούνταν στη μαύρη αγορά, είτε έπεφταν στα χέρια επίδοξων κατασκευαστών πυρηνικών όπλων και εγκληματικών οργανώσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται η σύλληψη του Τσέχου Aleksander Vanous το 1994 κατά τη διάρκεια διαπραγματεύσεων για την πώληση ενισχυμένου ουρανίου και ενός μέλους του οργανωμένου εγκλήματος από το Dagestan που είχε στην κατοχή του 2,6 κιλά ραδιενεργού υλικού²³², καθώς και οι αναφορές της αστυνομίας της Μολδαβίας σε συνεργασία με το FBI σχετικά με την παρεμπόδιση τεσσάρων περιπτώσεων λαθραίας πώλησης πυρηνικού υλικού σε εξτρεμιστές της Μ. Ανατολής κατά τα έτη 2011-2015²³³.

Οι ανησυχίες εξέλιξης της τρομοκρατίας μέσω της απόκτησης ΟΜΚ ώθησαν τις ΗΠΑ να ασκήσουν μεγάλες πιέσεις στη Ρωσία σχετικά με τις ρωγμές στα συστήματα ασφαλείας των πυρηνικών όπλων προωθώντας τη συνεργασία των υπερδυνάμεων για να περιοριστεί η διασπορά. Αντικείμενα κλοπών ήταν επίσης επιστημονικά σχέδια δυτικής προέλευσης και εξοπλισμοί είτε από πρώην σοβιετικές δημοκρατίες είτε από κράτη που δεν είχαν προσχωρήσει στην ΝΡΤ. Αποδέκτες αυτών ήταν κράτη που επεδίωκαν την ανάπτυξη δικού τους πυρηνικού προγράμματος, όπως το Ιράν και η Β. Κορέα, ή τρομοκρατικές οργανώσεις. Η παροχή πυρηνικής τεχνογνωσίας από τον κορυφαίο πυρηνικό επιστήμονα του Πακιστάν, τον Abdul Qadeer Khan, σε τρομοκράτες και σε άλλα κράτη όπως η Λιβύη (υπόθεση το 2003 με το πλοίο BBC China που έπλεε από Ντουμπάι προς Λιβύη με κρυμμένα μηχανήματα εμπλουτισμού ουρανίου²³⁴, λίγο αργότερα η Λιβύη δημοσιοποίησε τον τερματισμό των

²³¹ Μπόση, Μ. (2018), σελ.424

²³² Ibid, σελ. 431-432

²³³ Nuclear smuggling deals 'thwarted' in Moldova (7/10/2015). *BBC News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34461732>

²³⁴ US Department of State- John R. Bolton, Under Secretary for Arms Control and International Security. Stopping the Spread of Weapons of Mass Destruction in the Asian-Pacific Region: The Role of the Proliferation Security Initiative (27/10/2004). Ανακτήθηκε από: <https://2001-2009.state.gov/t/us/rm/37480.htm>

προσπαθειών της για ανάπτυξη πυρηνικών προγραμμάτων²³⁵), η Β. Κορέα και το Ιράν²³⁶, οδήγησε και στη σύλληψη και τον κατ' οίκον περιορισμό του επιστήμονα τον Ιανουάριο του 2004. Ωστόσο, χαρακτηρίστηκε ως «ελεύθερος άνθρωπος» το 2009 με τις πληροφορίες να δείχνουν ότι δεν έπαψε να προωθεί την πυρηνική διασπορά.

Το ενδεχόμενο κατασκευής πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές οργανώσεις είναι μάλλον απίθανο. Αυτό διότι απαιτούνται γνώσεις, υλικά, τεχνογνωσία, ειδικές εγκαταστάσεις και μέσα που δεν διαθέτουν. Ωστόσο, πιθανή είναι η παράνομη απόκτηση πυρηνικού υλικού, τα οποία όμως δεν αρκεί για την κατασκευή όπλου. Αυτό που είναι ρεαλιστικό ενδεχόμενο, όμως, είναι η χρήση του ελάχιστου αυτού υλικού το οποίο θα μπορούσε να πυροδοτηθεί με συμβατικά εκρηκτικά για τρομοκρατικούς σκοπούς. Πρόκειται για την «βρώμικη βόμβα», η οποία εκλύει μεγάλες ποσότητες ραδιενέργειας χωρίς πυρηνική έκρηξη με βασικά υλικά το πλουτώνιο, το καίσιο και τον άνθρακα. Αυτού του είδους η βόμβα φαίνεται πιο πιθανή, διότι είναι ευκολότερη η εύρεση των βασικών ραδιενεργών υλικών ενώ ταυτόχρονα δεν απαιτούνται μεγάλες τεχνικές και τεχνολογικές δυνατότητες.

Φαίνεται να είναι η πιο πιθανή μορφή πυρηνικής τρομοκρατίας λόγω των χαμηλών προδιαγραφών-ας μη ξεχνάμε ότι η πρόσβαση στη γνώση είναι πια απεριόριστη και οδηγίες με σχέδια κατασκευής μπορούν να βρεθούν ακόμα και στο ίντερνετ- και της παράλληλης επίτευξης του στόχου της τρομοκρατίας. Επιπλέον, ο μεγάλος αριθμός πυρηνικών επιστημόνων που είτε δεν εργάζονται είτε αμείβονται χαμηλά, εντείνει τον κίνδυνο προσέγγισής τους από τρομοκρατικές οργανώσεις.

Επιπρόσθετα, διαφαίνεται και η περίπτωση υποστήριξης τρομοκρατών από κράτη, είτε παθητικά με την παροχή καταφυγίου, είτε ενεργητικά με την παροχή οικονομικής στήριξης, εκπαίδευσης ή και πυρηνικών όπλων, για την εκπλήρωση των εθνικών τους συμφερόντων. Οι ΗΠΑ έχουν κατατάξει στην κατηγορία αυτή τη Β. Κορέα, το Ιράν και τη Συρία²³⁷. Φυσικά, κανένα κράτος δεν έχει παραδεχτεί ότι συνεισέφερε σε τρομοκρατικές ενέργειες πυρηνικού τύπου. Δεν θα ήταν λογικό να προσπεράσουμε αυτό το ενδεχόμενο ως απίθανο, ειδικά αν λάβουμε υπόψη την κάθε είδους συνδρομή του Πακιστάν στους τρομοκράτες του Κασμίρ²³⁸. Ωστόσο, οι

²³⁵ Tobey, W. (2014)

²³⁶ NATO Review (2007)- Proliferation and development - exposing the link.

²³⁷ U.S. Department of State- State Sponsors of Terrorism. Ανακτήθηκε από:
<https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>

²³⁸ Cole, B. (2011), σελ. 161

καθηγητές Keir A. Lieber και Daryl Press που εξέτασαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, το χαρακτήρισαν ως υπερβολικό, υποστηρίζοντας ότι ένα τρομοκρατικό πυρηνικό χτύπημα δεν θα παρέμενε ανώνυμο για μεγάλο διάστημα και θα γινόταν τελικά ο εντοπισμός του κράτους που κρύβεται από πίσω. Τονίζουν, λοιπόν, ότι ένας τέτοιος ηγέτης θα πρέπει να είναι αφελής ή τρελός εάν θεωρεί ότι είτε δεν θα εντοπιστεί είτε δεν θα λάβει ανταπόδοση, όχι απαραίτητα με πυρηνικό χτύπημα²³⁹.

Η Hezbollah έχει εγείρει κατά καιρούς το ζήτημα πυρηνικής επίθεσης στο Ισραήλ και την «πρωτεύουσα των Εβραίων», δηλαδή τη Ν. Υόρκη. Βασικός υποστηρικτής της είναι το Ιράν, το οποίο την ενίσχυσε κατά τη διάρκεια δημιουργίας του πυρηνικού του οπλοστασίου ως μέσο αποτροπής επίθεσης του Ισραήλ στις νεοσυσταθείσες εγκαταστάσεις. Βέβαια, πλέον η Hezbollah συμμετέχει στη διακυβέρνηση του Λιβάνου κατέχοντας με τους συμμάχους της 71 έδρες στο Κοινοβούλιο, άρα πρέπει να υποθέσουμε ότι η θέση της δεν θα επέτρεπε κάτι τέτοιο αφού εντάσσεται στο κλασικό πλαίσιο διεθνούς ευθύνης σχετικά με το πού λογοδοτούν²⁴⁰, παρά το μίσος κατά του Ισραήλ.

Η επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου έθεσε ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα της προστασίας των πυρηνικών εγκαταστάσεων. Οι αντιδραστήρες βρίσκονταν υπό αυστηρά συστήματα ασφάλειας και περιορισμού που τα προστάτευαν από συμβατικές επιθέσεις. Πλέον, όμως, είχε τεθεί και το ζήτημα των αεροπορικών επιθέσεων. Επιπλέον, δεν πρέπει να προσπερνάμε το γεγονός ότι το 85% έχει δημιουργηθεί πριν την 11^η Σεπτεμβρίου²⁴¹. Ενδεικτικά αναφέρονται ο σταθμός παραγωγής πυρηνικής ενέργειας Kozloduy 5 στη Βουλγαρία που τέθηκε σε ισχύ το 1988 και οι αντιδραστήρες 1 και 2 των εγκαταστάσεων πυρηνικής ενέργειας της Ρουμανίας που σχεδιάστηκαν κατά τη δεκαετία του 1970²⁴². Άρα, τι μπορεί να εγγυηθεί την αντοχή τους απέναντι σε ενδεχόμενο αεροπορικό τρομοκρατικό χτύπημα, σαμποτάζ ή ακόμα και σε φυσικά φαινόμενα (σεισμός) και τις συνέπειές τους;

Η αύξηση των πιθανοτήτων να προβεί μια τρομοκρατική οργάνωση, εάν φτάσει σε σημείο να έχει στην κατοχή του πυρηνικό όπλο, στη χρήση του βασίζεται στο γεγονός ότι δεν θα υπάρξουν πυρηνικά, τουλάχιστον, αντίποινα. Αυτό γιατί οι

²³⁹ Lieber, K. A. & Press, D. G. (2013)

²⁴⁰ Μαρούδα, Μ. Ντ. (2015), σελ. 210

²⁴¹ Becker, O. (2017), σελ. 4

²⁴² Ibid, σελ. 37-40, 49-52

οργανώσεις τέτοιου χαρακτήρα δεν διατηρούν γνωστές και μόνιμες βάσεις, όπου θα μπορούσε να γίνει η απάντηση με αντίποινα. Ακόμα και αν υποθέσουμε ότι η βάση μιας τρομοκρατικής ομάδας εντοπίζεται στην επικράτεια κράτους, δεν θα ήταν δυνατό ένα πυρηνικό χτύπημα καθώς θα αποτελούσε παραβίαση του διεθνούς δικαίου, θα πυροδοτούσε τις έντονες αντιδράσεις της διεθνούς κοινωνίας και, φυσικά, η ανταλλαγή πυρηνικών χτυπημάτων θα προκαλούσε ανυπολόγιστες ζημιές.

Η αποκάλυψη των ευρωπαϊκών αρχών ότι η τρομοκρατική ομάδα της επίθεσης στο Παρίσι του 2015 κατασκόπευε έναν ανώτερο πυρηνικό αξιωματούχο του Βελγίου, αναζωπύρωσε τον κίνδυνο. Υπενθυμίζεται ότι το 2014 καταστράφηκε ένας πυρηνικός αντιδραστήρας Doel 4 σε πυρηνικό σταθμό παραγωγής ενέργειας του Βελγίου, το οποίο αποδείχτηκε ότι ήταν προϊόν σαμποτάζ, χωρίς να βρεθεί ο υπαίτιος²⁴³. Επίσης, οι νέες τεχνολογίες, όπως η χρήση drone, εντείνουν τον κίνδυνο ανάπτυξης της πυρηνικής τρομοκρατίας. Το 2014 σημειώθηκαν αδιάκοπες πτήσεις μη ταυτοποιήσιμων drone πάνω από τις γαλλικές πυρηνικές εγκαταστάσεις τα οποία συχνά είχαν μέγεθος που επέτρεπε την μεταφορά εκρηκτικών²⁴⁴.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της Nuclear Threat Initiative (NTI), τα σχάσιμα υλικά (highly enriched uranium ή HEU και separated plutonium) σε ποσότητα ενός κιλού ή παραπάνω τα οποία είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή πυρηνικών όπλων βρίσκονται συγκεντρωμένα σε 22 κράτη²⁴⁵. Ωστόσο, τονίζεται ότι οι προσπάθειες προστασίας των εγκαταστάσεων και των υλικών αυτών έχουν μειωθεί σημαντικά για διάφορους λόγους, όπως ο συνεχώς αυξανόμενος ανταγωνισμός μεγάλων ΝWS, όπως ΗΠΑ, Ρωσία και Κίνα, που τους απομακρύνει από διεθνείς συνθήκες ελέγχου των εξοπλισμών και αναιρεί τη διεθνή συνεργασία περί περιορισμού των υπεξαίρέσεων πυρηνικών υλικών. Μάλιστα, τα περιστατικά αφαίρεσης πυρηνικών και άλλων ραδιενεργών υλικών από τον κρατικό έλεγχο το 2019 ανέρχονται σε 189 και έλαβαν χώρα σε 36 κράτη, σύμφωνα με στοιχεία της ΔΥΑΕ (3686 επιβεβαιωμένα περιστατικά από το 1993, εκ των οποίων τα 290 εμπλέκονται επιβεβαιωμένα σε

²⁴³ Sabotage de la turbine à vapeur de Doel 4. AFCN. Ανακτήθηκε από:

<https://afcn.fgov.be/fr/dossiers/centrales-nucleaires-en-belgique/actualite/sabotage-de-la-turbine-vapeur-de-doel-4>

²⁴⁴ More drones spotted over French nuclear power stations (31/10/2014). The Guardian. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/environment/2014/oct/31/more-drones-spotted-over-french-nuclear-power-stations>

²⁴⁵ The NTI Nuclear Security Index- Losing Focus in a Disordered World (7/2020)

προσπάθειες παράνομης διακίνησης)²⁴⁶. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τέτοιου είδους αναφορές της ΔΥΑΕ βασίζονται στην εθελοντική παροχή πληροφοριών των κρατών, μπορούμε να έχουμε στο μυαλό μας μια πιθανότητα απόκρυψης ευαίσθητων πληροφοριών και στοιχείων.

Μπορεί να περιοριστεί ή να τεθεί υπό έλεγχο η διασπορά της;

Τα ψηφίσματα 1373 (2001) και 1540 (2004) του ΣΑ/ΗΕ θέτουν σοβαρούς περιορισμούς και υποχρεώσεις των κρατών ως προς την πρόληψη και διαχείριση τρομοκρατικών ενεργειών με άμεση συνάφεια με ΟΜΚ. Το πρώτο, υιοθετήθηκε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου υπό το Κεφάλαιο VII του ΧαρτΗΕ και αναφέρεται σε κάθε μορφή τρομοκρατίας και τη σύνδεσή της με την παράνομη διακίνηση πυρηνικών, ραδιενεργών και άλλων υλικών. Υπογραμμίζει την υποχρέωση των κρατών να καταστείλουν, μεταξύ άλλων, χρηματοδοτήσεις προς τρομοκρατικές οργανώσεις με την παράλληλη λήψη μέτρων σε περίπτωση που αυτό δεν σταθεί δυνατό, να μην προσφέρουν τα ίδια ενεργητικά ή παθητικά συνδρομή, να προωθήσουν τη διεθνή συνεργασία κ.ά. Το δεύτερο ψήφισμα, υιοθετήθηκε 28 Απριλίου 2004 επίσης υπό το Κεφάλαιο VII του ΧαρτΗΕ και είναι το πρώτο ψήφισμα του ΣΑ/ΗΕ που κάνει λόγο για απόκτηση ΟΜΚ από μη κρατικούς δρώντες, τονίζοντας ότι η διασπορά ΟΜΚ και των μέσων παράδοσής τους συνιστά απειλή της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Το ΣΑ/ΗΕ απαιτεί από τα κράτη να μην παρέχουν οποιαδήποτε συνδρομή σε μη κρατικούς δρώντες που επιδιώκουν την απόκτηση, μεταφορά, χρήση κ.λπ. ΟΜΚ λαμβάνοντας ταυτόχρονα αποτελεσματικά μέτρα αποτροπής τους και περιορισμού της διασποράς τους μέσω ελέγχων στα σύνορα και στις διαδικασίες εξαγωγών και εμπορίου για την εξάλειψη της παράνομης διακίνησής τους, χωρίς αυτές οι υποχρεώσεις να αντιτίθενται στις ήδη επιβαλλόμενες από συνθήκες μη διάδοσης ΟΜΚ.

Η CPPNM (Convention on the Physical Protection of Nuclear Material²⁴⁷) υιοθετήθηκε το 1979 υπό την αιγίδα της ΔΥΑΕ, και αφορούσε την λήψη μέτρων από τα συμβαλλόμενα κράτη για την προστασία των πυρηνικών υλικών που είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή όπλων μόνο, όμως, κατά τη διάρκεια

²⁴⁶ IAEA INCIDENT AND TRAFFICKING DATABASE (ITDB)- Incidents of nuclear and other radioactive material out of regulatory control, 2020 Fact Sheet.

²⁴⁷ Τέθηκε σε ισχύ στις 8/2/1987. Διαθέσιμο εδώ:
<https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc274r1.pdf>

μεταφοράς τους έξω από τα εθνικά σύνορα. Επιπλέον, ποινικοποιούσε την κλοπή και την παράνομη απόκτηση, κατοχή και χρήση τέτοιου είδους υλικών. Για να ενισχυθούν οι διατάξεις της Σύμβασης, αφού προέβλεπε μια απλή υποχρέωση των κρατών- μερών να λάβουν αυτά τα μέτρα βάσει της εθνικής τους κυριαρχίας και λαμβάνοντας υπόψη τον μη δεσμευτικό κώδικα της ΔΥΑΕ²⁴⁸, το 2005²⁴⁹ ψηφίστηκε μια τροποποίηση με την οποία η εν λόγω υποχρέωση αποκτούσε νομική ισχύ. Προβλεπόταν η νομική υποχρέωση των υπογραφόντων να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για την προστασία των πυρηνικών εγκαταστάσεων και υλικών για εγχώρια ειρηνική χρήση, καθώς επίσης, και για την αποθήκευση και μεταφορά τους, που θα επιβεβαιωνόταν από επιθεωρήσεις που θα λάμβαναν χώρα από τον αρμόδιο φορέα που κάθε κράτος θα όριζε. Τέλος, προωθήθηκε η διεθνής συνεργασία για θέματα άμεσου εντοπισμού και ανάκτησης κλεμμένου ή λαθραίου πυρηνικού υλικού κ. ά.

Η Σύμβαση για την Καταστολή της Πυρηνικής Τρομοκρατίας του 2005 δημιουργεί τη νομική υποχρέωση των 117 κρατών- μελών²⁵⁰ να εντάξουν στον Ποινικό τους Κώδικα την απειλή, τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή ενεργειών πυρηνικής τρομοκρατίας και να θεσπίσουν κυρώσεις βάσει της βαρύτητάς τους. Τα κράτη πρέπει είτε να διώκουν βάσει της εθνικής νομοθεσίας τους τρομοκράτες είτε να τους εκδίδουν στις χώρες προέλευσής τους. Προβάλλεται, τέλος, η υποχρέωση συνεργασίας των κρατών για την πρόληψη μη εξουσιοδοτημένων ενεργειών αφαίρεσης πυρηνικού υλικού από πυρηνικές εγκαταστάσεις και εάν τελικά δεν κατέστη δυνατή η πρόληψη, αναδύεται η υποχρέωση συνεργασίας ανάκτησης του υλικού και επιστροφής του στο κράτος προέλευσης.

Ο Πρόεδρος Obama στην ομιλία του το 2009 στην Πράγα χαρακτήρισε την απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας ως έντονη και άμεση για την παγκόσμια ασφάλεια²⁵¹. Ένα χρόνο αργότερα, ολοκληρώθηκε η Σύνοδος Κορυφής για την πυρηνική ασφάλεια στην Ουάσιγκτον²⁵² με βασικό ζήτημα την αύξηση της ασφάλειας

²⁴⁸ Code of Conduct on the Safety and Security of Radioactive Sources (2004). Διαθέσιμο εδώ: https://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Code-2004_web.pdf

²⁴⁹ 2005 Amendment to the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material. Τέθηκε σε ισχύ στις 8/5/2016. Διαθέσιμο εδώ: <https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc274r1m1.pdf>

²⁵⁰ Δεν έχουν υπογράψει το Πακιστάν, η Β. Κορέα και το Ιράν, ενώ το Ισραήλ δεν την έχει ακόμα επικυρώσει

²⁵¹ The White House- Office of the Press Secretary (5/4/2009). Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered. Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>

²⁵² Ακολούθησαν άλλες 3 σε Σεούλ (2012), Χάγη (2014) και ξανά Ουάσιγκτον (2016)

των ευαίσθητων πυρηνικών υλικών μέσω της ενίσχυσης και επέκτασης της ΔΥΑΕ, μέσω δεσμεύσεων από κράτη για αναβάθμιση των δομών φύλαξης και ασφάλειας αυτών των υλικών που θα ορίζονταν από ένα κοινό Work Plan και μέσω της διαμόρφωσης διεθνούς δικτύου ανταλλαγής πληροφοριών και δεδομένων²⁵³. Αποτέλεσμα των Συνόδων που ακολούθησαν και των κρατικών δεσμεύσεων που λήφθηκαν ήταν η εξάλειψη των αποθεμάτων εμπλουτισμένου ουρανίου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή όπλων από τη Νότια Αμερική, τη Νοτιοανατολική Ασία και την Κεντρική- Ανατολική Ευρώπη²⁵⁴.

Για την αναχαίτιση της διασποράς πυρηνικών υλικών, το ΣΑ/ΗΕ εξέδωσε το 2009 το ψήφισμα 1887²⁵⁵ με το οποίο υπενθυμίζει την υποχρέωση των κρατών- μελών για συμμόρφωση με τις διατάξεις της NPT, της Σύμβασης για την Καταστολή της Πυρηνικής Τρομοκρατίας και της CPPNM και καλεί, μεταξύ άλλων, την Διάσκεψη Αφοπλισμού να σχεδιάσει μια συνθήκη απαγόρευσης κατασκευής σχάσιμων υλικών για πυρηνικά όπλα. Η εν λόγω διαπραγματεύσεις έχουν προς το παρόν παγώσει λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού.

Επιπρόσθετα, μια πρωτοβουλία ενίσχυσης περιορισμού της διασποράς ΟΜΚ που βασίζεται στο υπάρχον διεθνές δίκαιο ξεκίνησε το 2003 από τις ΗΠΑ και ονομάστηκε Proliferation Security Initiative (PSI). Στοχεύει στην αποτροπή μεταφοράς μη εξουσιοδοτημένων ΟΜΚ, ανάμεσά τους και πυρηνικών συσκευών και υλικών, καθώς και στην ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας για την ανταλλαγή πληροφοριών. Οι βασικές αρχές καλούν τους συμμετέχοντες να μην εμπλέκονται σε εμπόριο ΟΜΚ κυρίως με κράτη που εμφανίζουν τάσεις διασποράς, καθώς και να επιτρέπουν τον διεθνή έλεγχο στα μέσα μεταφοράς τους όταν υπάρχουν κατηγορίες διακίνησης τέτοιων αντικειμένων. Αριθμεί 107 συμμετέχοντες, ανάμεσά τους η πυρηνική Γαλλία, το Ισραήλ και η Ρωσία²⁵⁶. Όσον αφορά την αποτελεσματικότητα της πρωτοβουλίας, Αμερικανοί αξιωματούχοι έχουν αναγνωρίσει ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε μια σειρά επιτυχημένων αποτροπών διασποράς ΟΜΚ,

²⁵³ US Department of State- The Outcomes of the 2010 Washington Summit (7/10/2011). Ανακτήθηκε από: <https://2009-2017.state.gov/t/isn/rls/rm/184951.htm>

²⁵⁴ Davenport, K. & Kutchesfahani, S. Z. (2018)

²⁵⁵ S/RES/1887 (2009)

²⁵⁶ Endorsing States List. Ανακτήθηκε από: <https://www.psi-online.info/psi-info-en>

συμπεριλαμβανομένης της κατάσχεσης εξαρτημάτων φυγοκέντρωσης που το δίκτυο του Πακιστανού επιστήμονα Khan έστειλε στη Λιβύη το 2003²⁵⁷.

Αξίζει να αναφέρουμε μια πρόταση στρατηγικής για την αντιμετώπιση της πυρηνικής τρομοκρατίας, η οποία συνοψίζεται στο δόγμα των «τριών όχι»²⁵⁸. Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος άξονας «No Loose Nukes» αφορά τη διασφάλιση και απομάκρυνση κάθε είδους πυρηνικού υλικού από τα κράτη, προκειμένου να μην γίνονται διαθέσιμα σε τρομοκρατικές οργανώσεις ή άτομα που πιθανώς τα προωθήσουν στη μαύρη αγορά. Ακολουθεί ο άξονας «No New Nascent Nukes» που αφορά τον αποκλεισμό νέων δυνατοτήτων ανάπτυξης πυρηνικών προγραμμάτων από κράτη με τον εμπλουτισμό ουρανίου ή πλουτωνίου. Τέλος, με το «No New Nuclear Weapons States» αποτυπώνεται η ανάγκη της διεθνούς κοινότητας να απαλλαχθεί από τη γέννηση νέων NWS.

Ο κίνδυνος της πυρηνικής τρομοκρατίας δεν φαίνεται να διαχωρίζεται από τη σύγχρονη πραγματικότητα που εμφανίζει τους τρομοκράτες να αυξάνουν τη φονικότητά τους με κάθε τρόπο. Ο τρόπος δράσης και η στρατηγική των ομάδων αυτών καθορίζεται από τις γεωπολιτικές αναταράξεις και ανισορροπίες. Απ' ότι φαίνεται ο μόνος τρόπος να αποτρέψουμε τη διασπορά της πυρηνικής τρομοκρατίας, λαμβάνοντας υπόψη τη δυσκολία παρεμπόδισής της και την παράλληλη ευκολία απόκτησης πυρηνικών από τρομοκράτες σε κράτη ασταθή, είναι να διακόψουμε τη διασπορά των πυρηνικών όπλων ή, ιδανικά, να τα εξαλείψουμε. Ωστόσο, το σύγχρονο διεθνές σκηνικό δε συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση, προσθέτοντας έναν ακόμη «πονοκέφαλο» τόσο για τους πολιτικούς ηγέτες και δρώντες όσο και για τον παγκόσμιο πληθυσμό στο σύνολό του. Άλλωστε, δεν μπορούμε να περιμένουμε μια πολιτική λύση στο ζήτημα της πυρηνικής τρομοκρατίας, εφόσον οι συνθήκες περιορισμού των αγώνων εκσυγχρονισμού των οπλοστασίων που ισχύουν σήμερα δεν επιβάλλουν υποχρεώσεις στους τρομοκράτες παρά μόνο στα κράτη. Αυτό σημαίνει ότι μόνο μέσω της διεθνούς συνεργασίας και της προσχώρησης σε διεθνείς συνθήκες περιορισμού των εξοπλισμών, ή ιδανικά της εξάλειψής τους όπως προβλέπει η TBNW, είναι δυνατός ο μετριασμός της τρομοκρατίας, αφού όσο τα κράτη κατασκευάζουν και διατηρούν πυρηνικά και άλλα όπλα, τόσο θα βρίσκονται τρομοκράτες να τα εποφθαλμιούν.

²⁵⁷ Davenport, K. (2020)

²⁵⁸ Allison, G., Bremmer, I, Chollet D. και Ullman, H. (2006)

Συμπεράσματα

Με τη διαχείριση της πανδημίας να βρίσκεται στην κορυφή των εθνικών προτεραιοτήτων, το ζήτημα του πυρηνικού αφοπλισμού, αναμφίβολα, μένει πίσω. Ο κόσμος οφείλει να αντιληφθεί την ευκαιρία που του δόθηκε μέσα από αυτή την ατυχή διεθνή συγκυρία ως επιβεβαίωση της αδυναμίας του να ανταπεξέλθει σε μελλοντικές κρίσεις, ιδίως εάν η πρόκλησή τους δεν επιδέχεται επανόρθωση, όπως το ενδεχόμενο πυρηνικών επιθέσεων. Το βιβλίο «*Hiroshima*» του John Hersey περιγράφει τις μνήμες των επιζώντων της έκρηξης του 1945. Είναι ένα έντονο βιβλίο που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη για την ανάφλεξη των δράσεων σε κάθε επίπεδο προς έναν κόσμο απαλλαγμένο από πυρηνικά όπλα.

Η θέση σε ισχύ της Συνθήκης για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων δεν πρέπει να θεωρείται μικρής σημασίας. Πρόκειται για μια σαφή πρόθεση της διεθνούς κοινότητας να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να προχωρήσει ο πυρηνικός αφοπλισμός του πλανήτη. Το νομικό πλαίσιο για την καθολική εξάλειψη των πυρηνικών όπλων έχει δημιουργηθεί και απομένει η αλλαγή της στάσης των NWS και ενόψει της Συνδιάσκεψης Αναθεώρησης της NPT μέσα στο 2021 για την απαλλαγή της πυρηνικής απειλής.

Η διοίκηση Biden, στη νέα πυρηνική πολιτική που θα ακολουθήσει, θα επικεντρωθεί πιθανότατα στο δόγμα Obama. Ειδικότερα, όπως δήλωσε ο ίδιος ο Biden το 2017 ²⁵⁹, ο μοναδικός σκοπός του πυρηνικού οπλοστασίου των ΗΠΑ οφείλει να είναι η αποτροπή και, εάν χρειαστεί, η απάντηση σε πυρηνική επίθεση. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι οι ΗΠΑ θα υιοθετήσουν την πολιτική «no- first-use», που οραματιζόταν ο Obama αλλά ποτέ δεν υλοποίησε, ανοίγοντας τον δρόμο να το υιοθετήσουν κι άλλα NWS σταδιακά. Σε μία αισιόδοξη προοπτική, αυτό ενδεχομένως επιτρέψει την επαναπροσέγγιση των NWS σχετικά με την χρησιμότητα των πυρηνικών όπλων, εάν τελικά διατηρούνται αποκλειστικά ως ένα δαπανηρό μέσο εκφοβισμού, αφού αυτά δεν εμφανίζονται πρόθυμα να τα στοχεύσουν κατά άλλου πρώτα. Εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, επομένως, θα είναι οι μελλοντικές κινήσεις των ΗΠΑ προς αυτή την

²⁵⁹ Remarks by the Vice President on Nuclear Security (11/1/2017). Ανακτήθηκε από: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2017/01/12/remarks-vice-president-nuclear-security>

κατεύθυνση, όπως επίσης και αν θα διατηρηθεί η στάση της προηγούμενης Κυβέρνησης στο ζήτημα εξομάλυνσης των σχέσεων των κρατών της Μέσης Ανατολής.

Όσον αφορά το ζήτημα του πυρηνικού αφοπλισμού, όσο οι διεθνείς ισορροπίες δυνάμεων παραμένουν ασταθείς και επικίνδυνες, δεν θα εμφανιστούν ευκαιρίες σύναψης συμφωνιών ή προσχώρησης σε ήδη υπάρχουσες, όπως η TPNW, είτε σε περιφερειακό είτε σε διεθνές επίπεδο, ώστε να επιτευχθεί το όνειρο ενός πλανήτη όπου η πυρηνική αντίδραση θα προορίζεται αποκλειστικά για χρήση ειρηνική. Αν αναλογιστούμε τα χρηματικά ποσά που συνεχίζουν να αφιερώνουν τα κράτη για να ενισχύσουν τα αμυντικά τους συστήματα και το πυρηνικό τους πρόγραμμα, θα δούμε ότι δεν είναι λογική η αυθημερόν εγκατάλειψη του. Κατά τη γνώμη της γραφούσης, κάτι τέτοιο φαίνεται μάλλον απίθανο τουλάχιστον στην προκειμένη χρονική περίοδο. Και αυτό λόγω της εύθραυστης διεθνούς ασφάλειας και του ξεσπάσματος της πανδημίας, που απ' ό,τι φαίνεται θα αφήσει πίσω ζητήματα όπως η επίτευξη αποπυρηνικοποίησης.

Οι εξελίξεις που έχουμε σε διεθνές επίπεδο, όπως η επιδείνωση των σχέσεων ανάμεσα στις υπερδυνάμεις, το σύστημα διεθνούς ασφάλειας που δεν φαίνεται να σταθεροποιείται και η απομάκρυνση των κρατών από διεθνείς συνθήκες και οργανισμούς θέτουν σοβαρά εμπόδια στις προσπάθειες αποπυρηνικοποίησης. Βέβαια, το ενδεχόμενο να φτάσει ένα πυρηνικό κράτος στο σημείο να πατήσει το «κόκκινο κουμπί», είναι, μάλλον, το λιγότερο πιθανό σενάριο. Η ηθική οφείλει να το σταματήσει. Χωράει, όμως, ηθική στο σύγχρονο περιβάλλον; Παραμερίζει εθνικά συμφέροντα; Τα ερωτήματα πολλά.

Το σίγουρο είναι ότι η καθολική εξάλειψη των πυρηνικών οπλοστασίων μέσω της προσχώρησης περισσότερων κρατών στην TPNW τίθεται εκτός εθνικών προτεραιοτήτων προς το παρόν. Ωστόσο, οι προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών δεν πρέπει να αποπροσανατολιστούν από την άσκηση πίεσης προς την επίτευξη του πυρηνικού αφοπλισμού, πριν το Ρολόι δείξει μεσάνυχτα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Εμμανουηλίδης Ε. (2009). *Η Συνθήκη για τη Μερική Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών* (Μεταπτυχιακή εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/113860/files/thesis.pdf>

Μαρούδα Μ. Ντ. (2015). *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Μαρούδα, Μ. Ντ. (2017). Κεφάλαιο 17^ο: Το ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων. Στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας (Επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 3η έκδοση (σελ. 513-562). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Μπόση Μ. (2018). *Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας*. Αθήνα: Ποιότητα

Ντόκος Θ. (1992). *Αναζητώντας την ειρήνη: μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων*. Αθήνα: Παπαζήση

Χατζικωνσταντίνου Κ. (1995). *Το αμφίβολο νομικό καθεστώς των πυρηνικών όπλων*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Ξενόγλωσση

Barnaby F. (2004). *How to Build a Nuclear Bomb and other weapons of mass destruction*. New York: Nation Books

Bleek, P. C. (2017). *When Did (and Didn't) States Proliferate? Chronicling the Spread of Nuclear Weapons*. USA: Belfer Center for Science and International Affairs

- Blum M.-M. (2013). *Rethinking the bomb : Europe and nuclear weapons in the twenty-first century*. Brussels: CES
- Cole, B. (2011). *The Changing Face of Terrorism. How Real is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*. London, New York: I.B. Tauris & Co Ltd
- Detter de Lupis I. (1987). *The law of war*. Cambridge University Press
- Heywood, A. (2013), (μετ. και επιμ. Χρήστος Φραγκονικολόπουλος, Φίλιππος Προέδρου). *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*. Αθήνα: Κριτική
- Karsh, E. (1996). *Between War and Peace. Dilemmas of Israeli Security*. Great Britain: Frank Cass and Company Limited
- Paul, T. V. (2009). *The Tradition of Non- Use of Nuclear Weapons*. California: Stanford University Press
- Reiss, M. (1995). *Bridled Ambition: Why Countries Constrain Their Nuclear Capabilities*. USA: The Woodrow Wilson Center Press. Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=XUCpLCrGxjYC&pg=PA45&hl=el&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false
- Siracusa J. M. (2008). *NUCLEAR WEAPONS, A Very Short Introduction*. United Kingdom: Oxford University Press
- Whittaker, D. J. (2007). *Terrorism: understanding the global threat*. Revised Edition. Great Britain: Longman

Άρθρα

Βλαϊκίδη, Ε. (12/10/2020). Πυρηνικά : η περίπτωση του Ιράν. *Association of International & European Affairs* | *ΟΔΕΘ*. Ανακτήθηκε από:

<https://odeth.eu/%cf%80%cf%85%cf%81%ce%b7%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%b7-%cf%80%ce%b5%cf%81%ce%af%cf%80%cf%84%cf%89%cf%83%ce%b7-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b9%cf%81%ce%ac%ce%bd/>

Μαυραγάνης, Κ. (1/1/2016). Πυρηνική τρομοκρατία και πυρηνική ασφάλεια το 2016:

Πόσο μεγάλη είναι η απειλή;, *Huffpost*. Ανακτήθηκε από:
http://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html

Οικονόμου, Π. (2020). Αποψη: Γαλλία και παγκόσμιες ανακατατάξεις. Ανακτήθηκε από:

<https://www.kathimerini.gr/world/1092935/apopsi-gallia-kai-pagkosmies-anakatataxeis/amp/>

Πρατικάκης, Β. (2015). Ατόλη Μπικίνι: Πρώτα η ραδιενέργεια, μετά ο κατακλυσμός. *Το*

Βήμα. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2015/03/22/world/atoli-mpikini-prwta-i-radienergeia-meta-o-kataklysmos/>

Ρούνης, Α. (27/6/2020). Ιράν: Το στρατηγικό πλεονέκτημα της τηλεπισκόπησης. *Polls*

and Politics. Ανακτήθηκε από: <https://pollsandpolitics.gr/iran-to-stratigiko-pleonektima-tis-tilepiskopisis/>

Στο Ιράν ο Μπαραντέι για το ουράνιο (22/2/2003). Ανακτήθηκε από:

<https://www.kathimerini.gr/world/143821/sto-iran-o-mparantei-gia-to-oyranio/>

Χαρίτος, Γ. (29/11/2020). Ο φόνος του Μοχσέν Φαχριζαντέ και το δίλημμα του Τζο Μπάντεν. *Foreign Affairs. The Hellenic Edition*. Ανακτήθηκε από: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/73010/gabriil-xaritos/o-fonos-toy-moxsen-faxrizante-kai-to-dilimma-toy-tzo-mpainten>

Χατζηκωνσταντίνου, Κ. (27/11/2017). Διεθνής συμφωνία για τα πυρηνικά. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/world/936343/diethnis-symfonia-gia-ta-pyrinika/>

Alberque, W. (2/2017). The NPT and the Origins of NATO's Nuclear Sharing Arrangements. *Etudes de l'Ifri, Proliferation Papers* 57. Ανακτήθηκε από: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/alberque_npt_origins_nato_nuclear_2017.pdf

Allison, G., Bremmer, I, Chollet D. και Ullman, H. (1/3/2006). In Brief: Thoughts on National Security. *The National Interest*. Ανακτήθηκε από: <https://nationalinterest.org/article/in-brief-thoughts-on-national-security-1098>

Babbage, M. (2004). WHITE ELEPHANTS: WHY SOUTH AFRICA GAVE UP THE BOMB AND THE IMPLICATIONS FOR NUCLEAR NONPROLIFERATION POLICY. *Journal of Public and International Affairs*, 15 (σελ. 2-3). Ανακτήθηκε από: <https://jpia.princeton.edu/sites/jpia/files/2004-11.pdf>

Becker, O. (2017). Working Paper on possible terrorist threats and necessary nuclear security measures for NPPs and interim storages. *Nuclear Risk & Public Control – The Joint Project*. Ανακτήθηκε από: http://www.joint-project.org/upload/file/WorkingPaper_NuclearSecurity_2017_final.pdf

Bender, B. & Seligman, L. (23/10/2020). Hopes dim for nuclear agreement with Russia before Election Day. *Politico*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.politico.com/news/2020/10/23/nuclear-agreement-russia-election-day-431369>

Biden, J. R. Jr. (3-4/2020). Why America Must Lead Again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump. *Foreign Affairs*. Ανακτήθηκε από: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again>

Bino, T. (9/2020). A Middle Eastern WMD-Free Zone: Are We Any Closer Now?. *Arms Control TODAY*. Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/act/2020-09/features/middle-eastern-wmd-free-zone-we-any-closer-now#bio>

Bradley, E. (18/4/2003). Hezbollah: “A- Team of Terrorists”. *60 Minutes/ CBS News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cbsnews.com/news/hezbollah-a-team-of-terrorists/>

Davenport, K. & Kutchesfahani, S. Z. (3/8/2018). Why countries still must prioritize action to curb nuclear terrorism. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Ανακτήθηκε από: <https://thebulletin.org/2018/08/why-countries-still-must-prioritize-action-to-curb-nuclear-terrorism/>

Davenport, K. (3/2020). The Proliferation Security Initiative (PSI) At a Glance. *Arms Control TODAY*. Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/factsheets/PSI>

Dewar, H. (14/10/1999). Senate Rejects Test Ban Treaty. *Washington Post*. Ανακτήθηκε από: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/daily/oct99/senate14.htm>

Ellyatt, H. (10/11/2020). Putin’s problem with Biden is likely to be personal as well as political. *CNBC*. Ανακτήθηκε από: <https://www.cnn.com/2020/11/10/putins-problem-with-biden-a-lack-of-chemistry-expert-says.html>

Estabrooks, S. (12/2001). Nuclear Terrorism. *The Ploughshares Monitor*, Vol. 2, Issue 4.

Ανακτήθηκε από: https://ploughshares.ca/pl_publications/nuclear-terrorism/

EurActiv (18/8/2016). Οι ΗΠΑ μεταφέρουν αμερικανικά πυρηνικά όπλα στη Ρουμανία

από την Τουρκία, *HuffPost*. Ανακτήθηκε από:

https://www.huffingtonpost.gr/2016/08/18/diethnes-euractiv-amerikanika-opla_n_11581106.html?utm_hp_ref=gr-perenika-opla

Fabian, J. & Herskovitz, J. (23/10/2020). Biden Says He'd Meet Kim Jong Un Only If

Nuclear Arsenal Reduced. *Bloomberg*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-23/biden-says-he-d-meet-kim-jong-un-only-if-nuclear-arsenal-reduced>

Falk, R. (1983). Toward a Legal Regime for Nuclear Weapons, vol. 28. *Revue de Droit de*

McGill. Ανακτήθηκε από: <http://165.22.229.17/wp-content/uploads/pdf/3243944-falk.pdf>

Fieldman, N. (29/10/2006). Islam, Terror and the Second Nuclear Age. *New York Times*.

Ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/2006/10/29/magazine/29islam.html>

Fitzpatrick, M. (3/10/2019). How Japan Could Go Nuclear. *Foreign Affairs*. Ανακτήθηκε

από: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2019-10-03/how-japan-could-go-nuclear>

Fuhrhop, P., Kühn, U. and Meier, O. (10/2020). Creating an Opportunity to Withdraw U.S.

Nuclear Weapons From Europe. *Arms Control TODAY*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.armscontrol.org/act/2020-10/features/creating-opportunity-withdraw-us-nuclear-weapons-europe>

- Gheorghe, E. (12/7/2019). Iran's nuclear program seems to be accelerating. Will Saudi Arabia take a similar path?. *The Washington Post*. Ανακτήθηκε από: <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/07/12/irans-nuclear-weapons-program-seems-be-accelerating-will-saudi-arabia-take-similar-path/>
- Gordon, M. R. (15/4/2020). Possible Chinese Nuclear Testing Stirs U.S. Concern. *The Wall Street Journal*. Ανακτήθηκε από: https://www.wsj.com/articles/possible-chinese-nuclear-testing-stirs-u-s-concern-11586970435?mod=searchresults_pos13&page=3
- Gordon, M. R & Simmons, A. M. (20/10/2020). U.S., Russia Near Deal to Extend Nuclear Treaty and Freeze Warheads for a Year. *The Wall Street Journal*. Ανακτήθηκε από: <https://www.wsj.com/articles/u-s-russia-near-deal-to-extend-new-start-treaty-freeze-warheads-for-a-year-11603197012>
- Gourtsoyannis, P. (3/1/2019). Cost of Trident 'could sink MoD budget'. *The Scotsman*. Ανακτήθηκε από: <https://www.scotsman.com/regions/cost-trident-could-sink-mod-budget-2509133>
- Graham, D.A. (27/8/2009). Nations that Gave up on Nuclear Bombs. Ανακτήθηκε από: <https://www.newsweek.com/nations-gave-nuclear-bombs-78661>
- Kimball, D. (7/2020). The Nuclear Testing Tally. *Fact Sheets and Briefs*. Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/factsheets/nucleartesttally>
- Kristensen, H. (10/12/2019). The New START Treaty Keeps Nuclear Arsenals In Check And President Trump Must Act To Preserve It. *Forbes*. Ανακτήθηκε από: <https://www.forbes.com/sites/hanskristensen/2019/12/10/the-new-start-treaty-keeps-nuclear-arsenals-in-check-and-president-trump-must-act-to-preserve-it/?sh=206db8d46e74>

Kühn, U. (26/10/2018). Geht es eigentlich um China?. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

Ανακτήθηκε από: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/diskussion-um-inf-vertrag-geht-es-eigentlich-um-china-15857880.html>

Lederer, E. M. (22/10/2020). US urges countries to withdraw from UN nuke ban treaty.

Associated Press News. Ανακτήθηκε από: <https://apnews.com/article/nuclear-weapons-disarmament-latin-america-united-nations-gun-politics-4f109626a1cdd6db10560550aa1bb491>

Lieber, K. A. & Press, D. G. (2013). Why States Won't Give Nuclear Weapons to

Terrorists. *International Security*, Vol. 38, No. 1 (σελ. 80-104). Ανακτήθηκε από: https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/ISEC_a_00127

Magliveras, K. D. (2019). THE MENWFZ CONFERENCE IN NOVEMBER 2019: WILL

THE UNTHINKABLE BE FINALLY ACHIEVED? *Harnessing the Winds of Change in a Shifting Nuclear World*, 29-30/9/2019. Canada. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/40510397/Nuclear_Weapons_Free_Zone_in_Middle_East_and_the_November_2019_UN_Conference

Mount, A. & Nephew. R. (7/3/2017). A nuclear weapons ban should first do no harm to

the NPT. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Ανακτήθηκε από: <https://thebulletin.org/2017/03/a-nuclear-weapons-ban-should-first-do-no-harm-to-the-npt/>

Mowatt- Larssen, R. (n.d.). Nuclear Security in Pakistan: Reducing the Risks of Nuclear

Terrorism. *Arms Control TODAY*. Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/act/2009-07/features/nuclear-security-pakistan-reducing-risks-nuclear-terrorism>

Myre, G. (12/12/2006). In a Slip, Israel's Leader Seems to Confirm Its Nuclear Arsenal.

New York Times. Ανακτήθηκε από:

<https://www.nytimes.com/2006/12/12/world/middleeast/12olmert.html>

Nichols, M. (4/8/2020). North Korea has 'probably' developed nuclear devices to fit ballistic missiles, U.N. report says. *Reuters*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.reuters.com/article/us-northkorea-sanctions-un-idUSKCN24Z2PO>

Norton-Taylor, R. (10/7/2013). The uncomfortable costs of moving Trident. *The Guardian*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.theguardian.com/uk-news/2013/jul/10/costs-moving-trident-analysis>

O'Flaherty, K. (3/7/2020). Iran Nuclear Facility Explosion: Accident, Sabotage, Or Cyber-Attack?. *Forbes*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.forbes.com/sites/kateoflahertyuk/2020/07/03/iran-nuclear-facility-explosion-accident-sabotage-or-cyber-attack/?sh=5b9a834e4fa9>

Rühle, M. (19/5/2017). The Nuclear Weapons Ban Treaty: reasons for scepticism. *NATO Review*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/05/19/the-nuclear-weapons-ban-treaty-reasons-for-scepticism/index.html>

Sale, R. (16/9/2002). Yom Kippur: Israel's 1973 nuclear alert. Ανακτήθηκε από:

<https://www.upi.com/Defense-News/2002/09/16/Yom-Kippur-Israel's-1973-nuclear-alert/64941032228992/>

Seay E. (n.d.). NATO's Incredible Nuclear Strategy: Why U.S. Weapons in Europe Deter

No One. *Arms Control TODAY*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.armscontrol.org/act/2011-11/natos-incredible-nuclear-strategy-why-us-weapons-europe-deter-one>

Sheldon, J. M. (1996). Nuclear Weapons and the Laws of War: Does Customary International Law Prohibit the use of Nuclear Weapons in all Circumstances?. *Fordham*

International Law Journal, Vol 20. Ανακτήθηκε από:
<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1514&context=ilj>

Skoog, K. (2003), U.S. Nuclear Testing on the Marshall Islands: 1946 to 1958. *Teaching Ethics*, Vol. 3, σελ. 67. Ανακτήθηκε από:
https://www.pdcnet.org/tej/content/tej_2003_0003_0002_0067_0081

Specktor, B. (31/8/2020). Russia declassifies footage of 'Tsar Bomba' — the most powerful nuclear bomb in history. Ανακτήθηκε από: <https://www.livescience.com/tsar-bomba-secret-test-footage-declassified.html>

Squassoni, S. (n.d.). Closing Pandora's Box: Pakistan's Role in Nuclear Proliferation. Arms Control TODAY. Ανακτήθηκε από: <https://www.armscontrol.org/act/2004-04/features/closing-pandoras-box-pakistans-role-nuclear-proliferation>

Stokols, E. (10/1/2020). U.S. announces new sanctions on Iran after missile strikes. *Los Angeles Times*. Ανακτήθηκε από: <https://www.latimes.com/world-nation/liveblog/live-updates-iran-missile-strike-us-base>

Taylor, A. (26/5/2016). It's not just Hiroshima: The many other things America hasn't apologized for. *The Washington Post*. Ανακτήθηκε από:
<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/05/26/the-things-america-hasnt-apologized-for/>

Tobey, W. (3/12/2014). A message from Tripoli: How Libya gave up its WMD. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Ανακτήθηκε από: <https://thebulletin.org/2014/12/a-message-from-tripoli-how-libya-gave-up-its-wmd/>

Watt, N. (10/7/2013). MoD fears for Trident base if Scotland says yes to independence.

The Guardian. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/uk-news/2013/jul/10/mod-trident-scotland-independence>

Wintour, P. (5/11/2019). Iran resumes uranium enrichment in new step away from nuclear deal. *The Guardian*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.theguardian.com/world/2019/nov/05/iran-announces-injection-of-uranium-gas-into-1044-centrifuges>

Ye Hee Lee, M. (14/9/2017). North Korea's latest nuclear test was so powerful it reshaped the mountain above it. *The Washington Post*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/09/14/orth-koreas-latest-nuclear-test-was-so-powerful-it-reshaped-the-mountain-above-it/>

Διεθνείς Συνθήκες/ Συμβάσεις

Abraham Accords: Declaration of Peace, Cooperation and Constructive Diplomatic and Friendly Relations. Announced by the State of Israel and the Kingdom of Bahrain (15/9/2020). Ανακτήθηκε από:

<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/Bahrain-Israel-Agreement-signed-FINAL-15-Sept-2020-508.pdf>

Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and the State of Israel (15/9/2020).

Ανακτήθηκε από: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/abraham-accords-peace-agreement-treaty-of-peace-diplomatic-relations-and-full-normalization-between-the-united-arab-emirates-and-the-state-of-israel/>

African Nuclear Weapon-Free-Zone Treaty, concluded in Pelindaba (11/4/1996).

Ανακτήθηκε από: <https://au.int/en/treaties/african-nuclear-weapon-free-zone-treaty-pelindaba-treaty>

Antarctic Treaty (23/6/1961). Ανακτήθηκε από:

<http://disarmament.un.org/treaties/t/antarctic>

Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies

(11/7/1984). Ανακτήθηκε από: <http://disarmament.un.org/treaties/t/moon>

Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (10/9/1996). Ανακτήθηκε από:

<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/ctbt/>

Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (26/10/1979). Ανακτήθηκε

από: <https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc274r1.pdf>

Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land (29/7/1899).

Ανακτήθηκε από: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/150>

Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land (18/10/1907).

Ανακτήθηκε από: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>

Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400

Grammes Weight. (29/11- 11/12/1868) (Saint Petersburg Declaration). Ανακτήθηκε

από: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=568842C2B90F4A29C12563CD0051547C>

International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism (13/4/2005).

Ανακτήθηκε από: <http://www.un-documents.net/a59r290.htm>

Partial Nuclear-Test-Ban Treaty- PNTB (10/10/1963). Ανακτήθηκε από:

<https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801313d9>

Protocol Additional to the Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the International Atomic Energy Agency for the Application of Safeguards in Connection with the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (16/1/2002).

Ανακτήθηκε

από:

<https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/1982/infcirc295a1.pdf>

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) (8/6/1977).

Ανακτήθηκε από: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/470>

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) (8/6/1977).

Ανακτήθηκε από: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/475>

Rome Statute of the International Criminal Court (1998). Ανακτήθηκε από:

<https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>

Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare (12/1922- 2/1923). Ανακτήθηκε από:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=B9CA3866276E91CFC12563CD002D691C&action=openDocument&SessionID=DGJRFQIVFY>

The Biological Weapons Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction (1975). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/disarmament/wmd/bio/>

The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction (1997). Ανακτήθηκε από:

<https://www.opcw.org/chemical-weapons-convention>

Threshold Test Ban Treaty (9/7/1974). Ανακτήθηκε από: <https://2009-2017.state.gov/t/isn/5204.htm>

Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons (7/7/2017). Ανακτήθηκε από: https://treaties.un.org/doc/Treaties/2017/07/20170707%2003-42%20PM/Ch_XXVI_9.pdf

Treaty for the Prohibition of Nuclear Weapons in Latin America and the Caribbean (Treaty of Tlatelolco, 14/2/1967). Ανακτήθηκε από: https://media.nti.org/pdfs/Treaty_of_Tlatelolco.pdf

Treaty of Peace with Japan/ Treaty of San Francisco (1952). Ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20136/volume-136-i-1832-english.pdf>

Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies (10/10/1967). Ανακτήθηκε από: http://disarmament.un.org/treaties/t/outer_space

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (1/7/1968). Ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20729/volume-729-I-10485-English.pdf>

Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-Bed and the Ocean Floor and in the Subsoil Thereof (18/5/1972). Ανακτήθηκε από: http://disarmament.un.org/treaties/t/sea_bed

Protocole III relatif au Controle des Armements (1954). Ανακτήθηκε από: <https://mjp.univ-perp.fr/defense/ueo541023h.htm>

Treaty on the Southeast Asia Nuclear-Weapon-Free Zone, concluded in Bangkok (15/12/1995). Ανακτήθηκε από: <https://www.legal-tools.org/doc/b5518d/pdf/>

Treaty on a Nuclear-Weapon-Free Zone in Central Asia (21/3/2009) Ανακτήθηκε από: https://media.nti.org/documents/central_asia_canwfs_treaty.pdf

South Pacific Nuclear Free Zone Treaty, concluded at Rarotonga (6/8/1985). Ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201445/volume-1445-I-24592-English.pdf>

US Department of State, New START Treaty. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/new-start/>

US Department Of State, Treaty Between The United States Of America And The Union Of Soviet Socialist Republics On The Elimination Of Their Intermediate-Range And Shorter-Range Missiles (INF Treaty). Ανακτήθηκε από: <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>

Vienna Convention on the law of treaties, concluded at Vienna (23/5/1969). Ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>

2005 Amendment to the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (8/7/2005). Ανακτήθηκε από: <https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc274r1m1.pdf>

Resolutions

A/9693/Add.2 (1974)

A/RES/3472 (1975)

A/RES/32/84-B (1978)

S/RES/687 (1991)

A/RES/49/60 (1994)

A/RES/50/245 (1996)

S/RES/1373 (2001)

S/RES/1441 (2002)

S/RES/1540 (2004)

A/RES/59/290 (2005)

S/RES/1695 (2006)

S/RES/1718 (2006)

S/RES/1887 (2009)

S/RES/2118 (2013)

A/68/206 (2013)

A/C.1/71/L.41 (2016)

S/RES/2270 (2016)

S/RES/2310 (2016)

A/CONF.229/2017/L.3/Rev.1 (2017)

A/73/546 (2018)

Reports

Foreign Affairs Institute

Ζανίδης, Θ. Ζ. & Σαμπάτης, Ν. Γ. (9/2020). Τουρκία: Μια εν δυνάμει Πυρηνική Απειλή στη Μεσόγειο. Πώς μπορεί να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Ανακτήθηκε από: <https://fainst.eu/wp-content/uploads/2020/09/FAINST-ReportNo2-Turkey Potential Nuclear Power.pdf>

Human Rights Council

A/HRC/21/48/Add.1 (2012). Report of the Special Rapporteur on the Implications for Human Rights of the Environmentally Sound Management and Disposal of Hazardous Substances and Wastes on his Mission to the Marshall Islands and the United States of America. Ανακτήθηκε από: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/163/76/PDF/G1216376.pdf?OpenElement>

IAEA

GOV/2020/51 (11/11/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/11/gov2020-51.pdf>

IAEA INCIDENT AND TRAFFICKING DATABASE (ITDB)- Incidents of nuclear and other radioactive material out of regulatory control, 2020 Fact Sheet. Ανακτήθηκε από: <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/02/itdb-factsheet-2020.pdf>

ICAN

Enough is Enough: 2019 Global Nuclear Weapons Spending. Ανακτήθηκε από:

<https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/ican/pages/1549/attachments/original/1589365383/ICAN-Enough-is-Enough-Global-Nuclear-Weapons-Spending-2020-published-13052020.pdf?1589365383>

Nuclear Threat Initiative (NTI)

Losing Focus in a Disordered World (7/2020). Ανακτήθηκε από:

https://media.nti.org/documents/2020_NTI-Index_Report_Final.pdf

5th Plenary Meeting of the 7th Central Committee of the Workers' Party of Korea

Report on 5th Plenary Meeting of 7th C.C., WPK (1/1/2020). Ανακτήθηκε από:

<https://kcnowatch.org/newstream/1577829999-473709661/report-on-5th-plenary-meeting-of-7th-c-c-wpk/>

Νομολογία

Διεθνές Δικαστήριο Χάγης

Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (8/7/1996).

Ανακτήθηκε από: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua

(Nicaragua v. United States of America, 27/6/1986). Ανακτήθηκε από:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>

Dissenting Opinion of Judge Weeramantry on ICJ's Advisory Opinion of 8/7/1996.

Ανακτήθηκε από: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/93/093-19960708-ADV-01-05-EN.pdf>

Nuclear Tests- Australia v. France (9/5/1973). Ανακτήθηκε από: <https://www.icj-cij.org/en/case/58>

Nuclear Tests- New Zealand v. France (9/5/1973). Ανακτήθηκε από: <https://www.icj-cij.org/en/case/59>

The Mavrommatis Palestine Concessions, Greece v. United Kingdom (30/8/1924).

Ανακτήθηκε από: https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_02/06_Mavrommatis_en_Palestine_Arret.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The United States of America (24/4/2014).

Ανακτήθηκε από: http://www.wagingpeace.org/documents/us_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The Russian Federation (24/4/2014). Ανακτήθηκε

από: http://www.wagingpeace.org/documents/russia_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. Republic of China (24/4/2014). Ανακτήθηκε από:

http://www.wagingpeace.org/documents/china_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The United Kingdom (24/4/2014). Ανακτήθηκε

από: http://www.wagingpeace.org/documents/uk_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The French Republic (24/4/2014). Ανακτήθηκε

από: http://http://www.wagingpeace.org/documents/france_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The Republic of India (24/4/2014). Ανακτήθηκε

από: http://www.wagingpeace.org/documents/india_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. Pakistan (24/4/2014). Ανακτήθηκε από:

http://www.wagingpeace.org/documents/pakistan_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The Democratic People's Republic of Korea
(24/4/2014). Ανακτήθηκε από:

http://www.wagingpeace.org/documents/dprk_application.pdf

Republic of the Marshall Islands vs. The State of Israel (24/4/2014). Ανακτήθηκε από:

http://www.wagingpeace.org/documents/israel_application.pdf

Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης

The Case of the S.S. Lotus (Γαλλία κ. Τουρκίας, 1927). Ανακτήθηκε από:

http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1927.09.07_lotus.htm

Επαρχιακό Δικαστήριο του Τόκυο

Shimoda v. State (Compensation claim against Japan brought by the residents of
Hiroshima & Nagasaki), Tokyo District Court (7/12/1963). Ανακτήθηκε από:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/0/aa559087dbcf1af5c1256a1c0029f14d>

Άλλα κείμενα

A/CONF.236/6. Political declaration adopted at the first session of the Conference on
the Establishment of a Middle East Zone Free of Nuclear Weapons and Other
Weapons of Mass Destruction (11/2019). Ανακτήθηκε από: <https://front.arms.org/wp-content/uploads/2019/12/A-conf-236-6-annex.pdf>

A/CONF.236/DEC.4. Presidency of the Conference on the Establishment of a Middle East Zone Free of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction (11/2019). Ανακτήθηκε από: <https://undocs.org/en/A/CONF.236/DEC.4>

A/CONF.236/DEC.3. Dates of the annual sessions of the Conference on the Establishment of a Middle East Zone Free of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction (11/2019). Ανακτήθηκε από: <https://undocs.org/en/A/CONF.236/DEC.3>

Code of Conduct on the Safety and Security of Radioactive Sources (2004). Ανακτήθηκε από: https://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Code-2004_web.pdf

Dissenting Opinion of Vice-President Schwebel (1996). Ανακτήθηκε από: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-09-EN.pdf>

Joint Press Statement from the Permanent Representatives to the United Nations of the United States, United Kingdom, and France Following the Adoption (7/7/2017). Ανακτήθηκε από: <https://usun.usmission.gov/joint-press-statement-from-the-permanent-representatives-to-the-united-nations-of-the-united-states-united-kingdom-and-france-following-the-adoption/>

Model Protocol Additional to the Agreement(s) Between State(s) and the International Atomic Energy Agency for the Application of Safeguards (1997). Ανακτήθηκε από: <https://www.iaea.org/sites/default/files/infocirc540c.pdf>

NATO Nuclear Sharing and the NPT - Questions to be Answered (6/1997). Ανακτήθηκε από: <https://www.bits.de/public/researchnote/rn97-3.htm>

North Atlantic Treaty Organization Factsheet (2/2020). Ανακτήθηκε από:
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/2/pdf/200224-factsheet-nuclear-en.pdf

NATO and Nuclear Disarmament Factsheet (10/2020). Ανακτήθηκε από:
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/2010-factsheet-nuclear-disarmament-en.pdf

SIPRI Yearbook 2020, Summaries, ανακτήθηκε από:
<https://www.sipri.org/yearbook/2020>

United Nations, Office Of Disarmament Affairs, Nuclear-Weapon-Free Zones.
Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/nwzfz>

The White House- Office of the Press Secretary (5/4/2009). Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered. Ανακτήθηκε από:
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>

UK Parliament. The Referendum on Separation for Scotland: Terminating Trident-Days or Decades? - Scottish Affairs Committee Contents. 4. Trident is removed from Scotland, what next?. Ανακτήθηκε από:
<https://publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmsscota/676/67607.htm>

U.S. Department of State- John R. Bolton, Under Secretary for Arms Control and International Security. Stopping the Spread of Weapons of Mass Destruction in the Asian-Pacific Region: The Role of the Proliferation Security Initiative (27/10/2004). Ανακτήθηκε από: <https://2001-2009.state.gov/t/us/rm/37480.htm>

U.S. Department of State- Executive Summary of the 2020 Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments (Compliance Report), Bureau of Arms Control, Verification and Compliance. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/2020-adherence-to-and-compliance-with-arms-control-nonproliferation-and-disarmament-agreements-and-commitments-compliance-report/>

U.S. Department of State- The Outcomes of the 2010 Washington Summit (7/10/2011). Ανακτήθηκε από: <https://2009-2017.state.gov/t/isn/rls/rm/184951.htm>

U.S. Department Of State- U.S. Withdrawal from the INF Treaty on August 2, 2019. Press Statement. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/u-s-withdrawal-from-the-inf-treaty-on-august-2-2019/>

Vienna Conference on the Humanitarian Impact of Nuclear Weapons, Humanitarian Pledge (2014). Ανακτήθηκε από: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abruestung/HINW14/HINW14vienna_Pledge_Document.pdf

1995 Review and Extension Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, Final Document Part I. Ανακτήθηκε από: [https://undocs.org/pdf?symbol=en/NPT/CONF.1995/32\(PARTI\)](https://undocs.org/pdf?symbol=en/NPT/CONF.1995/32(PARTI))

2010 Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, Final Document. Ανακτήθηκε από: [https://undocs.org/NPT/CONF.2010/50%20\(VOL.I\)](https://undocs.org/NPT/CONF.2010/50%20(VOL.I))

Ιστότοποι

«Μέδουσα 9»: Ξεκινά η κοινή άσκηση Ελλάδας - Αιγύπτου – Κύπρου (1/11/2019).

Ανακτήθηκε από: <https://www.naftemporiki.gr/story/1528999/medousa-9-ksekina-i-koini-askisi-elladas-aiguptou-kyprou>

Erdogan says it's unacceptable that Turkey can't have nuclear weapons (4/9/2019).

Reuters. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-nuclear-erdogan-idUSKCN1VP2QN>

Google Trends: <https://trends.google.com/trends/explore?q=terrorism>

IAEA Director General Concerned That Terrorists Could Steal Nuclear Materials

(30/1/2005). Ανακτήθηκε από: <https://www.nti.org/analysis/articles/iaea-director-general-concerned-terrorists-could-steal-nuclear-materials/>

ICJ- The States Parties to the Rome Statute. Ανακτήθηκε από: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx#R

Ipsos MORI Institute- Record public support for Scottish independence (14/10/2020).

Ανακτήθηκε από: <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/record-public-support-scottish-independence>

Iran nuclear: Fire at Natanz plant 'caused by sabotage' (23/8/2020). Ανακτήθηκε από:

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53884701>

More drones spotted over French nuclear power stations (31/10/2014). The Guardian.

Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/environment/2014/oct/31/more-drones-spotted-over-french-nuclear-power-stations>

NATO Review (2007) - Proliferation and development - exposing the link. *The military/ civilian divide: peacekeeping and beyond*. Ανακτήθηκε από:

<https://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/english/art3.html>

Nuclear smuggling deals 'thwarted' in Moldova (7/10/2015). *BBC News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34461732>

President Donald J. Trump Brokers a Historic Peace Agreement Between Israel and Sudan (23/10/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-brokers-historic-peace-agreement-israel-sudan/>

President Donald J. Trump Has Brokered Peace Between Israel and the Kingdom of Morocco (11/12/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-brokered-peace-israel-kingdom-morocco/>

Press Briefing by Secretary of State Mike Pompeo (7/6/2018). Ανακτήθηκε από: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/press-briefing-secretary-state-mike-pompeo-060718/>

Response by the Official Spokesperson to a media query regarding India's view on the Treaty to ban nuclear weapons (18/7/2017). Ανακτήθηκε από: <https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/28628>

Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/conferences/npt2020>

Sabotage de la turbine à vapeur de Doel 4. AFCN. Ανακτήθηκε από: <https://afcn.fgov.be/fr/dossiers/centrales-nucleaires-en-belgique/actualite/sabotage-de-la-turbine-vapeur-de-doel-4>

Special contribution by U.S. Democratic presidential candidate Joe Biden (30/10/2020). Ανακτήθηκε από: <https://en.yna.co.kr/view/AEN20201030000500325>

UN Security Council said disinclined to act over death of Iranian nuke scientist. The Times of Israel. Ανακτήθηκε από: <https://www.timesofisrael.com/un-security-council-said-uninterested-in-action-over-killing-of-iran-scientist/>

UN- Ending Nuclear Testing, Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/observances/end-nuclear-tests-day/history>

UN- Status of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Ανακτήθηκε από: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>

U.S. Department of State- CAATSA Section 231 “Imposition of Sanctions on Turkish Presidency of Defense Industries” (14/12/2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/caatsa-section-231-imposition-of-sanctions-on-turkish-presidency-of-defense-industries/>

U.S. Department of State- State Sponsors of Terrorism. Ανακτήθηκε από: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>

WATCH: Turkey President Recep Tayyip Erdoğan's full speech to the UN General Assembly (24/9/2019). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=40jXJhEa7jw&feature=youtu.be&ab_channel=PBSNewsHour

2020 Doomsday Clock Statement- Closer than ever: It is 100 seconds to midnight. Ανακτήθηκε από: <https://thebulletin.org/doomsday-clock/current-time/>